

Verkenning

OMGEVINGSVISIE GEMEENTE RIJSWIJK

Rijswijk

Verkenning omgevingsvisie Rijswijk – 10 oktober 2023

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Managementsamenvatting.....	4
1. Inleiding.....	8
2. Historie van Rijswijk.....	9
3. Rijswijk in de regio	11
Regionale ligging en ruimtelijke structuren	11
Rijswijk in regionale context	11
Regionale samenwerkingsagenda.....	12
Programma NOVEX en ruimtelijke puzzel	13
4. Vijf thema's	16
4.1 Inleiding.....	16
4.2 Aantrekkelijk en gezond Rijswijk.....	17
4.2.1 Bestaande situatie en kwaliteiten	17
4.2.2 Trends en ontwikkelingen	19
4.2.3 Aandachtspunten	23
4.3 Groen en natuurlijk Rijswijk.....	32
4.3.1 Bestaande situatie en kwaliteiten	32
4.3.2 Trends en ontwikkelingen	33
4.3.3 Aandachtspunten	33
4.4 Ondernemend en beleefbaar Rijswijk	38
4.4.1 Bestaande situatie en kwaliteiten	38
4.4.2 Trends en ontwikkelingen	40
4.4.3 Aandachtspunten	41
4.5 Duurzaam en toekomstbestendig Rijswijk	46
4.5.1 Bestaande situatie en kwaliteiten	46
4.5.2 Trends en ontwikkelingen	49
4.5.3 Aandachtspunten	50
4.6 Bereikbaar en verkeersveilig Rijswijk.....	56
4.6.1 Bestaande situatie en kwaliteiten	56
4.6.2 Trends en ontwikkelingen	57
4.6.3 Aandachtspunten	58
5. Deelgebieden.....	62
5.1 Inleiding.....	62

5.2 Deelgebieden	62
Oud-Rijswijk, Bogaard stadscentrum, Stationskwartier.....	62
Landgoederenzone, Stadsparkzone	63
Bestaande woonwijken.....	63
RijswijkBuiten	63
Werklocaties	65
Plaspoelpolder, Havenkwartier, Kesslerpark	65
Transformatiegebieden.....	66
6. Conclusies	67

Managementsamenvatting

De Omgevingswet bepaalt dat iedere gemeente voor het gehele eigen grondgebied een omgevingsvisie moet hebben. Om te komen tot een omgevingsvisie hebben we allereerst een Plan van Aanpak opgesteld. Als eerste inhoudelijke stap zijn we gestart met een inventarisatie van de ‘huidige staat’ van de gemeente. Dat doen we in deze Verkenning aan de hand van:

- de historische en regionale context van Rijswijk;
- het bestaande ruimtegebruik en de ruimtelijke kwaliteit van Rijswijk;
- een overzicht van trends en ontwikkelingen waarop de gemeente moet/kan inspelen;
- een inventarisatie en analyse van het ruimtelijk beleid en relevant beleid uit andere domeinen;
- en hieruit voortvloeiend de opgaven waar de gemeente voor staat.

Het bestaande integrale beleid van de Stadsvisie en het Programma Stadsontwikkeling vormen hiervoor een belangrijke basis; aangevuld met een analyse van geografische en andere data, actuele trends en ontwikkelingen, recent en relevant ander beleid en de inbreng vanuit de verschillende disciplines binnen de ambtelijke projectgroep. Aan de hand van verschillende werksessies met de projectgroep(+) hebben we de concept Verkenning verder aangescherpt.

De Verkenning bouwt voort op de indeling in de vijf thema’s uit het Programma Stadsontwikkeling. Na een schets van de historische (hoofdstuk 2) en regionale (hoofdstuk 3) context van Rijswijk, beschrijven we per thema de belangrijkste kwaliteiten, trends en ontwikkelingen en aandachtspunten voor de toekomst (hoofdstuk 4). Met name de aandachtspunten – een verzameling van bestaande beleidsuitgangspunten en ‘nieuwe opgaven’ – vormen een belangrijke opmaat richting de koers die we in de volgende fase met de omgevingsvisie gaan uitzetten: wat zijn de uitgangspunten en opgaven voor de toekomst van Rijswijk? En welke kansen, knelpunten en dilemma’s komen daarbij naar voren? De belangrijkste aandachtspunten per thema zijn in onderstaande tabel samengevat.

Thema	Belangrijkste aandachtspunten
Aantrekkelijk en gezond	Met de krapte (woningcrisis) op de woningmarkt, ligt er een grote kwantitatieve woningbouwopgave voor Nederland, de regio en Rijswijk.
	Een belangrijke opgave is het vinden van een balans tussen kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van de stad (en regio). Strategische keuze is of we inzetten op doorgaande groei of stabilisatie op een bepaald aantal inwoners.
	Het actuele woningbouwprogramma bestaat uit circa 11.000 woningen tot 2040.
	Gezien onze beperkte ruimte en uitdrukkelijke wens om het groen te behouden, zal de woningbouwopgave vooral in bestaand stedelijk gebied terecht moeten komen. Kortom: een transformatie- en verdichtingsopgave .
	In kwalitatief opzicht , is de opgave in ieder geval om te zorgen voor een evenwichtige bevolkingsopbouw in leeftijden, achtergronden en inkomensniveaus, door de realisatie van verschillende woonmilieus.
	We zetten in het bijzonder in op het bouwen van betaalbare koop- en huurwoningen in het middensegment , en het toevoegen van sociale huurwoningen .
	Er is steeds meer behoefte aan goede, betaalbare en duurzame woningen waar ouderen en mensen met een beperking in een veilige omgeving zelfstandig kunnen wonen, met eenvoudige toegang tot voorzieningen, zorg en (extra) ondersteuning. Daar houden we rekening mee bij de inrichting van wijken ; ook moeten woningen aanpasbaar en levensloopbestendig worden ontworpen.
	Opgave is om de voorzieningen (zorg en welzijn, onderwijs, sport en andere maatschappelijke voorzieningen) in wijken en buurten op peil te houden, ook in relatie tot de toenemende verstedelijking.
	De leefomgeving en openbare ruimte nodigt uit tot gezond gedrag , biedt mogelijkheden om elkaar te ontmoeten (binnen en buiten) en is voor iedereen bereikbaar en toegankelijk . De menselijke maat en maatschappelijke samenhang is daarbij belangrijk.
	Algemeen uitgangspunt is een verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering

	<p>van milieuhinder. De verstedelijkings- en verdichtingsopgave in relatie tot milieu vormt een belangrijk aandachtspunt en mogelijk dilemma.</p> <p>De verdichtingsopgave en daarmee bevolkingsgroei in relatie tot (sociale) veiligheid is een aandachtspunt. Gebouwen en openbare ruimte moeten zodanig ingericht worden dat mensen zich veilig voelen en zo min mogelijk overlast ervaren van elkaar en andere functies.</p>
<p>Groen en natuurlijk</p>	<p>De verstedelijking vraagt om een tegenhanger in de vorm van een sterk groen-blauw casco; uitgangspunt is de doorontwikkeling van het bestaande groen en water tot een samenhangend groen-blauw raamwerk.</p> <p>Aandachtspunten daarbij zijn het invullen van ontbrekende schakels, versterken van de groene verbindingslijnen (te beginnen met primaire natuurverbindingen) en andere delen van de natuurstructuur (o.a. secundaire verbindingen, wijkgroen).</p> <p>Ambitie is een groene woonstad: met aantrekkelijk groen (in wijken), waardevolle parken, natuurbeleving en een sterke boomstructuur.</p> <p>Centrale opgave en mogelijk conflict is groen versus verstedelijking; een balans vinden tussen het groene karakter en de verstedelijkingsopgave van Rijswijk. Tegelijk is stadsontwikkeling en verdichting ook een kans voor vergroening en klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen.</p> <p>Versterken van de kwaliteit van groen is een belangrijke opgave. Vergroten van groenkwaliteit gaat boven vergroten van groenkwantiteit. De kwaliteit van groen wordt versterkt door te kiezen voor diversiteit (van bomen, heesters, planten) in samenhang met de betekenis van groen voor de natuur. De groenkwaliteit wordt afgestemd op verschillen per gebied en functie (biodiversiteit, gebruiks- en belevingswaarde).</p> <p>De bereikbaarheid en toegankelijkheid (voor iedereen) van het groen is een aandachts- en verbeterpunt.</p> <p>Belangrijke opgave is het verbeteren van de natuurwaarden en biodiversiteit, ook de stad is een biotoop voor de natuur (stadsbiotoop). Daarom moeten inrichtingsopgaven ook worden afgestemd op natuurdoelsoorten, in het bijzonder in relatie tot de verstedelijking. Dit kan onder meer door zowel gebouwen als buitenruimte natuurinclusief in te richten.</p> <p>Opgave voor de toekomst (ook vanuit het Rijk) is water en bodem sturend maken bij ruimtelijke ontwikkelingen; hoe we hier vorm aan geven moet nog worden bepaald.</p> <p>Aandachtspunt is dat de waterkwaliteit niet voldoet de eisen in de KRW. Ons streven is om de waterkwaliteit te verbeteren.</p>
<p>Ondernemend en beleefbaar</p>	<p>Om het de Rijswijkse economie in te spelen op actuele trends en ons regionaal te profileren, benutten en versterken we onze eigen kwaliteiten en economische kracht; onder meer door behoud van ons diverse aanbod aan werklocaties, clustering en stimuleren van innovaties en bedrijven (in met name techniek en energie).</p> <p>Voor toekomstbestendige werklocaties zetten we in op profilering van de werklocaties, door onderscheid te maken qua doelgroepen, mate van functiemenging en intensiteit van de bebouwing. Per werklocatie hebben we een kernstrategie (ontwikkelrichting) bepaald.</p> <p>Een grote actuele opgave is de gedeeltelijke transformatie van Plaspolder tot gemengd woon-werkgebied. Revitaliseren van andere bestaande bedrijventerreinen is een opgave voor een langere periode.</p> <p>Voor horeca en detailhandel is het uitgangspunt concentratiebeleid met versterking van de twee grote centra (Oud-Rijswijk en Bogaard stadscentrum). Daarnaast faciliteren we de toekomstbestendige buurtwinkelcentra.</p> <p>Beleid op het gebied van cultuurhistorie is momenteel ontoereikend, en willen we als volwaardig onderdeel van de omgevingsvisie uitwerken.</p> <p>Voor de presentatie van ons cultuurhistorisch erfgoed is beheer en onderhoud belangrijk. Om te komen tot beter beleid en beheer is een aandachtspunt om ons erfgoed te inventariseren.</p> <p>Qua beleving en recreatie is de belangrijkste opgave een breed palet aan vrijetijdsbestedingsmogelijkheden te bieden, toegankelijk voor iedereen en met specifieke aandacht voor jeugd en jongeren.</p>

<p>Duurzaam en toekomstbestendig</p>	<p>Belangrijke opgave is om de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken. Onze Transitievisie Warmte beschrijft op welke wijze richting 2050 stapsgewijs wijken worden afgeschakeld van het aardgas (warmtetransitie).</p> <p>Belangrijke actuele ontwikkeling is de aanleg van WarmtelinQ; de aanleg van een warmtenet biedt ook koppelkansen voor andere beleidsdoelen.</p> <p>Het is van belang om zoveel mogelijk energie duurzaam op te wekken. De focus ligt vooral op zonnepanelen, op daken en overige ruimtes. We willen inzicht in de potentie en risico's van bodemenergie / geothermie.</p> <p>Aandachtspunten bij de energietransitie zijn o.a. de toegankelijkheid (voorkomen energiearmoede), verouderde bestaande woningvoorraad (renovatie of vervanging) en drukke in de ondergrond. Maar er zijn ook koppelkansen (o.a. klimaatadaptatie, groen, herinrichting openbare ruimte).</p> <p>We zetten groen en water in om de effecten van klimaatverandering te temperen (vooral hittestress, biodiversiteit en wateroverlast). Dit pakken we gebiedsgericht aan, en integreren we in alle ruimtelijke opgaven.</p> <p>De verdichtingsopgave kan op gespannen voet staan met klimaatadaptatie; tegelijk biedt het ook kansen voor vergroening en klimaatadaptief bouwen.</p> <p>Om wateroverlast door extreme neerslag in de toekomst te voorkomen is een goede balans tussen vasthoudmaatregelen, waterberging en -afvoer van belang, bij ontwikkelingen en in de bestaande omgeving.</p> <p>Tegengaan van hittestress is een belangrijke opgave. Het probleem is het grootst in de sterk versteende gebieden (hitte-eilanden) rond de Stadsas; waar bovendien veel nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden.</p> <p>Bodemdaling is geen wijdverspreide opgave binnen de gemeente, maar kan lokaal wel voorkomen.</p> <p>Het aspect circulariteit is nog een lacune in Rijswijk, integraal beleid ontbreekt. Nieuwe ontwikkelingen vormen een kans om meer circulair te gaan bouwen. Ook voor de inrichting van de openbare ruimte zijn circulariteit en duurzaamheid belangrijk uitgangspunten.</p>
<p>Bereikbaar en verkeersveilig</p>	<p>Hoofdpoging is wederkerige relatie tussen de verstedelijkings- en mobiliteitsopgave; tussen alle gewenste functies (wonen, economie, groen, etc.) en de benodigde ruimte voor mobiliteit.</p> <p>Door de verwachte groei van Rijswijk en de regio en daarmee verkeerstoename zullen bestaande knelpunten en negatieve effecten van mobiliteit (doorstroming, verkeersveiligheid, hinder etc.) toenemen.</p> <p>Een nieuw evenwicht vinden tussen bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid in een groeiende stad kan door het mobiliteitssysteem én de mobiliteitskeuzes te veranderen: een mobiliteitstransitie.</p> <p>Uitgangspunt van de mobiliteitstransitie is het STOMP-principe, met een gebiedsgerichte aanpak.</p> <p>Dit vraagt om maatregelen om andere vervoerswijzen te faciliteren en aantrekkelijker te maken. Wenselijk is dat het autobezit en -gebruik afneemt om negatieve effecten te beperken – in gebiedsontwikkelingen en bestaande wijken (o.a. door vraagsturend parkeerbeleid, bieden van alternatieven zoals deelmobiliteit).</p> <p>Nieuwe en elektrische mobiliteitsvormen brengen infrastructurele opgaven met zich mee (o.a. ruimte voor laadpalen, deelmobiliteit, betere fietsvoorzieningen).</p> <p>Tegelijk zetten we meer in op verplaatsingen door lopen/fietsen en ov plus lopen/fietsen. Om meer mensen daartoe te verleiden zijn goede verbindingen en voorzieningen belangrijk.</p> <p>Openbaar vervoer en routes en voorzieningen voor langzaam verkeer moeten toegankelijk (inclusief) zijn voor ouderen en mensen met een beperking.</p> <p>We willen een aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied ontwikkelen rondom station Rijswijk als ov-hub. Daarnaast is een opgave het realiseren van een ov-station RijswijkBuiten als hub voor het nieuwe woongebied.</p> <p>De relatief brede (doorgaande) wegen vormen ruimtelijke barrières en knelpunten qua veiligheid en leefbaarheid. Dit pakken we aan door verder herinrichten van wegen; afschalen is een te onderzoeken optie. Dit biedt ook meer ruimte voor o.a. langzaam verkeer, groen en een aantrekkelijker openbare ruimte. Aandachtspunt is het effect op het ondernemersklimaat.</p>

Gezien de toegenomen onveiligheid en groeiende verkeersdruk is het **verbeteren van de verkeersveiligheid** (door verschillende maatregelen in de fysieke leefomgeving) een opgave.

Deze Verkenning vormt het tussenproduct voor fase 1. Het stuk wordt besproken met het college en de gemeenteraad en wordt ter kennisname aan het college voorgelegd. Tegelijk met de afronding van de Verkenning zijn we gestart met fase 2: de koersbepaling. In de tussentijd start ook het PlanMER-traject. De definitieve Leefomgevingsfoto (huidige situatie en autonome ontwikkelingen – HSAO) wordt aan het begin van deze tweede fase opgeleverd. Deze Verkenning en de Leefomgevingsfoto vormen de basis voor het uitwerken van onze koers en keuzes voor de toekomst. Met de aandachtspunten en dilemma's die hieruit naar voren komen ontwikkelen we verschillende alternatieven, die in het m.e.r.-traject worden getoetst op milieueffecten. Daarnaast vindt in deze fase een uitgebreide externe participatieronde plaats; hiervoor is een participatie- en communicatieplan opgesteld. Op basis van alle input formuleren we een voorkeursalternatief, waarin de Rijswijkse kwaliteiten, aandachtspunten, gemeentebrede ambities en hoofdlijnen voor gebiedsgerichte uitwerking samenkomen. Dit resulteert in een Koersnotitie, als deelproduct van fase 2.

I. Inleiding

De Omgevingswet bepaalt dat iedere gemeente voor het gehele eigen grondgebied een omgevingsvisie moet hebben. De omgevingsvisie vormt de leidraad voor de inrichting van de fysieke leefomgeving voor de lange termijn. De wereld is continu in verandering, onder andere op sociaal, economisch en klimatologisch vlak. Er komen allerlei trends en ontwikkelingen op de gemeente af. De kwaliteit van het leven in de stad hangt af van de manier waarop we inspelen op dergelijke veranderingen. De omgevingsvisie moet tegen deze achtergrond helder aangeven waar we als gemeente Rijswijk naartoe willen en een richtinggevend kader bieden voor ruimtelijke ontwikkelingen. Uitgangspunt is een omgevingsvisie met duidelijke keuzes en uitspraken over de toekomst.

Het maakproces van de omgevingsvisie start met een Verkenning van de 'huidige staat' van de gemeente. Dit doen we aan de hand van:

- de historische en regionale context van Rijswijk;
- het bestaande ruimtegebruik en de ruimtelijke kwaliteit van Rijswijk;
- een overzicht van trends en ontwikkelingen waarop de gemeente moet/kan inspelen;
- een inventarisatie en analyse van het ruimtelijk beleid en relevant beleid uit andere domeinen;
- en hieruit voortvloeiend de opgaven waar de gemeente voor staat.

Aan de hand van werksessies met de ambtelijke projectgroep is deze Verkenning verder aangescherpt. In de werksessies stond het benoemen van kwaliteiten en aandachtspunten en het uitwerken van relevante dilemma's met het oog op de leefbaarheid centraal. Doel was om duidelijk te krijgen over welke zaken de gemeente een keuze moet maken. Richting afronding van de Verkenning zijn samen met de projectgroep(+) ambtelijk de laatste puntjes op de i gezet. Deze Verkenning vormt het tussenproduct voor fase 1. Het stuk wordt besproken met het college en de gemeenteraad en wordt ter kennisname aan het college voorgelegd. Een publieksversie van de Verkenning zal tegelijk dienen als het analysehoofdstuk in de latere omgevingsvisie.

Tegelijk met de afronding van de Verkenning zijn we gestart met fase 2: de koersbepaling. In de tussentijd start ook met het PlanMER-traject. De definitieve Leefomgevingsfoto (huidige situatie en autonome ontwikkelingen – HSAO) wordt aan het begin van de tweede fase opgeleverd. Deze Verkenning en de Leefomgevingsfoto vormen de basis voor het uitwerken van onze koers en keuzes voor de toekomst. Met de aandachtspunten en dilemma's die hieruit naar voren komen ontwikkelen we verschillende alternatieven, die in het m.e.r.-traject worden getoetst op milieueffecten. Daarnaast vindt in deze fase een uitgebreide externe participatieronde plaats; hiervoor is een participatie- en communicatieplan opgesteld. Op basis van alle input formuleren we een voorkeursalternatief, waarin de Rijswijkse kwaliteiten, aandachtspunten, gemeentebrede ambities en hoofdlijnen voor gebiedsgerichte uitwerking samenkomen. Dit resulteert in een Koersnotitie, als deelproduct van fase 2.

2. Historie van Rijswijk

Wie Rijswijk wil begrijpen, moet een blik werpen op de landkaart. Door de eeuwen heen heeft de ligging tussen Den Haag en Delft de keuzes van Rijswijk en de Rijswijkers bepaald. De positie tussen die twee steden maakt Rijswijk anders en uniek. Rijswijk koestert zijn eigenheid en is zelfstandig, maar ook praktisch en heeft zijn centrale ligging door de eeuwen heen ook slim weten te verzilveren.

De ontwikkeling van Rijswijk tot méér dan zomaar een dorp begint in de Gouden Eeuw. Langs de toenmalige Zandweg en het water van de Vliet waren het lawaai en de stank van de grote stad ver weg. Dus bouwden de nieuwe rijken uit Den Haag, Delft en Rotterdam hier – op de strandwal – hun buitenplaatsen. In navolging van stadhouder Frederik Hendrik, die in Rijswijk Huis Ter Nieuwburg neerzette, lieten meer dan vijftig vermogenden een landhuis bouwen in Rijswijk. Meestal omringd door een lommerrijke tuin volgens de laatste mode. Rijswijk heeft nog steeds die kwaliteit, als groen alternatief voor de drukte van de grote stad.

Indirect was het ook die ligging die Rijswijk na de Tweede Wereldoorlog zijn stadse gezicht gaf. In de jaren '50 gaf burgemeester Bogaardt, om te voorkomen dat het dorp door Den Haag zou worden geannexeerd, de aanzet tot een ongekende bouw golf die het aantal inwoners van Rijswijk verdubbelde tot ruimschoots meer dan 50.000. Vanuit het oude dorp breidde Rijswijk in de decennia na de oorlog gestaag richting het zuidwesten uit. De naoorlogse wijken bestonden aanvankelijk uit veel laagbouw en portiekwoningen, later ook aangevuld met hoogbouw. Bedrijventerrein Plaspoelpolder werd aangelegd aan wat op dat moment de zuidrand van de stad was, en groeide door de jaren heen uit tot werklocatie van regionale betekenis. Doordat de verstedelijking zich in zuidwestelijke richting heeft voortgezet ligt het tegenwoordig midden in de stad. De voortdurende groei leidde ook tot de ontwikkeling van een tweede centrum in het 'nieuwe' westelijke deel van Rijswijk, In de Bogaard (nu Bogaard stadscentrum). Toen de westgrens van de gemeente bereikt was maakte de verstedelijking de stap over de A4, met de laatste grootschalige uitbreiding in Rijswijk-Zuid – RijswijkBuiten. Daarmee is Rijswijk uitgegroeid tot aan het bebouwd gebied van Delft.

Deze ontwikkeling maakte van Rijswijk een stad met twee gezichten: enerzijds de historische dorpskern en de landgoederen, anderzijds de verstedelijking in de naoorlogse wijken, Plaspoelpolder, het nieuwe Bogaard stadscentrum en de recentere uitbreiding van RijswijkBuiten. De sterke groei zorgt er ook voor dat Rijswijk altijd zelfstandig heeft kunnen blijven, en definieert ons profiel tot de dag van vandaag. Deze uitersten karakteriseren het DNA van Rijswijk: het is modern én historisch, druk én rustig, grijs én groen, stad én dorp.

Afbeelding 2.1: Ontwikkeling van Rijswijk tussen 1900 en 2015 (bron: Stadsvisie, 2016).

Afbeelding 2.2: Ontwikkeling van Rijswijk, van linksboven naar rechtsonder: 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010, 2022 (bron: Kadaster, Topotijdreis).

3. Rijswijk in de regio

Regionale ligging en ruimtelijke structuren

Rijswijk maakt onderdeel uit van de Haagse regio, de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en de zuidvleugel van de Randstad. De stad ligt aan de Oude Lijn en aan de kennisas Rotterdam-Leiden. Verder ingezoomd, ligt de stad ingeklemd tussen en opgehangen aan het stedelijk weefsel van Den Haag en Delft.

Rijswijk wordt doorkruist door verschillende infrastructurele lijnen, veelal met een regionale functie. Van zuidwest naar noordoost loopt de A4, met haaks daarop de Prinses Beatrixlaan en spoorlijn als verbindingen tussen Den Haag en Delft. Aan de oostkant loopt het Rijn-Schiekanaal (de Vliet) van zuid naar noord. In het zuidoosten grenst Rijswijk aan de A13.

Ten noorden van de A4 bevinden zich de twee centra van Rijswijk: het oude dorpscentrum van Oud-Rijswijk in het noordoosten, het nieuwe winkelcentrum Bogaard stadscentrum richting het westen. Globaal daartussen ligt het grote en regionaal belangrijke bedrijventerrein Plaspoelpolder. Ten zuiden van de A4 is Rijswijk met de grootschalige uitbreidingswijk RijswijkBuiten inmiddels doorgegroeid tot aan Delft. Het bebouwd gebied van Rijswijk wordt gemarkeerd door twee prominente groenstructuren: de Landgoederenzone aan de noordkant en de stadsparkzone in het zuiden.

Afbeelding 3.1: Schematische weergave Rijswijk in de regio (bron: KuiperCompagnons).

Rijswijk in regionale context

Rijswijk is geen eiland, en onlosmakelijk verbonden met de regio. Rijswijk ligt midden in de metropoolregio, het stedelijk gebied dat zich uitstrekt van Rotterdam tot en met Den Haag. De groei van de bevolking en daarmee samenhangende woningbouwopgave, de economie, leefbaarheid en sociale samenhang zijn enkele thema's die ook in omliggende gemeenten spelen. Rijswijk wil daarom ook samen optrekken met de regio in het aanpakken van deze uitdagingen.

De wereldwijde trek naar steden is ook in Nederland duidelijk te zien. De verwachting is dat Rijswijk mede door zijn ligging wel eens een van de sterkst groeiende gemeentes van ons land kan worden. Deze beweging van mensen staat in wisselwerking met de vestiging van bedrijven in stedelijke gebieden. Ze vestigen zich er omdat er veel potentiële werknemers zijn en mensen gaan er wonen omdat ze er kunnen werken. Met de grote steden, goede bereikbaarheid, aantrekkelijke woonmogelijkheden, onderwijsinstellingen, culturele voorzieningen en recreatiemogelijkheden is de metropoolregio (en Rijswijk daar midden in) zeer aantrekkelijk.

De gemeenten in de metropoolregio zijn complementair aan elkaar, en voegen allemaal kwaliteit toe aan het geheel. Zo biedt Rijswijk de regio ruimte aan zowel dorps- als groenstedelijk wonen; met daarbovenop ruimte voor de verwachte bevolkingsgroei met een forse woningbouwopgave. Daarbij bieden we een plek om te recreëren met onze groene buitenplaatsen, op een van de drukste plekken van Nederland. Daarnaast biedt Rijswijk ruimte voor kleine en grote bedrijven om te ondernemen in een regio die steeds minder ruimte heeft. Zeker in verhouding tot zijn omvang heeft Rijswijk een belangrijke economische functie in de regio. We hebben relatief veel werklocaties (waaronder Plaspoelpolder), en huisvesten daarop veel (verschillende typen) bedrijven. Daardoor zijn er veel arbeidsplaatsen (ruim 34.000, eind 2022), waarvan een groot deel wordt ingevuld door inwoners uit andere regiogemeenten.

De relatie met de regio is dan ook wederkerig. Ontwikkelingen, visies en beleid in en voor de regio zijn automatisch ook op Rijswijk van toepassing. Andersom levert Rijswijk met zijn eigen kwaliteiten en ontwikkelingen een bijdrage aan en kansen voor de regio.

Regionale samenwerkingsagenda

De negen gemeenten in de Haagse regio en het Hoogheemraadschap van Delfland hebben gezamenlijk een samenwerkingsagenda voor het fysieke domein ("Samen ruimte maken") opgesteld (Haagse regio & Must, 2022). De agenda is opgesteld in samenwerking met de provincie Zuid-Holland. Het is een ambtelijk document, bedoeld om de gemeenten inzicht te bieden in de urgentie en het belang van intensivering van de samenwerking in de Haagse regio. Op basis van het advies en de vervolgacties in de agenda is het aan de gemeenten om nader invulling te geven aan de regionale samenwerking. De aanleiding voor de samenwerkingsagenda is drieledig:

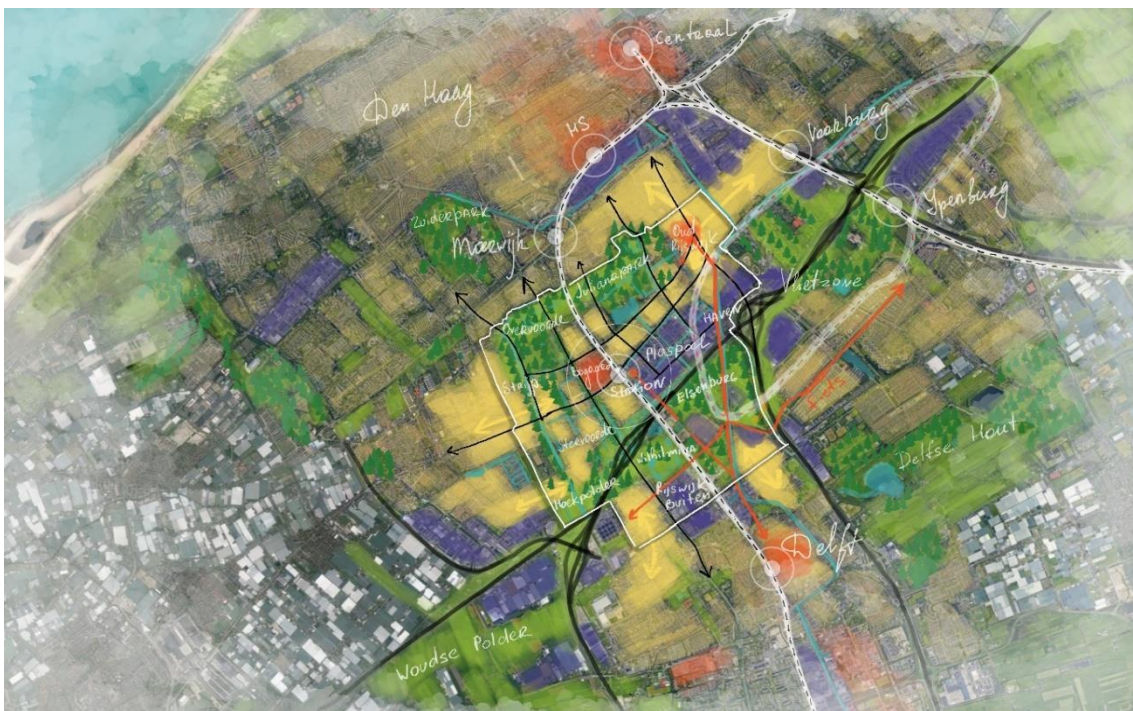
1. In het fysieke domein is de samenwerking afgebrokkeld. De gemeenten werken per opgave, thema of gebied samen in wisselende netwerken. Er is gebrekkig overzicht wat waar gebeurt en op bovengemeentelijk niveau is er geen inhoudelijke verbinding tussen de verschillende onderwerpen.
2. Voor grensoverschrijdende opgaven in het fysieke domein ontbreekt structurele samenwerking. Gemeentelijke omgevingsvisies richten zich veelal alleen op het eigen grondgebied. Gesprekken tussen gemeenten zijn vaak reactief: een acuut probleem dient zich aan waarvoor een oplossing nodig is. De verbinding met de grotere opgaven wordt hierbij niet altijd meer gelegd.
3. Het belang van gezamenlijk optrekken groeit. De bevoegdheden voor het bovengemeentelijke omgevingsbeleid liggen bij de provincie Zuid-Holland. De stem van gemeenten wordt vergroot wanneer zij op bepaalde onderwerpen één gezamenlijke lijn volgen wanneer zij bij de provincie aan tafel zitten. Dit geldt ook voor de samenwerking met het Rijk. Het Kabinet scherpt de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) aan. Een gezamenlijke inbreng van de gemeenten helpt ook richting het Rijk om proactief bij te dragen aan de NOVI. De gemeenten in de Haagse regio werken nu samen om een bijdrage te leveren aan de ruimtelijke puzzel, die door de provincie Zuid-Holland wordt gecoördineerd (zie ook de box met de uitleg over het programma Novex en de ruimtelijke puzzel aan het einde van deze paragraaf).

De urgentie voor regionale samenwerking is groot. Nederland en daarmee ook de Haagse regio staan voor enorme uitdagingen. Het klimaat, water, energie, circulaire economie, wonen, werken, mobiliteit, logistiek, stikstof, landbouw en recreatie zijn allemaal thema's met urgente opgaven die stuk voor stuk de gemeentegrenzen overstijgen. Door het intensieve ruimtegebruik in de Haagse regio is de

natuurlijke omgeving onder grote druk komen te staan. Hoe kunnen de gemeenten ruimtelijke vraagstukken oppakken op een manier waarop de kwaliteit van de leefomgeving én de sociaal-economische kracht van de samenleving worden vergroot? Hoe vergroten we de brede welvaart¹ in een regio waar deze onder druk staat?

Naast deze inhoudelijke urgentie is er ook een procesmatige urgentie. De gemeenten ontmoeten elkaar aan vele sectorale overlegtafels. Denk aan de Metropoolregio Rotterdam Den Haag voor mobiliteit en economie, de Economic Board Zuid-Holland en InnovationQuarter voor economie en innovatie, de woontafel Haaglanden voor woonafspraken, de watertafel met het hoogheemraadschap voor klimaatadaptatie, diverse tafels op het gebied van landschap, de overleggen voor de Regionale Energiestrategie, et cetera. Daarnaast zijn er nog de 'reguliere' gemeenschappelijke regelingen: Omgevingsdienst Haaglanden (milieu), Veiligheidsregio Haaglanden (Veilig) en de GGD (gezondheid). Iedere samenwerking kent zijn eigen bestaansrecht en meerwaarde, maar het onderling verband ontbreekt – in het bijzonder op het regionale niveau. Hierdoor ontstaat een te weinig gebundelde inzet van de tafels waardoor kansen voor verbetering van de brede welvaart in de regio blijven liggen.

Om aan al deze opgaven waar de Haagse regio voor staat het hoofd te bieden, is een gestructureerde aanpak en samenwerking nodig. Daartoe volgt de samenwerkingsagenda de uitgangspunten van de lagenbenadering. In de lagenbenadering wordt de fysieke omgeving uiteengelegd in drie lagen, ieder met een eigen dynamiek qua verander- of hersteltijd: de ondergrond, de netwerklaag en de occupatielaag.

Afbeelding 3.2: Schets van Rijswijk in de regio.

Programma NOVEX en ruimtelijke puzzel

Programma NOVEX

Als onderdeel van het nieuwe nationale ruimtelijke beleid (waarvan het fundament is neergelegd met de Ruimtelijke Ordeningsbrief van mei 2022) heeft het Rijk het programma NOVEX opgesteld. Het realiseren van samenhang in beleid en versnelling van de uitvoering loopt via het programma NOVEX, programma Mooi Nederland en de aanscherping van de NOVI. De belangrijke onderwerpen uit de NOVI zijn nader uitgewerkt in 26 nationale programma's.

¹ Brede welvaart: dit begrip komt uitgebreider aan bod in paragraaf 4.2.3.

Het programma NOVEX heeft twee hoofdpijlers: een aanpak per provincie en een aanpak per gebied (zestien zogenoemde NOVEX-gebieden).

Aanpak per provincie: Zuid-Holland

De nationale opgaven, doelen en richtlijnen vanuit de nationale programma's (zoals benoemd in de Nationale Omgevingsvisie en de Ruimtelijke Ordeningsbrief) zijn per provincie samengebracht in een zogeheten startpakket. Dit startpakket vormt de basis voor het leggen van de ruimtelijke puzzel per provincie. Daarmee gaan de 12 provincies aan de slag om samen met de waterschappen en gemeenten de nationale opgaven en doelen ruimtelijk te vertalen, te combineren en in te passen in hun eigen provinciale plannen.

Naar verwachting ronden de provincies eind 2023 deze zoektocht af met een 'ruimtelijk voorstel', waarin de nationale en decentrale opgaven zijn opgenomen. Vervolgens werken Rijk en provincie toe naar een 'ruimtelijk arrangement' (eerste helft 2024). Daarin maken zij wederkerige, bestuurlijke afspraken die nodig zijn om de gelegde puzzel daadwerkelijk uit te voeren.

Het provinciaal startpakket voor Zuid-Holland is in december 2022 aan Gedeputeerde Staten toegestuurd en bestaat uit drie delen: de vragen aan de provincie die voortvloeien uit de nationale programma's (I), het proces om deze opgaven ruimtelijk te vertalen in de provincie (II) en het beoogde resultaat (III). De nationale opgaven zijn verdeeld in drie perspectieven:

1. Perspectief voor landbouw en natuur;
2. Ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie;
3. Leefbare steden en regio's.

Als gemeente denken we momenteel mee over deze provinciale puzzel voor Zuid-Holland: wat betekenen de ruimtelijke opgaven van Rijk en provincie voor Rijswijk? Maar ook andersom: hoe kunnen we de puzzel voeden met onze Rijswijkse opgaven of inbreng?

Samen met de Haagse regio hebben we hiervoor een handreiking opgesteld. In de Handreiking (juli 2023) staan de belangrijkste dilemma's en oplossingsrichtingen van de Haagse regio ten behoeve van de provinciale ruimtelijke puzzel. De tien – voor de Haagse regio onderscheidende – onderwerpen waar we als regio een dilemma en oplossingsrichting zien zijn:

1. Drink- en gietwaterbeschikbaarheid op orde brengen;
2. Krachtig en robuust groenblauw netwerk realiseren;
3. Bestaande wijken toekomstbestendig maken;
4. Duidelijkheid geven over de energievoorziening;
5. Samen bovenplanse voorzieningen realiseren;
6. Regionaal ruimte voor werk maken;
7. Gebiedsdekkend multimodaal mobiliteitsnetwerk;
8. Kustverdediging de ruimte geven;
9. Streven naar innovatieve en verbonden glastuinbouw;
10. Omschakelen naar een circulaire Haagse regio.

Per dilemma zijn mogelijke oplossingsrichtingen aangedragen, deels wat we als regio zelf kunnen doen en deels waar we Rijk/provincie bij nodig hebben. De opgaven en knelpunten die hieruit naar voren komen zijn in verschillende kaartbeelden ruimtelijk uitgewerkt.

De Haagse regio heeft deze handreiking aan de provincie aangeboden als input voor de ruimtelijke puzzel. Tegelijk biedt het ons als gemeente Rijswijk inzicht in de belangrijkste dilemma's en opgaven op regionaal niveau, en de kans om daar met onze omgevingsvisie op in te spelen en verdere invulling aan te geven.

Aanpak per gebied: NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad

Het Rijk heeft zestien NOVEX-gebieden aangewezen, waar grote ruimtelijke transitie vragen om een apart ontwikkelperspectief. Dat wordt vervolgens doorvertaald in een uitvoeringsagenda en investeringsagenda. Rijswijk maakt onderdeel uit van het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad. De regiopartners van de Zuidelijke Randstad slaan de handen ineen om met elkaar een ontwikkelperspectief op te stellen met een aantal strategische hoofdkeuzes, samenwerkings- en procesafspraken. Dit ontwikkelperspectief zal vervolgens worden verwerkt in de nieuwe Nota Ruimte, provinciale en gemeentelijke omgevingsvisie.

Voor het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad is in een verstedelijkingsakkoord (2019) afgesproken om tot 2040 circa 170.000 woningen te bouwen in de acht gemeenten langs de 'Oude Lijn' (70.000 op een 13 toplocaties langs de Oude Lijn, 100.000 op goed bereikbare binnenstedelijke locaties). Dit betreft tweederde van de totale woningbouwopgave van Zuid-Holland. Daarbij is speciale aandacht voor thema's als bereikbaarheid, klimaatadaptatie, energietransitie en leefomgevingskwaliteit in relatie tot verstedelijking.

4. Vijf thema's

4.1 Inleiding

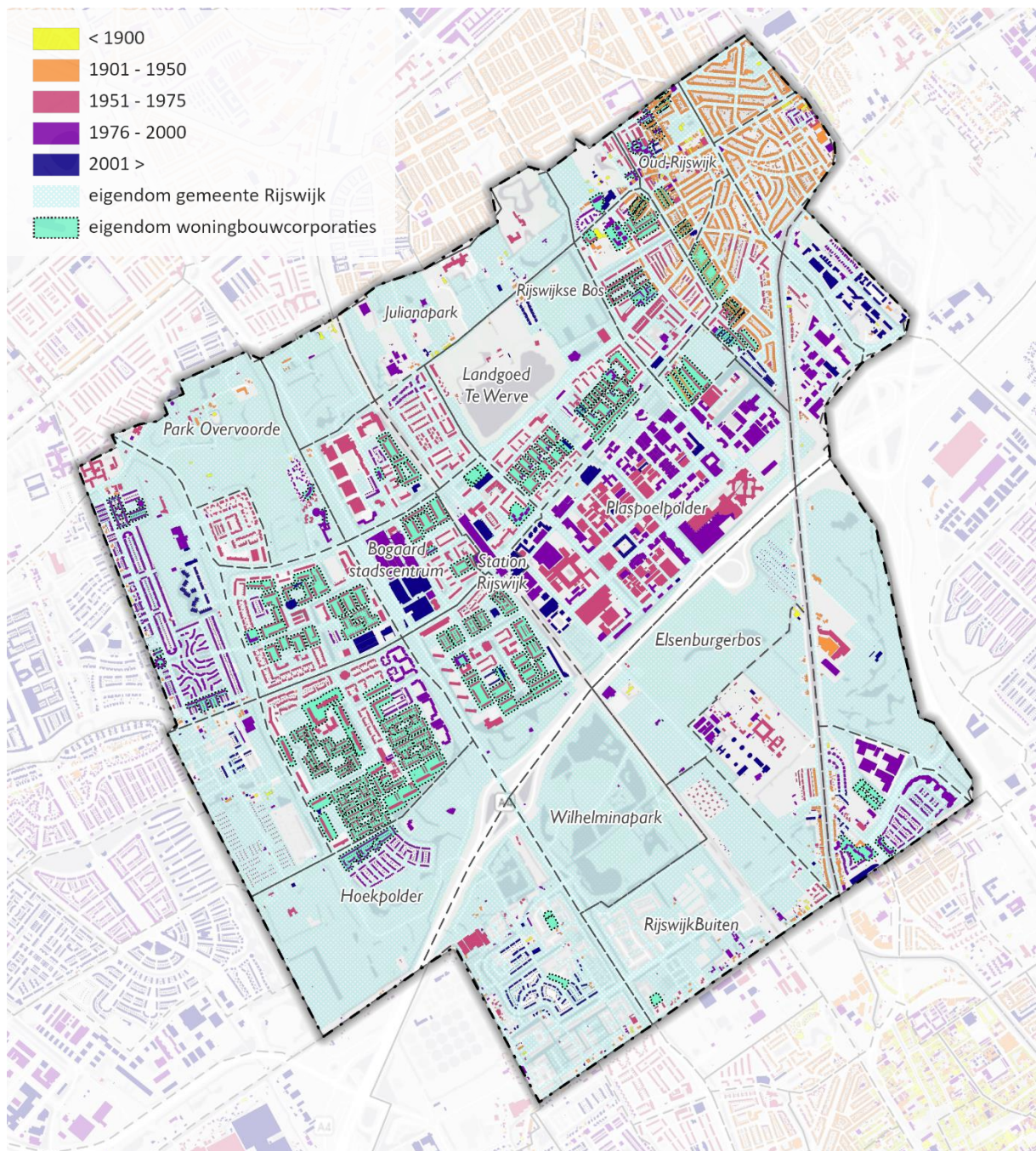
Het Programma Stadsontwikkeling (en de Agenda Stadsontwikkeling als eerste rapportage daarvan), is opgebouwd aan de hand van vijf thema's. In deze Verkenning voor de omgevingsvisie sluiten we bij deze thematische indeling aan:

- Aantrekkelijk en gezond Rijswijk;
- Groen en natuurlijk Rijswijk;
- Ondernemend en beleefbaar Rijswijk;
- Duurzaam en toekomstbestendig Rijswijk;
- Bereikbaar en verkeersveilig Rijswijk.

Per thema beschrijft deze Verkenning allereerst de **bestaande situatie en kwaliteiten** van Rijswijk. Hoe staan we er nu voor, en wat zijn de kwaliteiten van Rijswijk die we willen behouden of versterken? Vervolgens gaan we in op de **trends en ontwikkelingen** die spelen en op ons afkomen – binnen de gemeente maar ook op regionale of (inter-)nationale schaal. Met andere woorden: waar hebben we nu en krijgen we in de toekomst mee te maken, ook als we niks doen? Op basis van de bestaande situatie, trends en ontwikkelingen beschrijft deze Verkenning per thema en subthema de **aandachtspunten** voor de toekomst (oftewel: voor de omgevingsvisie). Dit is een verzameling van bestaande beleidsuitgangspunten en 'nieuwe' opgaven. Daarbij komen ook belangrijke knelpunten, kansen en dilemma's aan het licht. Gezamenlijk vormt dit de opmaat voor de koers die we met de omgevingsvisie gaan uitstippelen.

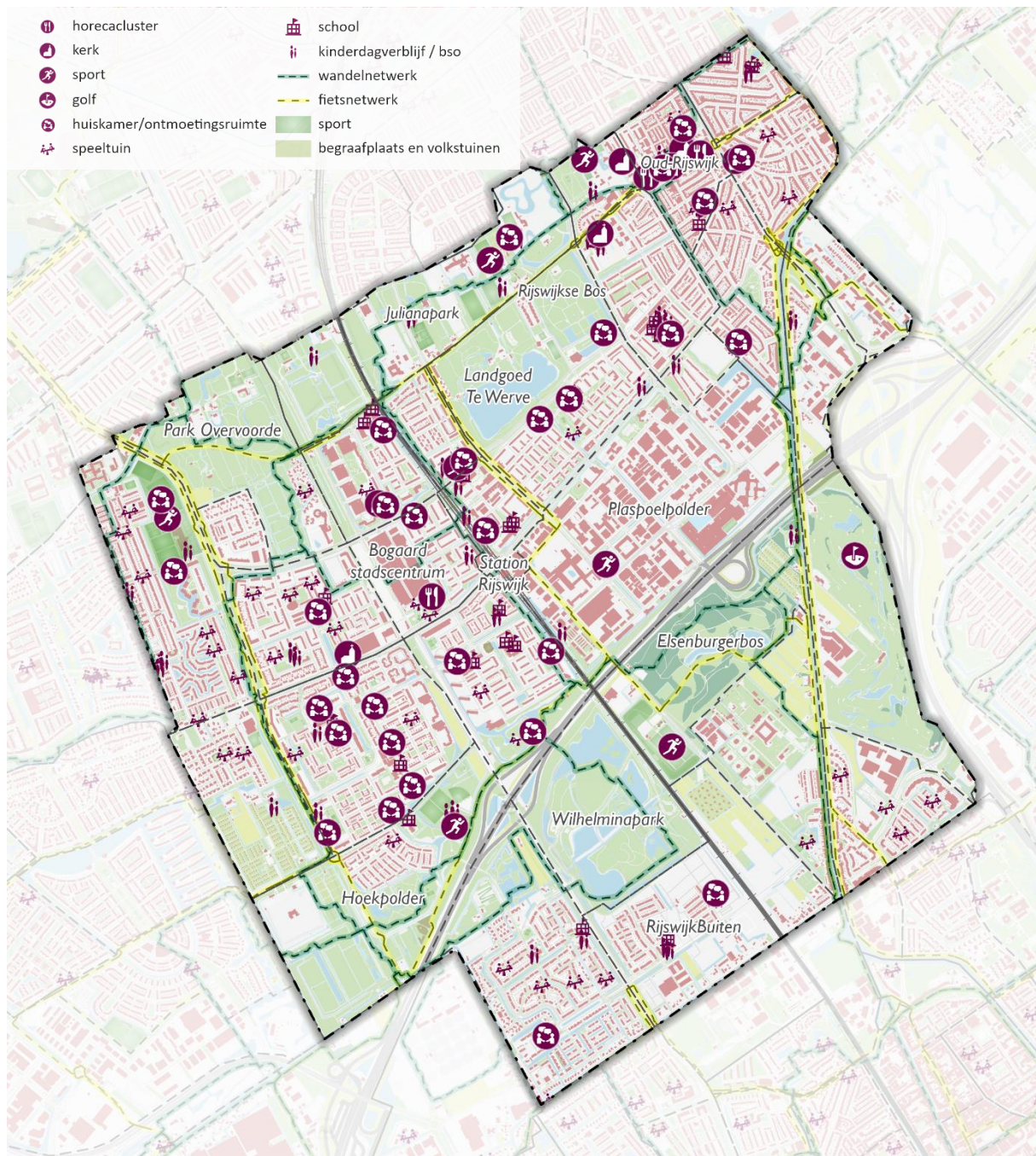
4.2 Aantrekkelijk en gezond Rijswijk

4.2.1 Bestaande situatie en kwaliteiten

Afbeelding 4.1: Bouwjaar en eigendom van bebouwing (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).²

² Voor de meest recente bebouwing in RijswijkBuiten (2001 >) ontbreken gegevens in de brondata (Geoweb).

Afbeelding 4.2: Maatschappelijke voorzieningen en recreatie (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).

- Rijswijk is sinds de jaren '50 uitgegroeid van een dorp tot een stad, met circa 58.000 inwoners (december 2022). De ontwikkeling van de stad is mooi terug te zien in de **ruimtelijke structuur** en bebouwing van de stad, zoals verbeeld in **afbeelding 4.1**. Het oorspronkelijke dorp (Oud-Rijswijk) in het noordoosten van de gemeente, bestaat voornamelijk uit vooroorlogse bebouwing. Van daaruit is Rijswijk in zuidwestelijke richting uitgebreid. De naoorlogse wijken bestonden aanvankelijk uit veel laagbouw en portiekwoningen, later aangevuld met hoogbouw. Deze wijken kennen een relatief ruime opzet en daarmee groene inrichting. Bedrijventerrein Plaspoelpolder, aanvankelijk aangelegd aan de zuidrand van de stad en uitgegroeid tot bedrijventerrein van regionale proporties, ligt door de voortdurende verstedelijking tegenwoordig midden in de stad. Aan deze sterke groei ontleent Rijswijk ook zijn kenmerkende structuur met twee centra: het oude dorpscentrum (Oud-Rijswijk) in het noordoosten en het nieuwe stadscentrum (Bogaard stadscentrum) middenin de naoorlogse uitbreiding aan de westkant van de gemeente. De meest recente stadsuitbreiding is

RijswijkBuiten, ten zuiden van de A4. Daarmee is Rijswijk in de 21^e eeuw tegen het bebouwd gebied van Delft aangegroeid. Deze laatste grootschalige ontwikkellocatie, die zich profileert als een van de duurzaamste wijken van Nederland, is momenteel nog volop in aanbouw.

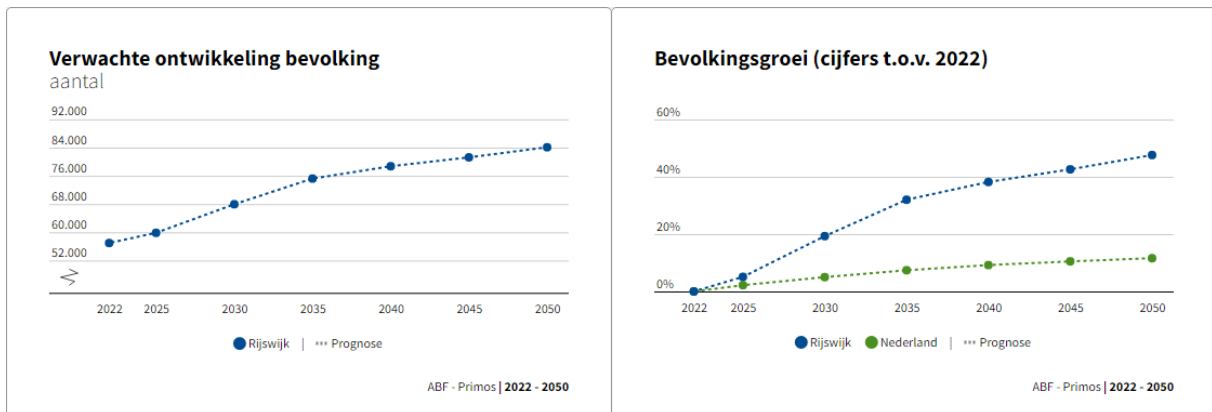
- De sterke groei die de stad heeft doorgemaakt is ook bepalend voor het **profiel van Rijswijk** van vandaag. Enerzijds is er het **dorpse karakter** van de historische dorpskern Oud-Rijswijk. Anderzijds is er het **stedelijke karakter** van de naoorlogse wijken, bedrijventerrein Plaspoelpolder, Bogaard stadscentrum als het tweede – stedelijke – centrum en uitbreidingswijk RijswijkBuiten. Tegelijk is Rijswijk van oorsprong al een hele **groene stad**, met zijn landgoederen en parken. Deze uitersten karakteriseren Rijswijk: het is modern én historisch, druk én rustig, grijs én groen, stad én dorp.
- De identiteit van Rijswijk als **woonstad** is dan ook tweeledig. Enerzijds biedt Rijswijk *stedelijk wonen*, met een bebouwd oppervlak van circa 55%. Anderzijds vormt Rijswijk binnen de sterk verstedelijkte regio een *groene buitenplaats*, waarin onder andere de Landgoederenzone, parkzone en een groen raamwerk zorgen voor circa 45% groenoppervlak.
- Rijswijk kent een mix van **verschillende woonmilieus** en woonsferen. Het oude levendige centrum met een bijna dorpse uitstraling met daaromheen de rustige vooroorlogse stadswijken; de woonwijken met laag- en hoogbouw die de naoorlogse groeispurt van Rijswijk vertegenwoordigen; het centrumgebied Bogaard stadscentrum; en de recentere suburbane uitbreidingsbuurten in RijswijkBuiten en De Strijp met veel eengezinswoningen. Een woningaanbod van betaalbare huurwoningen, seniorenwoningen, studentenhuisvesting voor de TU Delft, appartementen op hoogte tot eengezinswoningen voor (jonge) gezinnen zorgt ervoor dat alle doelgroepen een goede woning kunnen vinden in Rijswijk.
- Rijswijk is ook een **aantrekkelijke woonplaats** vanwege de goede en voldoende werkgelegenheid en uitstekende verbindingen met de regio. Ook het voorzieningenniveau is goed, met name geconcentreerd rondom de twee centra maar ook in de wijken. Daarnaast zijn er verspreid over Rijswijk verschillende maatschappelijke voorzieningen en ontmoetingsplekken aanwezig (zie **afbeelding 4.2**). Tot slot is het vele groen een van de redenen om in Rijswijk te willen wonen, in het bijzonder de grote groenzones van de Landgoederenzone en parkzone.
- In Rijswijk is het goed en ‘vertrouwd stedelijk wonen’: een vertrouwde, veilige leefomgeving. Dit blijkt ook uit de hoge tevredenheid van veel Rijswijkers met hun woonomgeving.
- Rijswijk is een **diverse stad**. Dat zie je terug in de inwoners. Alle inkomensgroepen en opleidingsniveaus zijn vertegenwoordigd, ook ligt van relatief veel Rijswijkers de afkomst in een ander land. Ook zijn er tussen wijken duidelijke verschillen in bevolkingssamenstelling zichtbaar; bijvoorbeeld bewoners van Oud-Rijswijk, de naoorlogse wijken en de nieuwe buurten in aanbouw (bron: Rijswijk in Cijfers / CBS).

4.2.2 Trends en ontwikkelingen

Bevolking

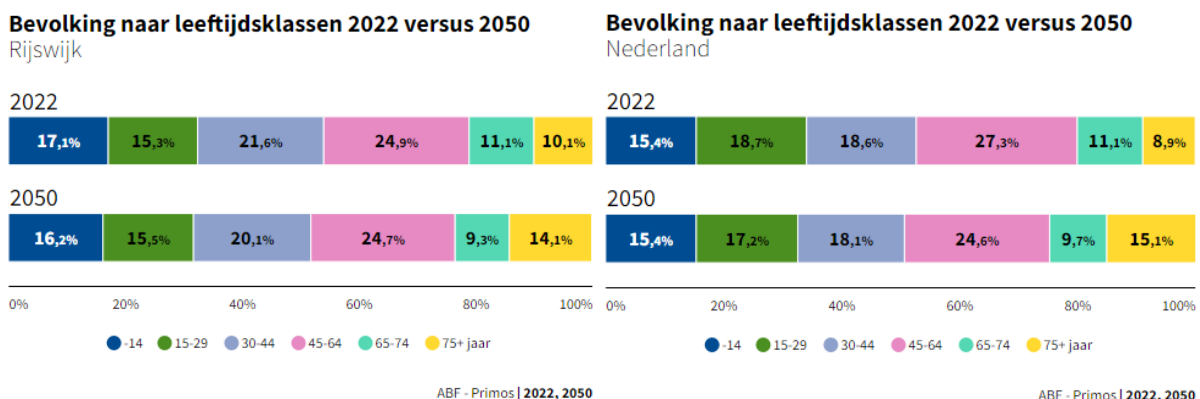
- Rijswijk groeit, en fors. De groei komt vooral doordat veel mensen in Rijswijk willen wonen. De trek naar de Randstad zet onverminderd door. Niet iedereen kan of wil wonen in de grote stadscentra. En wonen in Rijswijk biedt veel waarde. De bevolking groeit ook door mensen uit andere landen, die hierheen komen om verschillende redenen en verspreid over de Randstad een woonplaats vinden.
- De regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022 van PBL/CBS gaat uit van de volgende **bevolkingsontwikkeling** (bron: CBS/PBL, 2022):
 - 2023: 57.800 inwoners, 28.400 huishoudens;
 - 2040: 75.200 inwoners, 36.900 huishoudens;
 - 2050: 82.000 inwoners (onder- en bovengrens: 73.100 – 92.000), 39.900 huishoudens.
- Primos-prognoses (ABF Research) gaan uit van de volgende **bevolkingsontwikkeling** (bron: ABF, Rijswijk in Cijfers):
 - 2022: 57.000 inwoners, 28.000 huishoudens;
 - 2050: 84.000 inwoners, 40.200 huishoudens;

- Dit betekent een bevolkingsgroei van 47,6% ten opzichte van 11,6% in heel Nederland (zie afbeelding 4.3).

Afbeelding 4.3: verwachte bevolkingsontwikkeling 2022-2050, absoluut (links) en procentueel (rechts) (bron: Rijswijk in Cijfers / ABF – Primos, 2022).

- In Rijswijk wonen gemiddeld meer ouderen dan in de meeste andere gemeentes. Bovendien worden mensen ouder door betere zorg en levensomstandigheden. Voor Rijswijk is de verwachting dat het aantal inwoners van 75 jaar en ouder verdubbelt van 5.740 in 2022 tot 11.870 in 2050. Het aandeel van de bevolking neemt daarmee toe van circa 10,1 tot 14,1%. Deze procentuele toename is wel kleiner dan het landelijk gemiddelde (zie afbeelding 4.4).
- Tegelijk is het aandeel kinderen (tot 14 jaar) in Rijswijk hoger dan in heel Nederland, nu en in 2050. Het aandeel jongvolwassenen (15-29 jaar) is en blijft daarentegen weer lager dan het landelijk gemiddelde.

Afbeelding 4.4: bevolking naar leeftijdsklassen in 2022 en 2050, in Rijswijk (links) en Nederland (rechts) (bron: Rijswijk in Cijfers / ABF – Primos, 2022).

- Rijswijk kent een **diverse bevolkingsamenstelling**. Een aantal maatschappelijke ontwikkelingen vergroot de scheiding tussen deze groepen. Zo voorspellen deskundigen een groei van het aantal lage inkomens én het aantal hoge inkomens, terwijl middeninkomens minder hard stijgen. Ook komen met de groei van de stad meer mensen vanuit de regio en van buiten Nederland in Rijswijk wonen. Verschillen tussen inwoners in inkomensniveau, opleiding, cultuur en nationaliteit zullen naar verwachting toenemen.
- Leefstijl en gezondheid zijn afhankelijk van het inkomensniveau. Omdat in Rijswijk relatief veel mensen wonen met een laag inkomen én een groep met een hoog inkomen, voltrekt deze tweedeling zich ook in onze gemeente. Dit is ook slecht voor de maatschappelijke samenhang.
- In combinatie met de sterke bevolkingsgroei is het steeds minder waarschijnlijk dat mensen met verschillende achtergronden, inkomens of levensstijlen met elkaar omgaan in bijvoorbeeld verenigingen of buurtinitiatieven. Rijswijk kent nu wijken met veel van dezelfde (vaak goedkope) woningen, wat zorgt voor een eenzijdige bevolkingsopbouw.

- Mensen organiseren zich in andere verbanden. De trend van individualisering zet door, maar tegelijkertijd zien we dat mensen zich steeds meer organiseren in tijdelijke en deelverbanden.

Nationale woningmarkt

- Op de woningmarkt is sprake van een grote krapte, en wordt zelfs gesproken van een **woningcrisis**. Er is een grote vraag naar woningen en een achterblijvend aanbod, in alle segmenten en soorten woningen. Doorstroming op de woningmarkt stagneert. Veel mensen hebben moeite om een (andere) woning te vinden en/of wonen niet in ideale woonomstandigheden. Als gevolg van het woningtekort zijn huur- en koopprijzen van woningen de afgelopen tijd sterk gestegen. Met name in het segment van de lagere middenhuur (tot circa €1.000) zijn grote tekorten, ook de vraag naar sociale huurwoningen blijft onverminderd groot.
- Het Rijk zet met het nationaal **Programma Woningbouw** in op de realisatie van 900.000 woningen tot en met 2030. Om dit te realiseren gaat de Nationale Woon- en Bouwagenda uit van 100.000 nieuwbouwwoningen per jaar vanaf 2024, waarvan ten minste twee derde betaalbaar vanaf 2025. Daarbij is de bouw van 250.000 sociale corporatiewoningen en 350.000 middensegmentwoningen nodig.
- In de **Samenwerkingsafspraken** woningbouw Zuid-Holland (oktober 2022) hebben Rijk en provincie afspraken gemaakt over de doelstelling van Zuid-Holland in de nationale opgave. De provincie zet in op een bruto toevoeging van 235.460 woningen t/m 2030. Het college van GS onderschrijft de ambitie van tenminste 2/3 betaalbaar vanaf 2025; evenals de ambitie om te streven naar minimaal 30% sociale huur in de woningvoorraad in lijn met het nationale programma 'Een thuis voor iedereen'.
- Met het oog op de woningopgave bereidt het Rijk de **Wet versterking regie volkshuisvesting** voor (in consultatie t/m maart 2023). Daarmee wil de overheid meer regie nemen op de volkshuisvesting. Doel is het meer realiseren van betaalbare woningen. De instrumenten uit de Ow kunnen worden ingezet om te zorgen voor een goede doorvertaling naar het lokale beleid en uitvoering. De omgevingsvisie zal het volkshuisvestingsbeleid op hoofdlijnen uiteenzetten. Daarnaast komt er een verplicht volkshuisvestingsprogramma voor gemeenten, provincies en Rijk, waarbij als één overheid gewerkt wordt aan de doelen van de volkshuisvesting. Zo wil het Rijk meer regie verkrijgen op hoeveel, waar en voor wie er wordt gebouwd, op het bouwen van goede en betaalbare woningen op de plek waar ze gewenst zijn. De (regionale) woonvisie komt uiteindelijk te vervallen. Ook komt er een duidelijker verband met de huisvestingsverordening en landelijke prestatieafspraken.
- Ook is de **Wet Betaalbare huur** in voorbereiding, waarmee middeldure huurwoningen meer gereguleerd kunnen worden.

Regionale woningmarkt

- De **Woningbehoefteraming** (WBR) 2021 provincie Zuid-Holland bepaalt de 'neutrale' woningbehoefte per regio, gebaseerd op twee scenario-berekeningen (binnenlands migratiesaldo 'nul' en 'trendmatig') en uitgedrukt in een toegestane woningvoorraadtoename. Voor woonregio Haaglanden geldt een groei van 80.900 van 2021 t/m 2030, waarvan 40.350 in de periode 2021-2025 en 40.550 in de periode 2026-2030. Dit komt neer op een maximale plancapaciteit van 105.170 (130%).
- Rijswijk heeft binnen de regio Haaglanden in oktober 2021 een **Tussenakkoord** voor regionale woningmarktafspraken gesloten. Hierin is het Rijswijkse bod voor de totale woningvoorraad en de doelgroepenvoorraad voor 2030 opgenomen, inclusief een 'Meer Evenwicht' (ME) scenario. Uit de tussentijdse **Monitor Nieuwe Woningmarktafspraken** Haaglanden (maart 2023) blijkt dat in Haaglanden als geheel de jaarlijkse realisatie omhoog moet om de beoogde aantallen voor 2030 te halen. Voor Rijswijk blijkt dat op 1 januari 2022 21,5% van het bod voor 2030 gerealiseerd was; de voorraad (27.899) loopt daarmee enigszins achter ten opzichte van het bod voor 2030 (32.406). Het aandeel doelgroepenvoorraad lag met 12.261 (44%) ongeveer op het bod (43%) en net onder het ME-scenario (46%).
- De **Regionale Realisatieagenda Wonen** Haaglanden (maart 2023) geldt als uitwerking van

het Tussenakkoord (en als eindakkoord bij afwezigheid daarvan), en dient als langjarige samenwerkingsverbintenis. De RRA fungeert in Zuid-Holland als 'regionale woondeal', waarin de Samenwerkingsafspraken woningbouw Zuid-Holland tussen Rijk en provincie (oktober 2022) worden vertaald naar de regio.

- De RRA zet in op aanjagen van de woningbouwproductie in Haaglanden tot 2025, en werken naar een hoge(re) structurele jaarlijkse productie van betaalbare woningen van 2025 tot 2030. Opgaven daarbij zijn onder meer het 'opharden' van zachte plannen en het programmeren van voldoende aandeel betaalbare woningen. In dat kader blijkt onder meer dat de door gemeenten toegezegde toevoeging van doelgroepwoningen, en daarbinnen van DAEB-woningen, achterblijft bij het Tussenakkoord en bij de Samenwerkingsafspraken Rijk-provincie. Aandachtspunten voor de regio zijn onder meer de benodigde financiële middelen, capaciteit en locaties, de positie van woningcorporaties en de bestaande voorraad. De Realisatieagenda benoemt kritische succesfactoren en (proces)afspraken voor het vervolg.
- De RRA geeft de stand van zaken (1 december 2022) van het regionale, door GS vastgestelde woningbouwprogramma voor de periode 2022-2030. Het Rijswijkse programma omvat bruto 9.396 woningen, waarvan 24% sociaal en 74% betaalbaar.
- De afspraken en doelstellingen uit de RRA krijgen de aankomende periode nog meer vorm, in nauwe samenspraak met de provincie en regio in onder meer regionale woontafels en een regionaal woondealoverleg.

Kwalitatieve woontrends

- Landelijke trends in de **veranderende woonvraag** naar andere woonvormen zijn ook in Rijswijk goed te zien. Er is behoefte aan stedelijk wonen, maar ook aan mooi ruim wonen in het groen. De grootste vraag in de toekomst is gericht op kleinere huishoudens. De gemiddelde huishoudensgrootte neemt af; er zijn meer inwoners die alleen wonen en er komen meer ouderen (vergrijzing) die langer zelfstandig blijven wonen. Hierdoor is er steeds meer behoefte aan kleinere en/of levensloopbestendige woningen en appartementen. Mensen die alleen of met kinderen wonen, willen daarnaast steeds meer in een leefomgeving wonen waar je actief kunt zijn, met sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte.
- Er is landelijk en regionaal een groeiende behoefte aan **flexibele en tijdelijke woonvormen**; onder meer voor het huisvesten van bijzondere doelgroepen en aandachtsgroepen (zoals vluchtelingen, statushouders, arbeidsmigranten).
- De **woonzorgopgave** van de gemeente is de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden. Er is steeds meer behoefte aan goede, betaalbare en duurzame woningen voor ouderen en mensen met een beperking. Dit heeft niet alleen te maken met de vergrijzing van de samenleving, maar ook met de veranderingen in de zorg. In het sociaal domein is het (landelijk) beleid om zelfstandigheid in de woonsituatie steeds meer aan te moedigen. Uitgangspunt is dat senioren langer zelfstandig thuis wonen, en kwetsbare mensen die nu nog in instellingen verblijven uitstromen naar zelfstandige woningen. Mensen die zelfstandig (blijven) wonen, hebben zorg en ondersteuning nodig, voorzieningen in de buurt en woningen die daarop aangepast zijn.

Leefbaarheid en gezondheid

- Rijswijkers zijn over het algemeen redelijk tot zeer tevreden met hun woonbuurt, maar we zien wel een trend dat in sommige buurten die tevredenheid achteruitgaat en de **leefbaarheid onder druk** staat. Daarnaast neemt de druk op bestaande wijken toe door verkamering en splitsing van woningen. Woonoverlast, slechte woonomstandigheden en toenemende parkeerdruk zijn het gevolg.
- Er is sprake van een tekort aan **eerstelijnsvoorzieningen** in bepaalde wijken van Rijswijk. Dit tekort zal van 2022 tot 2030 in sommige wijken nog groter worden. In geen wijk neemt het tekort af. Dit volgt uit een inventarisatie van Hadoks (coöperatieve huisartsenvereniging in de regio), die deze ontwikkeling per wijk in kaart heeft gebracht.
- Op het gebied van milieu en gezondheid is er steeds meer aandacht voor preventie en **positieve gezondheid**. Deze bredere kijk op gezondheid focust niet alleen op

gezondheidsproblemen, maar het vermogen van mensen om zich aan te passen en eigen regie te voeren. Daarbij staan zes dimensies centraal: lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen, dagelijks functioneren.

- Met het oog op **milieukwaliteit** neemt ook de aandacht toe voor de effecten van aspecten als geluid en lucht op de **gezondheid**. De voorbije jaren is de luchtkwaliteit in Nederland sterk verbeterd. Voor Rijswijk betekent dit dat de luchtkwaliteit sinds 2016 overal aan de EU-grenswaarden voldoet. Dat wil niet zeggen dat de luchtkwaliteit in Rijswijk nu in orde is; de luchtkwaliteit in Rijswijk behoort op basis van de gemiddelde concentratie tot een van de slechtste van Nederland. De huidige prognoses laten weliswaar tussen nu en 2030 een verdere daling van de concentraties zien, onder meer door verdere aanscherping van emissie-eisen aan voertuigen en bedrijven en elektrificeren van de mobiliteit, maar voor het realiseren van deze daling is inspanning van alle partijen nodig. In dit kader hebben we het Actieplan luchtkwaliteit 2020-2024 opgesteld.

4.2.3 Aandachtspunten

Prettig wonen

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Stadsvisie Rijswijk 2030 (2016)
 - Agenda Stadsontwikkeling (2022)
 - Vertrouwd stedelijk wonen in Rijswijk – Actualisatie van de woonvisie 2015-2025 (2021)
 - Regionale woonvisie
 - Woonzorgvisie 2021-2030 (2021)
 - Uitvoeringsprogramma Wonen en Zorg 2022-2025 (2022)
 - Tussenakkoord Samenwerken aan een solide woningmarkt in Haaglanden (2021) + Monitor Nieuwe Woningmarktafspraken Haaglanden (2023)
 - Regionale Realisatieagenda Wonen Haaglanden (regionale woondeal) (2023)
- Beleid in ontwikkeling:
 - Regionale woonzorgvisie

De kwantitatieve woningbouwopgave voor Rijswijk

- Met de krapte (woningcrisis) op de woningmarkt, ligt er een **grote kwantitatieve woningbouwopgave** voor Nederland, de regio en Rijswijk.
- Als Rijswijk de bevolkingsgroei uit de prognoses wil faciliteren, dan zullen er nieuwe woningen moeten worden gerealiseerd. Niet faciliteren van groei kan zorgen voor verschillende problemen; zo zullen huizen duurder worden, grote stadsproblemen toenemen, en bedrijven minder snel geneigd zijn zich in Rijswijk te vestigen.
- Een belangrijke opgave is daarom het vinden van een **balans tussen kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling** van de stad (en regio). **Strategische keuze** daarbij is of we inzetten op doorgaande groei van de stad, of stabilisatie op een bepaald aantal inwoners. In hoeverre kunnen en willen we bevolkingsgroei faciliteren? De keuze in woningen en investeringen in leefomgeving zijn van grote invloed op het type bewoners dat er gaat wonen. Met dit soort keuzes kan worden ingespeeld op trends als vergrijzing en groter wordende verschillen tussen bevolkingsgroepen.
- Uitgangspunt is om de **bevolkingsgroei te faciliteren**, zonder dat dit ten koste gaat van het **groen** en de **leefbaarheid**. Doel is het opbouwen van een **evenwichtige bevolking** in leeftijden, achtergronden en inkomensniveaus.
- De Stadsvisie stelde op basis van bevolkingsprognoses van destijds een opgave van 8.000 tot 10.000 nieuwe woningen tot 2040. Actuele bevolkingsprognoses gaan uit van een (mogelijk) nog grotere groei van inwoners en huishoudens in 2040 en 2050. Faciliteren van deze groei zou dus ook een grotere woningbouwopgave betekenen.
- In de Regionale Realisatieagenda Wonen Haaglanden (maart 2023) is voor Rijswijk een

woningbouwprogramma opgenomen van bruto (zonder sloop) 9.396 woningen voor de periode 2022-2030. Daarvan is 24% (2.236) sociaal en 74% (6.911) betaalbaar.

- Uit de tussentijdse monitor (maart 2023) van het Tussenakkoord (oktober 2021) bleek dat de jaarlijkse realisatie in de regio en Rijswijk omhoog moet om de beoogde aantallen voor 2030 te halen; het aandeel doelgroepenvoorraad lag in Rijswijk wel ongeveer op schema.
- In ons **actuele woningbouwprogramma** (zoals doorgegeven aan de provincie en opgenomen in de RRA) is een totaal van 11.388 woningen tussen 2021 en 2040 opgenomen, verdeeld over verschillende ontwikkellocaties. Najaar 2023 volgt een nieuwe update van dit woningbouwprogramma. De belangrijkste **geprogrammeerde ontwikkellocaties** zijn: RijswijkBuiten (Parkrijk, Pasgeld), Plaspoelpolder (waaronder Kesslerpark en Havenkwartier), Bogaard stadscentrum en omgeving (Artiestenbuurt, Ministerbuurt), Stationskwartier, Te Werve en Eikelenburg. Deze ontwikkelingen bevinden zich in verschillende stadia, en komen ook aan bod in hoofdstuk 5.
- Door in de aankomende jaren deze al geprogrammeerde woningbouw te realiseren kunnen we voorzien in ons bod voor de regionale opgave en afspraken tot en met 2030, en al voor een aanzienlijk deel de verwachte bevolkingsgroei faciliteren.

Verdichtingsopgave

- Gezien onze beperkte ruimte en uitdrukkelijke wens om het groen te behouden, zal de woningbouwopgave vooral in bestaand stedelijk gebied terecht moeten komen. Kortom, we hebben een **verdichtingsopgave**. We zien verschillende kansen voor het verdichten en toevoegen van woningen in de bestaande stad, zowel nieuwbouw als transformatie. Woningbouw kan plaatsvinden in gebieden die nu al bebouwd of in ontwikkeling zijn, zoals winkelcentra, kantoorlocaties of bestaande woongebieden. Leegstaande bedrijfspanden en kantoren kunnen getransformeerd worden naar woningen. Ook OV-georiënteerd ontwikkelen biedt mogelijkheden. Zo kan verdichting ook een oplossing zijn voor leegstand en een aanleiding voor het verhogen van de woonkwaliteit.
- In de Verstedelijkingsstrategie Zuid-Holland zijn ook uitspraken en afspraken opgenomen over deze verstedelijkingsopgave. Voor Rijswijk is hierin specifiek de stadsas benoemd als grote verstedelijkingslocatie.
- Door stedelijke verdichting wordt het Rijswijkse groen van (nog) grotere waarde. Nu is circa 55% bebouwd en 45% groen. Belangrijk aandachtspunt is de verhouding tussen verstedelijking en vergroening, en tussen de kwantiteit en kwaliteit van groen.
- Gevolg van verdichting is dat er meer functies op eenzelfde oppervlak een plaats moeten krijgen. Belangrijke opgave is daarom een **integrale afweging** tussen verschillende (potentiële) toekomstige ruimtevragers; naast de toenemende ruimtevrage voor woningen ook groen, economie, mobiliteit, et cetera. Met het oog op de woningcrisis kan de focus vooral op wonen komen te liggen. Het is dan wel van belang om te zorgen voor een goede ruimtelijke inpassing van verschillende functies. Bijvoorbeeld hoe te zorgen voor een goede woon- en leefkwaliteit en leefbaarheid bij nieuwe gemengde woon-werkgebieden. Maar ook het effect van verdichting op bestaande woon- en andere functies is een aandachtspunt. Zo moet ook worden bekeken of woningbouw niet belemmerend is voor bestaande bedrijvigheid.

Kwalitatieve woningbouwopgaven

- In kwalitatief opzicht, is de opgave in ieder geval om te zorgen voor een **evenwichtige bevolkingsopbouw** in leeftijden, achtergronden en inkomensniveaus, door de realisatie van verschillende woonmilieus. Bij het toevoegen van nieuwe woningen kijken we dan ook naar een goede mix op wijkniveau. Bestaande eenzijdige wijken kunnen we veranderen door het bouwen van andere woningtypen. Ook is van belang om scheidingen tussen wijken te doorbreken door te zorgen voor meer verbindingen. Dit komt de woonkwaliteit en leefbaarheid in de wijken ten goede.
- In lijn met de woonvisie, zetten we in op het bouwen van **betaalbare koop- en huurwoningen in het middensegment** voor starters, jonge gezinnen en doorstromers. We verkennen met ontwikkelaars de mogelijkheid om betaalbare koop (onder ca. €250.000)

toe te voegen voor lagere middeninkomens. We ontwikkelen een woonfonds waarmee we de bouw van grotere woningen in het middensegment bevorderen.

- We voegen **sociale huurwoningen** toe. Uitgangspunt is 50% betaalbare woningen en 30% sociaal binnen de gehele voorraad (coalitieakkoord). De afgelopen jaren is te weinig sociale huur ontwikkeld, waardoor een forse toevoeging nodig is. We werken aan een aanvalsplan voor 30% sociaal in Rijswijk, met daarin de preciezere benodigde aantallen en onze aanpak hoe we dit gaan bereiken in de komende jaren.
- We voeren momenteel bestuurlijke overleggen met corporaties, mede in het kader van de RRA (lokale bouwtafel), om te bepalen op welke plekken in de gemeente er ruimte is voor sociale nieuwbouw (DAEB). We houden een overzicht bij van kansen in bestaande projecten, en in andere projecten (gemeentelijke locaties, herstructureringen). Daartoe hebben we ook een locatiescan uitgevoerd naar kansrijke locaties binnen eigen gemeentelijk grondbezit.
- Daarnaast maken we afspraken met ontwikkelaars en corporaties over het bevorderen van de doorstroming. Met de Doelgroepenverordening kan bovendien in ruimtelijke plannen een minimaal percentage sociaal worden opgenomen.
- We werken aan een beleidsregel voor omzetting en woningsplitsing (uitwerking van de Huisvestingsverordening). Doel is om duidelijke criteria te hanteren voor het wijzigen van de woonruimtevoorraad (verkamering, splitsing, samenvoeging, inwoning et cetera), om ongewenste effecten zoals schaarste op de woningmarkt voor bepaalde woningtypen en overlast/leefbaarheidsproblemen beter te kunnen reguleren.

Wonen en zorg

- Er is steeds meer behoefte aan goede, betaalbare en duurzame **woningen voor ouderen en mensen met een beperking**. Gezien de vergrijzing en ontwikkelingen in de zorg is er sterke behoefte aan woningen waar ouderen en andere kwetsbare groepen met een ondersteunings- en/of zorgbehoefte in een veilige omgeving zelfstandig kunnen wonen.
- Voor senioren zorgen we met de ontwikkeling van appartementen voor een toename van het aantal goed toegankelijke woningen. Uit onderzoek van Stijlvol ouder (2023) blijkt dat senioren in Rijswijk met name willen wonen in woningen met twee of meer kamers. Daarbij is het van belang om in de toekomst in het ontwerp van woningen (standaard) rekening te houden met **aanpasbaar of levensloopbestendig bouwen**. Op een aantal locaties ontwikkelen we levensloopbestendige combinaties van wonen en zorg.
- De opgave van de gemeentelijke **Woonzorgvisie** is te zorgen voor **voldoende zorgaanbod**, ook op de langere termijn, voor onze kwetsbare inwoners. Dit betekent een aanbod dat anticipeert op de (verwachte) woonzorgvraag van de (toekomstige) inwoners van Rijswijk. Uitgangspunt is een inclusieve samenleving waarin we kwetsbare inwoners zo veel mogelijk regulier in de (eigen) wijk laten wonen ('zelfstandig wonen, tenzij'), met aandacht voor de leefbaarheid en een goede balans tussen kwetsbare inwoners en overige bewoners in de wijken.
- Om in de uitvoering flexibel en toekomstbestendig te zijn is het uitgangspunt bij nieuw te bouwen woningen/plekken dat eventuele nieuwe woonvormen voor meerdere doelgroepen te (her)gebruiken zijn. Dat kunnen we bereiken door flexibel, aanpasbaar en losmaakbaar te bouwen.
- Ook moet er eenvoudige **toegang** tot voorzieningen, zorg en (extra) ondersteuning zijn. Het is daarom belangrijk om bij de **inrichting van wijken** de samenhang tussen wonen, woonomgeving, welzijn, zorg, economie en mobiliteit als uitgangspunt te nemen.
- Het concept van **woon-zorgzones** kan hierbij helpen. Een woonzorgzone heeft niet alleen voldoende aangepaste of levensloopbestendige woningen, maar ook een verhoogd voorzieningenniveau van ondersteunings-, welzijns- en zorgdiensten. Dit resulteert in een woon- en leefomgeving waar ouderen lang zelfstandig, veilig en prettig kunnen wonen.
- Huisvestingsopgave voor **senioren met een toenemende kwetsbaarheid**:
 - Tot 2030 willen we 635 geclusterde wooneenheden realiseren in het middenhuur en koopsegment. Deze woonzorgvoorzieningen sluiten aan bij de inhoudelijke vraag van

- de Rijswijkse toekomstige ouderen. Wij bevorderen ook actief de doorstroming.
- Tot 2030 faciliteren en stimuleren wij de vestiging van 145 extra wooneenheden met kwalitatief hoogwaardige 24-uurs zorg.
- Tot 2030 zijn ongeveer 300 wooneenheden in het sociale huursegment aangepast aan de kwaliteitsnorm 'geclusterd wonen'. Dit moet aantrekkelijk aanbod zijn dat de doorstroom op gang brengt.
- Huisvestingsopgave voor **mensen met een verstandelijke beperking**:
 - Tot 2030 willen wij 210 extra geclusterde of groepswooneenheden aan het aanbod toevoegen, zodat dat deze kwetsbare doelgroep in Rijswijk kan blijven wonen. Deze wooneenheden sluiten aan op de lokale vraag.
 - We willen voor mensen met een verstandelijke beperking die zelfstandig kunnen wonen 15 extra wooneenheden gespikkeld wonen realiseren.
- Huisvestingsopgave voor **(psychisch) kwetsbare volwassenen**:
 - Tot 2030 realiseren wij 30 extra wooneenheden voor mensen die een beschermde woonomgeving nodig hebben. We creëren een gevarieerd aanbod en leggen de klemtoon op preventie en inclusie. Het uitgangspunt is zelfstandig wonen, tenzij.
 - Tot 2030 hebben wij 23 extra wooneenheden gecreëerd voor mensen die kunnen uitstromen uit een instelling.
- Op dit moment bestaan er vijf 'woonzorgtafels', die per doelgroep uitzoeken hoe de woonconcepten per doelgroep vorm moeten krijgen en waar mogelijk geschikte locaties zijn. Dit is nog in ontwikkeling.
- Naast de lokale woonzorgvisie is een regionale woonzorgvisie in de maak; deze wordt waarschijnlijk opgenomen in het volkshuisvestelijk programma. Daarin is ook aandacht voor verschillende aandachtsgroepen (vergunninghouders, ouderen, arbeidsmigranten, studenten, etc.). De regiogemeenten moeten nog een verdeling overeenkomen van het aantal woningen per aandachtsgroep per gemeente.

Een aantrekkelijke woonomgeving

- De ambitie uit de Stadsvisie is Rijswijk als '**groene buitenplaats voor stedelijk wonen**', waar je ruim kunt wonen in een lommerrijke omgeving of in een stedelijk gebied met groen altijd in de nabijheid.
- Om te komen tot een aantrekkelijke woonstad is een **samenbindende publieke ruimte** van belang, die de woonwijken met elkaar verbindt. Een publieke ruimte die een hoge verblijfswaarde heeft en ruimte geeft voor ontmoeting, spelen, recreëren en verplaatsen. Juist met de verwachte groei en toevoeging van nieuwe woningen is het belangrijk dat Rijswijk als geheel een kwalitatieve aantrekkelijke woonstad is.
- De drukke verkeersassen die de stad doorkruisen (zoals de Prinses Beatrixlaan en Sir Winston Churchilllaan) werken als barrières. Voor een aantrekkelijke woonstad is van belang dat deze lijnen meer samenbindende ruimten worden; boulevards in plaats van verkeersaders. Ook een sterkere verbinding tussen wijken onderling en tussen de stad en de groengebieden is daarin belangrijk. Verbeteren van deze verbindingen zorgt ervoor dat mensen beter gebruik kunnen maken van de groene omgeving en meer sociale samenhang ontstaat tussen de verschillende delen van de stad.
- Leefkwaliteit heeft niet alleen betrekking op de woning en woonomgeving, maar we beschouwen kwaliteit in brede zin: brede welvaart. De Monitor brede welvaart van het CBS bevat hiervoor verschillende indicatoren³.

³ Brede welvaart gaat niet alleen over welvaart in materiële aspecten, maar over alles wat van belang is voor een goede kwaliteit van leven. In het 'hier en nu', maar ook de gevolgen voor volgende generaties ('later') en mensen in andere gebieden ('elders'). Voor de huidige brede welvaart in Nederland hanteert CBS acht thema's met onderliggende indicatoren: subjectief welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu.

Maatschappelijke voorzieningen

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Brede welzijnsnota 2021 + uitvoeringsagenda

Voorzieningen in de wijk

- Algemene opgave is op de **voorzieningen in wijken en buurten** op peil te houden, ook in relatie tot de toenemende verstedelijking. Het gaat om zorg en welzijn, onderwijs, sport en andere maatschappelijke voorzieningen.
- Voor de winkelcentra en -voorzieningen in de wijken, zie ook paragraaf 4.3.
- **Ontmoeting in wijken** is van belang voor een goed en prettig samenwonen en leven. Goed bereikbare voorzieningencentra kunnen daarvoor van grote betekenis zijn. Naast winkels moeten er voldoende voorzieningen aanwezig zijn op loop en fietsafstand, zoals scholen, kinderopvang, huisartsen en apotheken.
- Daarnaast zou er in elke buurt een buurtontmoetingscentrum moeten zijn. De behoefte wordt groter, zeker gezien de vergrijzing. Maar ook doordat steeds meer mensen met verschillende achtergronden en interesses bij elkaar wonen en moeite hebben op een leefbare manier met elkaar om te gaan.

Sport

- **Ruimte voor sporten** zal voldoende aanwezig moeten zijn en makkelijk bereikbaar. De nieuwe ontwikkelingen leiden tot de behoefte om een aantal binnensportlocaties verder uit te breiden. Op de lange termijn onderzoeken we of aan de zuidkant van de A4 een sporthal gerealiseerd kan worden.
- De komende tijd is de capaciteit aan buitensportlocaties voldoende. Er ligt vooral een opgave om het informele sporten en bewegen goed te koppelen aan de nieuwe locaties. Dus goede loop en fietsroutes met omliggende groengebieden en sportlocaties.

Onderwijs en kinderopvang

- Zorgen voor **voldoende onderwijshuisvesting** is een opgave. Er zijn knelpunten geconstateerd op het gebied van onderwijshuisvestingscapaciteit en op diverse plekken in Rijswijk dient de capaciteit te worden uitgebreid. Dit is gebaseerd op leerlingprognoses, met name met het oog op de (groter geworden) woningbouwplannen, onder andere in de Plaspoelpolder. Dit is opgenomen in het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs.
- Op dit moment zijn er geen knelpunten in het aantal **beschikbare plaatsen in kinderopvang**. Bij groei van de gemeente kan dit tekort wel gaan ontstaan. Vanwege die nauwe samenwerking en samenhang tussen onderwijs en kinderopvang is het van belang om bij het realiseren van onderwijshuisvesting ook rekening te houden met ruimte voor kinderopvang in (de nabijheid van) het onderwijsgebouw.

Zorg en welzijn

- Het is essentieel dat er **voldoende voorzieningen zijn op het gebied van zorg** (professionals als huisartsen, fysio's en tandartsen), kinderopvang en welzijn (sociaal en jongerenwerkers, loketfunctie).
- Er dient voldoende praktijkruimte te zijn voor huisartsen, gezondheidscentra en dergelijke. Op dit moment is de capaciteit van huisartsenzorg in Rijswijk *nét* toereikend; gezien de bevolkingsontwikkeling is uitbreiding daarvan dus nodig. We willen huisartsen op korte termijn bijstaan in de zoektocht naar passende praktijkruimte in hun werkgebied. Voor de huisvesting van huisartsen dient bij nieuwbouwprojecten ook aandacht te zijn voor voldoende praktijkruimte en de verbinding met andere eerstelijns- en gemeentelijke voorzieningen.
- In gebiedsontwikkelingen en het omgevingsplan moet voldoende ruimte voor kinderopvang en huisartsen planologisch mogelijk gemaakt worden.
- Het realiseren van gezondheidsvoorzieningen is een complexe opgave, waarbij we tegen verschillende knelpunten aanlopen (waaronder parkeerdruk in de omgeving). Tegelijkertijd loopt het tekort aan huisartsen op.

- Er dient voldoende ruimte te zijn voor inloop- en steunpunten en ontmoetingscentra, zoals Stervoorde en Studio Welzijn.
- (Informeel) zorg en maatschappelijke ondersteuning willen we wijkgericht organiseren, om mensen zo lang mogelijk in hun eigen kracht te houden. Dat biedt ook kansen om in kwetsbare wijken in Rijswijk iets extra's te doen.

Verblijven, ontmoeten en bewegen (gezondheidsbevordering)

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Kadernota Sociaal Domein 2.0 (2021)
 - Nota lokaal gezondheidbeleid 2019-2022
 - Brede Welzijnsnota 2021
 - Uitvoeringsagenda welzijn 2023-2025
 - Nota Speelbeleid 2021 – 2026
 - Integraal beheerplan Buiten Beter 2021-2025
- Beleid in ontwikkeling:
 - Programma inclusie
 - Regionale woonzorgvisie

Openbare ruimte en gezondheid

- Het is belangrijk dat een **leefomgeving uitnodigt tot gezond gedrag** met nadruk op gezondheidsbescherming en gezondheidsbevordering. Het gaat bij gezondheid in de omgevingsvisie ook om (de invloed van de fysieke leefomgeving op) onderwerpen als leefstijl, meer bewegen, sociale veiligheid, ruimte voor ontmoeting en minder stress.
- Uitgangspunt binnen aantrekkelijk en gezond Rijswijk is het bieden van **openbare ruimte van hoge kwaliteit, op juiste plek en voor juiste doelgroep** (inclusief verbetering optimale inclusieve en sociaal veilige ruimtes). Dit dient meer ingebed te worden in gebiedsontwikkelingen en (her)inrichting van de openbare ruimte. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om (fysieke) toegankelijkheid voor mensen met een beperking, waar in het ontwerp altijd rekening mee moet worden gehouden.
- Het is belangrijk dat een leefomgeving uitnodigt om te gaan bewegen. Hierbij valt te denken aan groen om in te wandelen, speeltuinen voor kinderen, sportlocaties en beweegtoestellen om mee te sporten. Beweging draagt bij aan zowel de fysieke als mentale gezondheid van mensen.

Openbare ruimte en ontmoeting

- Ook is het belangrijk dat een omgeving mensen de **mogelijkheid biedt elkaar te ontmoeten**. Dit zorgt voor verbondenheid, een sterkere sociale basis, verlaagt stress en voorkomt eenzaamheid en anonimiteit. Zeker gezien de toenemende individualisering en verdere verstedelijking is het belangrijk om de 'menselijke maat' en maatschappelijke samenhang in het oog te houden. We willen ontmoeting tussen inwoners stimuleren, bijvoorbeeld door alledaagse ontmoetingsplekken voor de buurt te maken waar iedereen zich welkom voelt. We maken hierbij onderscheid tussen ontmoetingsplekken binnen en in de buitenruimte. Belangrijk is dat verschillende buurtbewoners elkaar gedurende de dag zowel binnen als buiten kunnen ontmoeten.
- **Binnen:** voldoende op korte afstand bereikbare, kwalitatief goede en multifunctionele ruimtes voor verblijf, (spontane) ontmoeting, beweging en meedoen. Deze plekken moeten toegankelijk zijn voor iedereen, ook voor mensen die wat minder te besteden hebben of een (fysieke) beperking hebben. We zijn als gemeente nog bezig met het in kaart brengen van de (mogelijkheden voor) nieuwe ontmoetingsruimtes voor verschillende doelgroepen.
- **Buiten:** zorg voor een aantal grotere ontmoetingsplekken die aanleiding zijn om te spelen, bewegen, recreëren en ontmoeten. In de Nota speelbeleid hanteren we de speelnorm van Jantje Beton en de NUSO, die zegt dat minimaal 3% van woongebied ingericht moet zijn als speelruimte. Rijswijk scoort met 3,63% boven de norm, maar de verschillen tussen woonwijken zijn groot met een marge van 0-8,3%. Daarom is maatwerk nodig, ook om factoren als

hoogbouw en demografische samenstelling mee te wegen. Hierbij moet ook gedacht worden aan het gebruik door inwoners met een beperking. Ook plekken waar mensen elkaar kort/spontaan kunnen ontmoeten zijn belangrijk, bijvoorbeeld waar mensen automatisch langskomen met logische wandelroutes. Op die plekken waar mensen elkaar ontmoeten is het van belang dat er een fijne groene plek is waar ze kunnen zitten of verblijven. Zorg voor voldoende bankjes langs de wandelroutes (om de 200 m een bankje) en voor voldoende en afwisselend groen het hele jaar door.

Overige functies in de openbare ruimte

- Aandachtspunt voor de openbare ruimte is het plaatsen van voldoende ondergrondse afvalcontainers. Het is belangrijk te onderzoeken waar al dan niet ondergrondse afvalcontainers moeten en kunnen komen. Dit dient meer ingebed te worden in gebiedsontwikkelingen en (her)inrichting van de openbare ruimte.

Milieukwaliteit (gezondheidsbescherming)

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Milieubeleidsplan Rijswijk
 - Actieplan luchtkwaliteit 2020-2024
 - Actieplan geluid 2018-2022
- Beleid in ontwikkeling:
 - Omgevingsveiligheidsbeleid onder de Omgevingswet
 - Geluidbeleid onder de Omgevingswet

Algemeen

- In het algemeen is het uitgangspunt verbetering van de luchtkwaliteit, vermindering van geluidsoverlast, trillingen en andere **milieuhinder**. Bestaande aandachtspunten zijn onder meer de milieuhinder (lucht, geluid) door de A4, Beatrixlaan en diverse andere infrastructuur die Rijswijk doorkruisen. Ook bedrijven en bijbehorende milieuhinder/-zonerings zorgen op bepaalde plaatsen voor belemmeringen of conflicten met andere functies.
- Bij de **verstedelijkingsopgave** is de inzet om een toename van **milieuhinder** zoveel als mogelijk te voorkomen en waar nodig maatregelen te treffen om de milieukwaliteit te verbeteren. Tegelijk vormt de verdichting in relatie tot milieu wel een dilemma; bijvoorbeeld op locaties waar ruimte is voor verdichting maar waar nieuwe functies qua milieuhinder niet ideaal zijn.
- Daarbij is er een discrepantie tussen het toetsen aan de wettelijke normen en het uitgangspunt van de GGD die vanuit het oogpunt van gezondheid uitgaat van de WHO-normen c.q. streefwaarden. Zaak is om een goede manier te vinden om hiermee om te gaan; bijvoorbeeld door compensatie in andere gebiedskwaliteiten (groen, recreatie, stilteplekken, et cetera).

Omgevingsveiligheid

- Qua omgevingsveiligheid is het **vermijden van veiligheidsrisico's** een opgave. Met de gemeenten in de regio Haaglanden stellen we hierover beleid op, op basis van een 'position paper' over hoe om te gaan met omgevingsveiligheid onder de Ow. Een belangrijke bestuurlijke keuze gaat over het gewenste beschermingsniveau van een gebied.
- Bestaande aandachtspunten op het gebied van omgevingsveiligheid zijn onder meer de vuurwerkhof in het Havenkwartier en het TNO-terrein. De grootschalige opslag van vuurwerk in een gemengd woon-werkgebied is niet wenselijk. Rond het TNO-terrein heeft het Rijk een ruimtelijke beperking voor ontwikkelingen aangewezen (Rarro). De betreffende activiteiten zijn inmiddels verplaatst, waarmee ruimte is vrijgekomen voor andere ontwikkelingen in de omgeving zoals woningbouw. De opheffing van de beperking moet nog formeel worden gepubliceerd.
- De Veiligheidsregio vraagt aandacht voor veiligheid (met name brandgevaar) in relatie tot de energietransitie, zoals de situering van oplaadpalen in parkeergarages en plaatsing van buurtbatterijen in de openbare ruimte.

Luchtkwaliteit

- Qua luchtkwaliteit voldoet Rijswijk aan de Europese normen, maar dit betekent niet dat de lucht schoon is. Rijswijk behoort tot de gemeentes met de slechtste luchtkwaliteit van Nederland. Daarom hebben we een Actieplan luchtkwaliteit opgesteld met maatregelen die bijdragen aan het **verbeteren van de luchtkwaliteit**. Het streven is te voldoen aan de WHO-advieswaarden voor luchtkwaliteit. Om dit te bereiken werkt de gemeente aan de uitvoering van de afspraken die zijn gemaakt in het Schone Lucht Akkoord. Daarnaast is het doel om samen met andere overheden 50% gezondheidswinst te bereiken in 2030 ten opzichte van 2016. Daarbij is wel van belang om te bekijken wat haalbaar is, waar we als gemeente invloed op hebben en wat dit betekent voor toekomstige ontwikkelingen.

Geluid

- Blootstelling aan hoge geluidsniveaus kan invloed hebben op de gezondheid. De blootstelling aan hoge geluidsniveaus beïnvloedt hoe mensen hun woonomgeving ervaren en kan nadelige gezondheidseffecten veroorzaken. Op bepaalde plekken in Rijswijk worden geluidsnormen overschreden.
- Qua geluid zijn er een aantal knelpunten als gevolg van wegverkeer. De geluidknelpunten staan in het Actieplan geluid en in de saneringsvoorradelijst. Knelpunten aangewezen in het Actieplan zijn op de Prinses Beatrixlaan, Lindelaan, Steenlaan, Sir Winston Churchillaan oost, midden en west, Geestbrugweg en de Vrijenbanselaan/ Broekmolenweg.
- Met het Actieplan geluid streven we naar een **balans tussen rust en drukte**. Het actieplan beschrijft met welke maatregelen het bestuur de hogere geluidbelasting en de daarmee samenhangende gezondheidseffecten gaan verminderen. Dit wordt in 2024 geactualiseerd.
- Aandachtspunt in de uitvoering is dat stille wegdekken in het kader van geluid soms conflicten opleveren met wegenonderhoud.
- De laatste jaren worden veel kantoren getransformeerd naar woningen, vaak op geluidbelaste locaties. De aanwezige gevelisolatie is vaak onvoldoende om te voldoen aan de geldende geluidseisen ten aanzien van het binnenniveau voor nieuwbouw (33 dB). Om toch een aanvaardbaar woon- en leefniveau te garanderen geldt als minimumeis een binnenniveau in een verblijfsruimte van een woning van maximaal 38 dB. Uitgangspunt hierbij is dat geluid bij de bron wordt aangepakt, maar indien dit niet mogelijk is of onvoldoende effect heeft kunnen isolatiemaatregelen aan de gevel getroffen worden. Deze maatregel wordt op de korte termijn toegepast en zal op lange termijn ook geborgd moeten worden in het omgevingsplan.
- Het hogere waardenbeleid van de gemeente is nog niet vastgesteld. Momenteel zijn we met de Haaglanden gemeenten bezig om 'Ow-proof' geluidbeleid op te stellen.
- Verbeterpunt voor lucht en geluid op de lange termijn is de Prinses Beatrixlaan, een belangrijke wegverbinding van plaatselijk en doorgaand verkeer. De toenemende verkeersintensiteiten op deze weg maakt dat er een lange termijnoplossing uitgewerkt moet worden voor de bereikbaarheid van Rijswijk en de leefbaarheid in het gebied. Een tunnel kan een oplossing zijn voor de geluidsproblematiek en mogelijk ook bijdragen aan schone lucht in de directe leefomgeving (afhankelijk van de uitvoering; volledige ondertunneling of een tunnelbak). De luchtkwaliteit bij de tunnelmonden is bij volledige ondertunneling wel een aandachtspunt. Verder kan een tunnel positieve verkeerskundige effecten teweeg brengen.

Geur

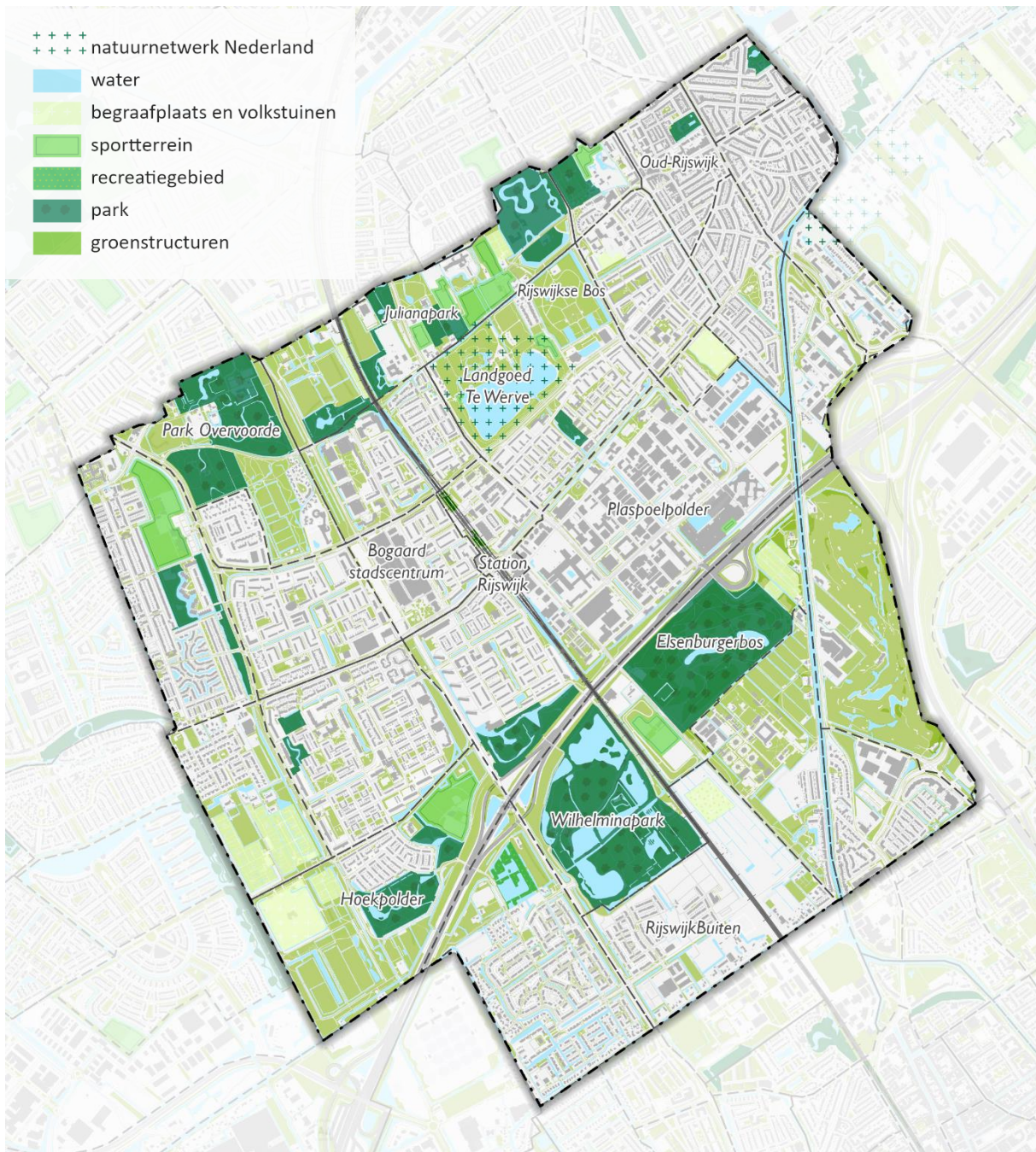
- Voor geurhinder moet de gemeente aangeven welk niveau van belasting op gevoelige gebouwen zij aanvaardbaar vindt, en in het omgevingsplan vastleggen. De basis daarvoor ligt bij voorkeur in beleid; geurbeleid heeft de gemeente nog niet en moet dus nog ontwikkeld worden. Gebieden waar geur een aandachtspunt is zijn onder meer Vrijenban (vanwege Uzimet) en RijswijkBuiten (vanwege DSM).

Sociale veiligheid

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Strategisch Veiligheidsbeleid 2022-2025
- Het actuele Strategische Veiligheidsbeleid 2022-2025 berust op drie uitgangspunten, als de pijlers voor alle activiteiten die Rijswijk binnen het brede veiligheidsdomein onderneemt: 1) brede kijk op veiligheid, 2) samen werken aan veiligheid en 3) regie op veiligheid.
- De brede kijk op veiligheid betekent dat veiligheid een maatschappijbrede opgave is die de grenzen van de openbare orde overstijgt. Rijswijk werkt aan een integrale aanpak en integrale organisatie van veiligheidsopgaven.
- Tweejaarlijks wordt onder Rijswijkse inwoners **bevolkingsonderzoek** verricht, met De Veiligheidsmonitor. Daarbij wordt gekeken naar veiligheid, leefbaarheid en slachtofferschap van veelvoorkomende criminaliteit, wat indien nodig en mogelijk integraal de aandacht krijgt. Overige ontwikkelingen met betrekking tot (sociale) veiligheid worden daarnaast op wijkniveau nauwlettend gevolgd in wijkveiligheid-overleggen, waarna we mogelijk tot actie overgaan.
- Met reguliere monitoring via **veiligheid- en leefbaarheidsanalyses** spelen we met onze veiligheidspartners in op ongewenste ontwikkelingen. Daarbij zoeken we actief de samenwerking op met bewoners die zich inzetten voor veiligheid en leefbaarheid, door burgerparticipatieprojecten of andere vormen van maatschappelijke betrokkenheid.
- Toename van de bevolking, door meer verstedelijking, zonder de benodigde extra **capaciteit voor de hulpdiensten** heeft een negatieve impact op de sociale veiligheid.
- Bij toename van meer gemengde woon-werkfuncties in gebieden komen de leefwerelden van de gebruikers samen waardoor mogelijk een toename zal zijn van klachten vanuit de bewoners over **overlast** vanuit de bedrijfsactiviteiten.
- Meer bewoners en bezoekers binnen de dezelfde beschikbare (openbare) ruimte betekent meer leefgeluiden en **woonoverlast** in en rondom woningen. Dit raakt de gezondheid, leefbaarheid en veiligheid van bewoners. Bij renovatie van bestaande woningen en de bouw van nieuwe woningen zouden deze de maximale isolatiewaarde moeten krijgen.
- **Gebouwen, straten en pleinen dienen dusdanig ingericht** te worden dat bewoners en bezoekers zich veilig voelen. Er is aandacht nodig voor praktische zaken zoals voldoende verlichting, voldoende isolatie (geluidshinder van burens) en voldoende (geschikt) mogelijk gebruik van de openbare ruimte. Zodat de inwoners, die vanwege de verdichtingsopgave dichter op elkaar zullen wonen, zo min mogelijk overlast van elkaar hebben.
- Tegelijk kan bijvoorbeeld gemeenschappelijk gebruik van groen, openbare sport- en ontmoetingsplekken et cetera ook juist sociale cohesie stimuleren.
- Welzijnswerk en toezicht en handhaving moeten meegroeien met het aantal inwoners.

4.3 Groen en natuurlijk Rijswijk

4.3.1 Bestaande situatie en kwaliteiten

Afbeelding 4.5: Groen- en waterstructuren in Rijswijk (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).

- Rijswijk is van oorsprong, met zijn landgoederen en parken, een heel **groene stad**. Nog steeds behoort Rijswijk tot de groenste stedelijke gemeenten van Nederland. Bijna een vijfde van Rijswijk bestaat uit parken en plantsoenen. **Afbeelding 4.5** geeft het Rijswijkse groen weer – als het ware een ‘contramal’ van de bebouwingskaart.
- Naast de vele groen opgezette wijken, kent Rijswijk **twee grote groengebieden**:
 - De **Landgoederenzone** aan de noordkant, met onder andere Park de Voorde en Overvoorde, landgoed Te Werve, het Julianapark en het Rijswijkse Bos.
 - De **stadsparkzone** aan de zuidkant, met onder andere de Zwethzone, Hoekpolder,

het Wilhelminapark, Elsenburgerbos en de Vlietzone.

- De Rijswijkers waarderen de landgoederen en parken enorm. Het zijn de longen van onze stad, en maakt als historische kwaliteit onderdeel uit van onze identiteit. Het vele groen is ook een element waarmee Rijswijk zich in de – sterk verstedelijkte – regio onderscheidt.
- De belangrijkste groenstructuren verbinden de verschillende groengebieden aan elkaar over de lange lijnen in de stad, maar ook op wijkniveau zijn er verschillende groenstructuren aanwezig. In de groenstructuren is de gemiddelde verhouding bomen-heesters-lage beplanting 16 : 5 : 24.
- In Rijswijk zijn daarnaast drie zwemwateren aanwezig: De Put (particulier beheer), waterspeeltuin Tubasingel en zwemvijver Wilhelminapark.

4.3.2 Trends en ontwikkelingen

- Grote ontwikkelingen zijn de **bevolkingsgroei** en **klimaatverandering**. Er liggen dan ook belangrijke opgaven voor zowel verstedelijking als klimaatadaptatie. Verstedelijking kan op gespannen voet staan met groen en natuur, klimaatadaptatie kan daar juist aan bijdragen.
- Met de **woningbouw- en verdichtingsopgave** wordt het Rijswijkse groen van grotere waarde. Rijswijk heeft met relatief veel groen een groen karakter, maar het groen kan onder druk komen te staan. De bevolking in de regio en Rijswijk groeit sterk, de vraag naar woningen is hiermee groot. Bovendien wil de metropoolregio meer bedrijven aantrekken en die beter faciliteren met meer wegen en ov-verbindingen.
- Tegelijkertijd is er een groeiende aandacht en waardering voor een **groene leefomgeving**. Het wordt steeds belangrijker gevonden dat in de directe omgeving van woningen groen aanwezig is. Mensen worden milieubewuster, investeren meer in bijvoorbeeld groene energie en komen tot rust in een natuurlijke omgeving. Daarnaast ondersteunt een prettige, groene, veilige en leefbare woonomgeving de betrokkenheid en sociale cohesie in de buurt. Lokale burgerinitiatieven op het gebied van duurzaamheid blijken regelmatig een goede basis om ook andere zaken, zoals bijvoorbeeld zorg, met elkaar te organiseren.
- Het groen in Rijswijk wordt zeer gewaardeerd door de bewoners en is ook een punt waarmee Rijswijk zich in de regio kan onderscheiden. De waarde van het Rijswijkse groen voor de stad, de regio en hun inwoners zal de komende jaren dan ook alleen maar toenemen.
- Er is sprake van een ernstige **afname van de biodiversiteit**, in Nederland en in Rijswijk. Ook is er groeiende aandacht voor dit vraagstuk.
- **Klimaatverandering** leidt aan de ene kant tot droogte en aan de andere kant juist tot piekbelastingen. Dit heeft ook gevolgen voor natuur- en groengebieden.
- Het Rijk maakt **water en bodem sturend** bij keuzes over de inrichting van de ruimte. Het water- en bodemsysteem loopt steeds vaker tegen zijn grenzen aan. Bodemdaling en lage waterstanden zorgen voor schade aan funderingen, genoeg goed drinkwater is niet vanzelfsprekend en het voortbestaan van planten- en diersoorten staat onder druk. Het water- en bodemsysteem is ook van invloed op bijvoorbeeld onze energievoorziening, industrie, natuur en landbouw. Klimaatverandering speelt hierin ook een rol.
- In 2027 moet de **waterkwaliteit** voldoen aan de Europese normen (KRW 2027). Dit lijkt niet haalbaar, en heeft potentie om tot een nieuwe crisis te leiden.
- Het RIVM constateert in een recente studie (2023) dat de vraag naar **drinkwater** tot zeker 2030 zal stijgen, en door klimaatverandering en verontreiniging het aanbod ervan onder druk staat. Nu al komen er regionaal tekorten voor (waaronder in het westelijk deel van Zuid-Holland), en zonder maatregelen zullen er in 2030 in heel Nederland tekorten ontstaan.

4.3.3 Aandachtspunten

Groen- en blauwstructuren

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Groenbeleidsplan 2010-2020 (2010)
- Beleid in ontwikkeling:
 - Actualisatie groenbeleidsplan

- Groenbeheerplan 2024-2028

Groen raamwerk en groene verbindingen

- De sterke groei en ontwikkeling van Rijswijk vraagt om een groene tegenhanger in de vorm van een **sterk groen-blauw casco**. Daarmee kan de stad zich een krachtig en onderscheidend woonprofiel eigen maken. De Stadsvisie spreekt van ‘groene buitenplaatsen voor stedelijk wonen’, waarbij groen dient als drager van de stad en voor het versterken van de recreatieve, landschaps- én natuurstructuur.
- Uitgangspunt is het bestaande groen te vormen tot een **samenhangend groen raamwerk**. Dit is een raamwerk dat de grote groene identiteitsdragers met elkaar verbindt, verbinding maakt met de regionale groenstructuur, onderdeel is van een krachtig routestelsel, helpt bij het tegengaan van hittestress en bijdraagt aan een natuurinclusieve ontwikkeling van Rijswijk.
- Doel van een goed **blauw netwerk** is het getrappt vasthouden, bergen en afvoeren van water, maar ook de aanvoer van water in droogte om groen ook groen te houden.
- Op dit moment zijn er nog **ontbrekende schakels** in de groenstructuur, die als onwenselijk worden ervaren.
- Van belang is het ontwikkelen van **sterke groene verbindingslijnen** in de stad, en daarmee de verbinding tussen de Landgoederenzone en stadsparkzone (en de regio). Het gaat dan met name om lange noord-zuidlijnen zoals de Beatrixlaan, NS-spoorlijn, Lange Kleiweg en de Vliet. In combinatie met de directe verbindingen tussen wijken en parken. De lange assen Generaal Spoorlaan en Sir Winston Churchillaan hebben potentie om de groene ruggengraat van Rijswijk en groene dragers van de Stadsas te vormen.
- Hoe de lange lijnen, die vaak in aanzet al een groen karakter hebben, verder kunnen worden vergroend moet worden onderzocht. Te onderzoeken valt (hoe en waar) door het afschalen van de autofunctie groen- en verblijfswaarde kan worden toegevoegd, het versterken van bomenlanen en toevoegen van groene routes.
- **Natuurverbindingen** zijn nodig voor de natuur/biodiversiteit in de stad. Deze zijn tot nu toe nog beperkt gerealiseerd; soms worden delen in projecten meegenomen maar als geheel zijn de primaire natuurverbindingzones nog niet af waardoor ze niet als geheel functioneren. Drie ‘**primaire natuurverbindingen**’ zijn:
 - De Voordes (Landgoederenzone) – Hoekpolder (stadsparkzone);
 - Te Werve (Landgoederenzone) – Elsenburgerbos (stadsparkzone);
 - Langs Prinses Beatrixlaan: Landgoederenzone – stadsparkzone – Delft.
- Op langere termijn is de wens om **andere delen van natuurstructuur** te realiseren en verbeteren; bijvoorbeeld de ‘secundaire verbindingen’, de Landgoederenzone fase 2, de wijkparken, wijkgroen, groen op bedrijventerreinen (groenkwaliteit op blokniveau).
- Ook de relatie met de **regionale groenstructuur** kan versterkt worden. Voor de Vlietzone, met een regionale functie als stadslandschapspark, is een Provinciaal Toekomstbeeld opgesteld. De Landgoederenzone is onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen en de provinciale Erfgoedlijn Landgoederen. Uitgangspunt van het Uitvoeringsprogramma Landgoederenzone Rijswijk is het verbeteren van toegankelijkheid, beleefbaarheid en de groene natuur.
- Op de lange termijn is een opgave om de **recreatieve Zwethzone** (van Nieuwe Waterweg tot Vliet) te verbeteren, met name de oriëntatie is hier een probleem voor recreanten. Ook het groen in deze zone kan nog een kwaliteitsimpuls gebruiken.
- De transformatie van de **Plaspoelpolder** vergt een groene inkadering, waarvan de Sir Winston Churchillaan en de Treubstaat de dragers zijn. Daarnaast bestaat het ‘groene assenkruis’ van de Plaspoelpolder in uit een groene route die de Landgoederenzone verbindt met het Elsenburgerbos. Daarmee worden de nieuwe ontwikkelingen mentaal en fysiek gekoppeld aan de groene kwaliteiten van Rijswijk.

Groen in de stad en verstedelijking

- Onze ambitie is **een groene woonstad**; met aantrekkelijk groen (in wijken), waardevolle parken, natuurbeleving en een sterke boomstructuur. Groen is een belangrijke kwaliteit voor de leefbaarheid van Rijswijk voor mens en natuur en onderdeel van de identiteit van Rijswijk.

Ook draagt groen dicht bij de woonomgeving bij aan gezondheid / een gezonde leefstijl. Ook het verbinden van alle groene gebieden aan elkaar is hier belangrijk zodat mensen langere routes kunnen maken (vanuit huis).

- Tegelijk is een belangrijke opgave om het groene karakter van Rijswijk in balans te houden met de verstedelijkingsopgave. Een mogelijk conflict is **groen versus verstedelijking**; bijvoorbeeld met het oog op woningbouw, uitbreiding van bedrijvigheid en infrastructurele projecten. Nu is circa 55% bebouwd, 45% groen. Belangrijke keuze is dan ook of we focussen op behoud van de kwantiteit van het groen of dat de **kwaliteit van het groen** leidend is.
- In ieder geval willen we de verstedelijkingsopgave niet ten koste laten gaan van onze grote groenstructuren. Dat zou niet alleen in strijd zijn met de wensen van Rijswijkers, maar ook ten koste gaan van onze identiteit. Deze historische kwaliteit leidt dan ook tot de keuze om nieuwbouw vooral te concentreren in gebieden die al bebouwd of in ontwikkeling zijn.
- Stadsontwikkeling is ook een kans voor vergroening en meer **klimaatadaptief bouwen**. Er liggen koppelkansen bij grote projecten, wanneer naar het grotere geheel wordt gekeken, alle belangen in beeld komen en gezocht wordt naar kwaliteit van het grotere geheel. Gebiedsontwikkelingen kunnen we aangrijpen om gebieden klimaatadaptiever en gezonder te maken, bijvoorbeeld door het toevoegen van groen en natuurinclusief bouwen. Bij nieuwbouw hanteren we het 'groen, tenzij' principe conform het Convenant Klimaatadaptief Bouwen. Dit betekent dat de keuze voor groene materialen altijd dient te prevaleren boven grijze, versteende oplossingen. Een economische koppelkans is bovendien dat woningen in de stad nabij water en groen vaak meer waard zijn.
- Ook in de **bestaande stad** is vergroening een opgave, met name in relatie tot klimaatadaptatie. Zo kan groen bijdragen aan het tegengaan van hittestress en wateroverlast bij extreem weer. Zo is de Stadsas hét hitte-eiland van Rijswijk; maar ook daarbuiten is aandacht voor groen nodig. Zie hiervoor ook paragraaf 4.4.
- Voor **particulier groen** werken we al jaren met Operatie Steenbreek. Daarmee proberen we de mensen zoveel mogelijk aan te zetten tot het vergroenen van hun tuinen. In 2019 was het gemiddelde versteningspercentage nog 56% (Versteningskaart Stichting Steenbreek), maar in 2022 is dat met 9% afgenomen tot 47% (Steenbreek Atlas). In de toekomst willen we meer campagnes en acties lanceren met regionale partners, om het bewustzijn bij onze bewoners te vergroten over klimaatrisico's (hittestress, positief effect van meer groen). Ook ondertekenen we een intentieovereenkomst met woningcorporaties en Delfland om klimaatadaptatie bij nieuwbouw- en renovatieprojecten beter te implementeren.

Kwaliteit en beleefbaarheid van groen

- Naast het behouden van de bestaande groengebieden, is een belangrijke opgave het behouden en verbeteren van de **groenkwaliteit**. Meer kwalitatief groen is daarbij belangrijker dan kwantitatieve uitbreiding van het groen. Ook beheerkosten zijn in dit kader een aandachtspunt. De kwaliteit van het groen wordt versterkt door te kiezen voor diversiteit (van bomen, heesters, planten) in samenhang met de betekenis van groen voor de natuur. De groenkwaliteit verschilt en wordt afgestemd per gebied en beoogde functie van het groen. In natuur- of bosgebieden zal de nadruk meer liggen op de natuurwaarden (biodiversiteit), in parken en in de wijken mogelijk meer op de gebruiks- en belevingswaarde van het groen.
- De **toegankelijkheid en bereikbaarheid** van het groen is een aandachtspunt en kan verbeterd worden, met name van de twee grote groengebieden.
- De (groene) openbare ruimte moet **beweegvriendelijk** worden ingericht, zodat sporten en bewegen hier vanzelfsprekend is. In de groenverbindingen is het belangrijk voldoende ruimte te bieden om het vrije buitenspelen te bevorderen, bijvoorbeeld door het openbaar toegankelijk maken van beweegvriendelijke plekken en voldoende kwalitatief goede en uitdagende speel- en beweegplekken voor jong en oud in alle wijken. Bij de inrichting moet rekening worden gehouden met de toegankelijkheid voor mensen met een beperking.
- Tot slot zijn groengebieden in relatie tot **cultuurhistorie** een aandachtspunt. Er zijn hiervoor alleen provinciale kaders, geen gemeentelijke beleidsuitgangspunten. Dit is met name relevant voor de Landgoederenzone. Ook is van belang om bij het (her)inrichten en beheer van

groengebieden rekening te houden met cultuurhistorische en archeologische waarden.

Biodiversiteit

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Groenbeleidsplan 2010-2020 (2010)
 - Nota Dierenwelzijn (2017)
- Beleid in ontwikkeling:
 - Actualisatie groenbeleidsplan

Diversiteit in flora en fauna

- Belangrijke opgave is het **verbeteren van de natuurwaarden en biodiversiteit**, versterken van doelsoorten en van de diversiteit van het groen (bomen, heesters, planten) in de stad.
- De provincie stelt in haar omgevingsbeleid ook doelen voor biodiversiteit in relatie tot ruimtelijke opgaven. Uitgangspunt is zo veel mogelijk behouden van ecologisch waardevol groen; wat dat is wordt bepaald door lokale doelsoorten. Het is dan onder meer van belang dat lokaal relevante natuurtypen en soortencategorieën in beeld worden gebracht, en dat ontwikkelingen aansluiten op bestaande groen- en blauwstructuren en die waar mogelijk versterken.
- De verhouding 'bomen-heesters-lage beplanting' kan worden verbeterd. De ideale vegetatie-verhouding tussen bomen, struiken/heesters en gras/beplanting is 25 : 15 : 20, dit is nu 16 : 5 : 24. De juiste vegetatie-verhouding is belangrijk voor verhogen van de biodiversiteit en het verbeteren van de leefkwaliteit van de stad.
- Naast de algehele groenstructuren is het behouden en versterken van de **bomenstructuur** van Rijswijk een opgave. Bomen zijn belangrijk voor de stad (verbeteren van het leefklimaat, tegengaan van hittestress en wateroverlast). Het is belangrijk om zorgvuldig om te gaan met de bomen in de stad. In stand houden van de bomenstructuur was geen vanzelfsprekendheid, daarin is de afgelopen jaren een inhaalslag gemaakt. Om de bomenstructuur in de stad te behouden en versterken wordt de evaluatie 'Juiste boom op de juiste plek' uitgevoerd.
- Daarbij is er een inhaalslag nodig op het ecologisch- en groenbeheer in de stad. Er zijn beheerplannen nodig om kostenramingen te kunnen maken.
- Natuurvriendelijke oevers en/of natte ecologische zones dragen ook bij aan verbetering van waterkwaliteit en biodiversiteit; daarvoor is ruimte nodig.

Natuurinclusiviteit

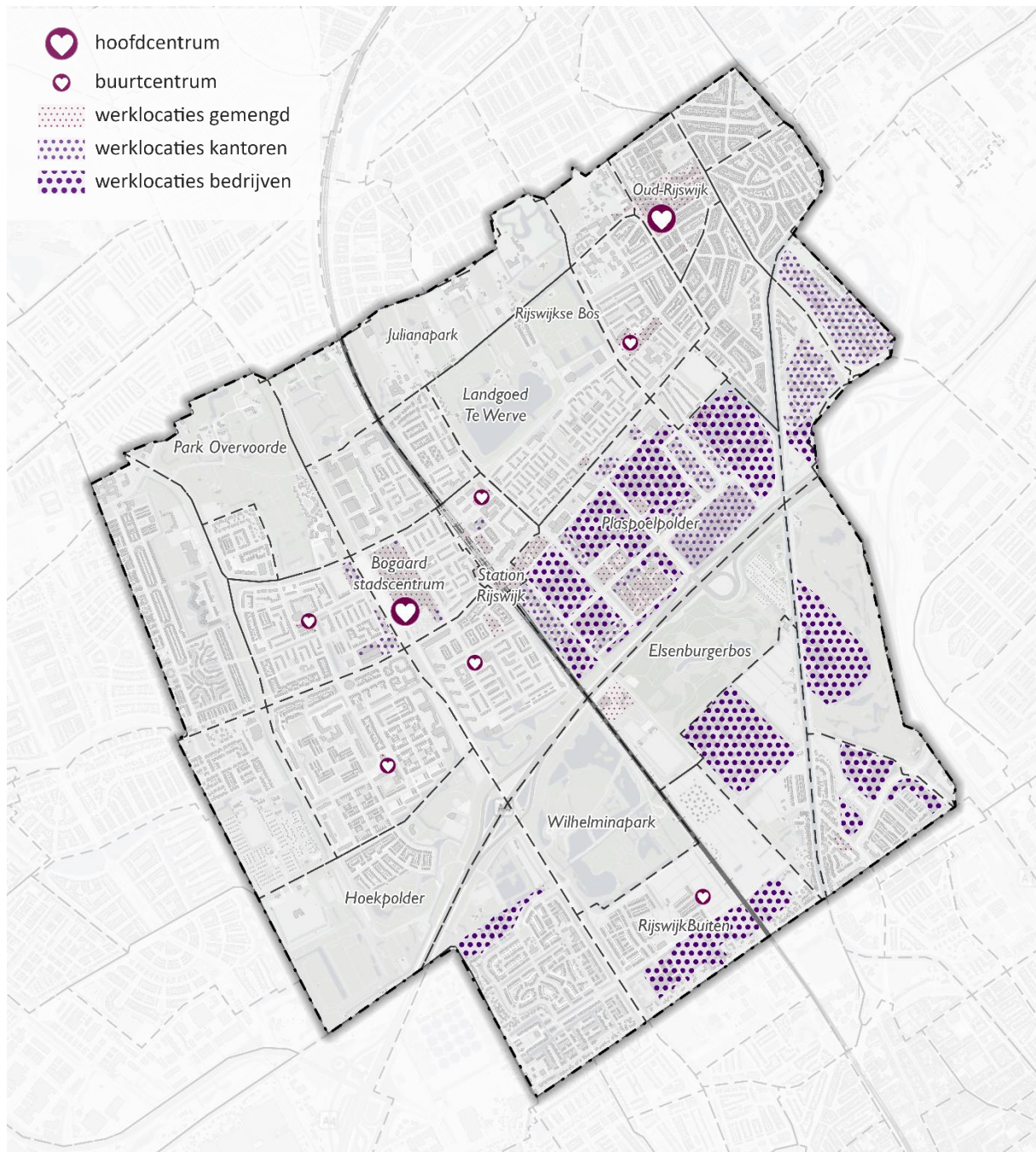
- De natuur maakt onderdeel uit van de stad, want dieren en planten hebben zich aangepast en voelen zich er thuis (stadsbiotoop). Het is dus belangrijk om de stad bij verdere verstedelijking ook te vergroenen, en inrichtingsopgaven af te stemmen op natuurdoelsoorten. Dat vertaalt zich in het **natuurinclusief inrichten** van zowel gebouwen als buitenruimte, dus inrichten voor de mens en gelijktijdig ruimte bieden voor planten en dieren.
- Het is belangrijk om daarbij het principe van de 5-V's toe te passen (verblijfplaatsen, voedsel, veiligheid, verbinding en variatie) ten behoeve van de stadsnatuur. Er is beheergeld nodig deze vergroening ook goed te kunnen onderhouden.
- Een opgave is hoe de stad natuurinclusief te maken. Het Convenant klimaatadaptief bouwen Zuid-Holland is doorvertaald naar de Landelijke Maatlat Groene Klimaatadaptieve Gebouwde Omgeving, die normen stelt voor het realiseren van klimaatadaptieve maatregelen die ook de biodiversiteit versterken. Het Rijk is bezig met een verkenning naar de juridische borging hiervan, in pilotprojecten worden praktijkervaringen opgedaan (Kamerbrief, maart 2023).
- Rijswijk werkt aan gemeentelijke beleidskaders op het gebied van natuurinclusiviteit. In RijswijkBuiten stellen we een eigen PvE op voor klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen. De ambitie is om aansluitend klimaatadaptatie integraal op te nemen in de inrichting en het beheer van onze openbare ruimte, op basis van het convenant en de landelijke maatlat.

Bodem en water

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Gemeentelijk riolerings- en waterplan 2021-2025 (2021)
 - Rijswijkse Adaptatiestrategie en Aanpak voor Klimaatverandering (RAAK) 2023-2030
 - Verordening afvoer hemelwater Rijswijk 2022
- Beleid in ontwikkeling:
 - Bodembeheerplan
- Een algemene opgave is om in de toekomst **water- en bodemsturend** te ontwikkelen. Oftewel, het water- en bodemsysteem zijn sturend bij het maken van keuzes voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Hoe we hier vorm aan geven en wat dit precies betekent voor ruimtelijke ontwikkelingen moet nog nader worden bepaald.
- Op het gebied van **bodemkwaliteit** maar met name het omgaan met grondverzet heeft de raad inmiddels een bodembeheerplan vastgesteld.
- Een opgave voor nieuwe ontwikkelingen is om **hemelwater** op eigen terrein op te vangen, te bergen en vertraagd af te voeren. Hiervoor zijn ook voorwaarden opgenomen in het Convenant klimaatadaptief bouwen en de Verordening afvoer hemelwater. In alle projecten worden, als het kan, hemelwaterriolen aangelegd en regenwater afgekoppeld. Grootschalig afkoppelen kan negatieve effecten hebben op de waterhuishouding. Daarom heeft afkoppelen waarbij het water kan infiltreren of vertraagd wordt afgevoerd de voorkeur. Met gesloten afvalwaterketens kan het water beter worden benut en worden lozingen voorkomen.
- Op het gebied van **waterkwaliteit** zijn er in de huidige situatie geen urgente knelpunten. **Verbeteringen in waterbeheersing/watersystemen** zijn wel aan te raden om ook op de langere termijn klimaatbestendig te blijven en worden. Daarom nemen we dit mee wanneer het gecombineerd kan worden met reguliere werkzaamheden zoals nieuwbouw, herinrichting van wegen of vervanging van riolering. Op diverse punten voeren we nog onderzoek uit naar verbeter- of knelpunten.
- De **waterkwaliteit** voldoet niet aan de eisen die gesteld zijn in de Kader Richtlijn Water (KRW). Dit geldt voor de hele regio. Ons streven is om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit doen we samen met het Hoogheemraadschap van Delfland en de regio. Specifieke aandacht moet uitgaan naar zwemwaterlocaties.
- Specifiek aandachtspunt daarbij is om de waterkwaliteit van de zwembijver in het Wilhelminapark structureel te verbeteren, tegelijk met de reconstructie van het park.
- Mogelijk conflict is ook dat de toenemende **verstedelijking** kan leiden tot verslechtering van waterkwaliteit.
- Specifiek aandachtspunt is dat DSM de komende jaren de grondwateronttrekking stopt. Dit kan tot grondwaterstijging leiden.
- Bij gebiedsontwikkelingen en/of vervanging van beschoeiing wordt altijd gekeken of wateroevers omgevormd kunnen worden naar **natuurlijke oevers**. Voor natuurvriendelijke oevers is ruimte nodig, om de waterkwaliteit en de beleefbaarheid van het water te vergroten.
- Bodem en water hangen sterk samen met de onderwerpen **klimaatadaptatie** (bijvoorbeeld waterberging) en energie (bijvoorbeeld bodemenergiesystemen). Voor aandachtspunten op het gebied van bodem en water in relatie tot klimaatadaptatie en energie, zie paragraaf 4.4.

4.4 Ondernemend en beleefbaar Rijswijk

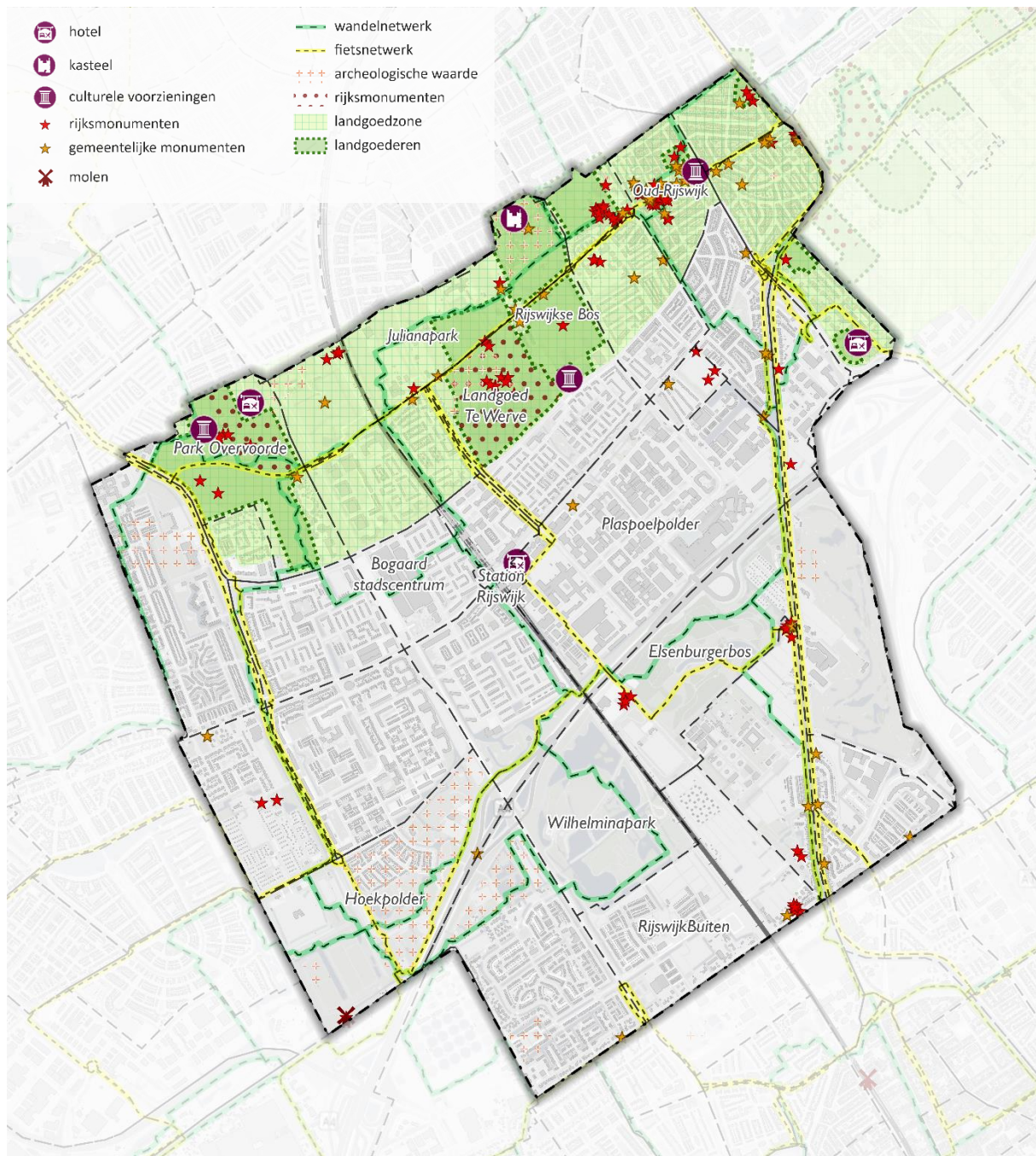
4.4.1 Bestaande situatie en kwaliteiten

Afbeelding 4.6: Werklocaties in Rijswijk (bron: Geoweb Rijswijk, Stec groep⁴, Dtnp⁵, KuiperCompagnons).

⁴ Stec groep (februari 2023) Rijswijkse strategie op toekomstige werklocaties.

⁵ Dtnp (april 2023) Retail- en horecabeleid – Gemeente Rijswijk.

Afbeelding 4.7: Cultuurhistorische waarden gebieden en objecten (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).

- Zeker in verhouding tot zijn omvang heeft Rijswijk een belangrijke **economische functie in de regio**, huisvest Rijswijk veel bedrijven en zijn er veel arbeidsplaatsen (ruim 34.000, eind 2022) waarvan ca. 90% ingevuld worden door inwoners uit andere gemeenten.
- Rijswijk kent verschillende **economische kerngebieden**, zoals te zien in **afbeelding 4.6**: de diverse werklocaties, twee hoofdcentra en verschillende buurt(winkel)centra. Gezamenlijk bieden deze een compleet aanbod aan voorzieningen en een diversiteit aan werkgelegenheid.
- Het brandpunt van de economische activiteit is bedrijventerrein **Plaspoelpolder**, een van de grootste werklocaties van de metropoolregio. Het biedt een concurrerend en gedifferentieerd aanbod aan vestigingsruimte, dat kwalitatief goed aansluit bij de behoeften van het bedrijfsleven. De ligging direct bij het knooppunt van de snelwegen A4, A12 en A13 en het spoor kan bijna niet beter.
- In de Plaspoelpolder en op andere plekken in de stad zijn er uitstekende plekken beschikbaar voor start-ups, mkb en grote bedrijven. Rijswijk faciliteert de doorgroei van (tech)bedrijven uit

Den Haag en Delft en dienstverlenende bedrijven in de keten van deze (tech)bedrijven.

- Deze beschikbare **ruimte voor werken** is een unieke kwaliteit van Rijswijk in de regio die we willen behouden.
- Met de diversiteit aan economische kerngebieden is Rijswijk een echte werkgemeente. Er is een ruim **aanbod aan werkgelegenheid** voor zowel theoretisch als praktisch opgeleiden. We hebben daarmee een aantal troeven in handen om economisch succesvol te zijn binnen de energiesector en de daling van de werkgelegenheid van de afgelopen jaren om te buigen naar banengroei gezien de grote vraag naar arbeidskrachten binnen deze sector.
- Met onze werklocaties en ligging midden in het economisch kerngebied van de MRDH neemt Rijswijk een unieke plek in de regio in. De **diversiteit van de Rijswijkse economie** is een natuurlijk gevolg van de **centrale ligging**. Rijswijk ligt aan de ‘kennisas’ tussen de TU Delft en de Universiteit Leiden, tegelijk de ruggengraat van de metropoolregio. Veel hightechbedrijven die geen ruimte vinden in Delft kiezen voor Rijswijk vanwege de nabijheid van de TU. Op een steenworp afstand van Den Haag en Delft is Rijswijk de vestigingsplaats van bijzondere organisaties en belangrijke (internationale) werkgevers (zoals het European Patent Office). Maar ook unieke faciliteiten zoals een onderzoek- en testlocatie gericht op de energietransitie en geothermie. Het midden- en kleinbedrijf is niet alleen georiënteerd op de stad zelf, maar ook op zijn internationale omgeving.
- Naast de verschillende werklocaties (onze ‘bedrijfsreservaten’) en centrale ligging zijn andere **vestigingsfactoren** onder meer: onze waardevolle ondergrond (goede plek voor geothermie), een aantrekkelijke woonstad met zowel dorps- als stedelijke woonmilieus, relatief veel groen en ruimte voor recreatie in een steeds drukker regio, het historische karakter van Oud-Rijswijk en de landgoederen, en de goede voorzieningen in zowel de twee hoofdcentra als de buurtcentra.
- Rijswijk kent een goed **voorzieningsniveau**, met de twee hoofdcentra (Oud-Rijswijk en Bogaard Stadscentrum) en diverse wijkcentra. Deze zijn te zien in **afbeelding 4.6**. De twee gezichten van Rijswijk – dorp en stad – zijn ook terug te zien in de voorzieningen. De Rijswijkse schouwburg kan zich bijvoorbeeld meten met die van veel grotere steden en het Rijswijks Museum staat voor inspirerende tentoonstellingen als de Papier Biënnale. Tegenover de landelijke winkelformules van winkelcentrum Bogaard stadscentrum staat de intimiteit van het oude dorp, met zijn plaatselijke winkeliers, cafés en restaurants. Daarnaast liggen de stranden van Den Haag en het historische centrum van Delft op fietsafstand of een kwartiertje rijden met de tram. Ook de rest van Nederland ligt binnen handbereik via de uitstekende weg- en spoorverbindingen.
- Hoewel niet altijd even bekend en zichtbaar heeft Rijswijk wel degelijk plekken en objecten van **cultuurhistorische waarde**. Deze zijn met name geconcentreerd in en rondom het historische dorpscentrum van Oud-Rijswijk en de landgoederenzone, zoals zichtbaar in **afbeelding 4.7**. Landschappelijke en recreatieve waarden zijn te vinden in de landgoederenzone en parkenzone, die beleefbaar worden door het wandel- en fietsnetwerk.
- Rijswijk is rijk aan **archeologisch en gebouwd erfgoed**. De oudste vindplaatsen dateren uit de prehistorie. Er zijn verschillende gemeentelijke en rijksmonumenten, zowel grote als kleine objecten. De Landgoederenzone is een aaneenschakeling van historie. Ook is er een rijke variatie aan (bijzondere) naoorlogse bebouwing. Bijzonder aan Rijswijk is dat alle bouwstromen vanaf het einde van de 19e eeuw vertegenwoordigd zijn; soms beperkt en soms in ruimte mate.

4.4.2 Trends en ontwikkelingen

- De **economie** is soms weerbarstig, vaak onvoorspelbaar, maar heeft vooral een grote invloed op een (lokale) maatschappij. Dit werd vanaf 2020 zicht- en voelbaar toen de coronapandemie uitbrak en wereldwijd grote delen van de maatschappij en economie stillegde. Maar ook nieuwe crises (denk aan de oorlog in Oekraïne, energieprijzen, inflatie, et cetera) hebben hun gevolgen voor de economie. Wat de precieze (economische en ruimtelijke) effecten hiervan gaan zijn is nog onbekend. Wel is de verwachte economische groei voor de komende jaren naar beneden bijgesteld en zijn of worden zeker bepaalde sectoren (detailhandel, recreatie, horeca) geraakt.

- Daarnaast was ook vóór de coronacrisis al sprake van **afnemende vraag** naar en structurele leegstand van ruimtes voor detailhandel en grootschalige kantoren.
- Zo is al langer een trend, mede door de opkomst van internetwinkelen, dat in **winkelgebieden** de focus steeds meer komt te liggen op een ontmoetingsfunctie in plaats van een winkelfunctie.
- In algemene zin zien we dat **locatievoorkeuren en huisvestingswensen** van bedrijven veranderen (al dan niet versterkt door de coronacrisis). Zo is er een toenemende vraag naar kantoren in dynamische gemengde gebieden met goede (ov-)bereikbaarheid. Hiermee samenhangend is er een sterke groei van flexibele kantoorconcepten.
- Voor **kantoorlocaties** (in Rijswijk is circa 65% van de werkgelegenheid op werklocaties een kantoorbaan) zijn thema's als functiemenging, bereikbaarheid en flexibilisering van toenemend belang. De behoefte aan kantoorruimte verandert van traditionele monofunctionele gebieden naar nieuwe typen multifunctionele omgevingen. Een optimale (ov-)verbinding speelt hier een grote rol in.
- Er is sprake van toenemende **verkleuring** en de opkomst van informele (woon-)werklocaties. Mede ingegeven door de grote woningbouwopgave zien we steeds vaker transformaties van werklocaties en -functies, bijvoorbeeld van bedrijventerreinen en kantoren.
- In kwalitatief opzicht wordt een toenemend belang gehecht aan **'well-working' en 'well-being'** van werknemers, wat van invloed kan zijn op de locatiekeuze en ruimtelijke inrichting van werklocaties.
- Verduurzaming is een belangrijke trend, met toenemende aandacht en urgentie voor onderwerpen als **klimaatadaptatie, energietransitie en circulariteit**. Deze trends hebben effect op het (huidige én benodigde) ruimtegebruik op werklocaties.
- Op het gebied van **mobilititeit** zijn trends als de groei van duurzame mobiliteit en stadsdistributie van invloed op de economie.
- **Technologische ontwikkelingen** volgen elkaar in rap tempo op, en zijn direct of indirect van invloed op onze manier van leven en ondernemen. Enkele ontwikkelingen zijn bijvoorbeeld de digitalisering, automatisering, robotisering, groei van smart industry en logistics, artificial intelligence (AI).
- Nieuwe technologieën hebben niet alleen invloed op de bedrijvigheid in Rijswijk en hoe deze zich organiseert, maar ook op de manier waarop we winkelen, met elkaar omgaan, onze vrije tijd besteden en hoe we voor elkaar zorgen. Het is moeilijk te voorspellen welke gevolgen dit voor Rijswijk heeft, maar het is wel een zekerheid dat nieuwe technologieën ook steeds meer bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken (denk aan energiebesparing, groene energie, maar ook voor het langer zelfstandig thuis wonen van ouderen).
- Al deze grote maatschappelijke vraagstukken (duurzaamheid, klimaatverandering, circulariteit, energietransitie, mobiliteit, digitalisering) zijn van invloed op onze economie en werklocaties. De werklocatiestrategie en het retail- en horecabeleid (als uitwerking van de Economische visie) gaan nader in op deze trends en ontwikkelingen en wat dit voor de verschillende werk en winkellocaties betekent.

4.4.3 Aandachtspunten

Bedrijvigheid, kantoren, detailhandel en horeca

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Economische visie 2030 (2023)
 - Economische strategie (2022)
 - Toekomstbestendige werklocaties – Economische analyse en strategie (2023)
 - Retail- en horecabeleid – Gemeente Rijswijk (2023)

Economie en arbeidsmarkt

- De Rijswijkse economie is onderdeel van de regionale economie. Daarom nemen we de **regionale arbeidsmarkt** als uitgangspunt met oog voor werkgelegenheidsontwikkelingen, die aansluiten bij de behoefte van de beroepsbevolking. Regionale samenwerking en een

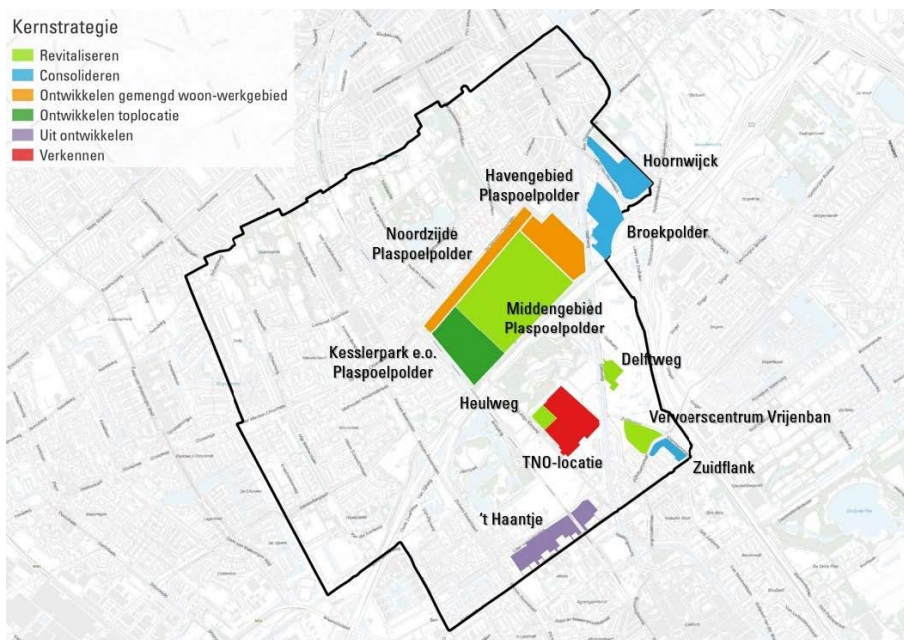
onderscheidende regionale positionering zijn belangrijk voor Rijswijk én voor de regionale economie. We intensiveren de lokale en regionale samenwerking voor meer lokale economische kansen in de regionale context. **Regionale economische profilering** betekent dat we complementair zijn aan de profilering van omliggende gemeenten.

- Er doen zich veel ontwikkelingen voor die terug te leiden zijn naar een aantal grote trends. Door met de **Rijswijkse economie** in te spelen op deze wereldwijde opgaven, zoals digitalisering, technologische vernieuwing en verduurzaming, werken we aan een toekomstbestendig Rijswijk. We stimuleren innovaties en sectoren om te komen tot een robuuste economische structuur. Zo moet Rijswijk dé plek worden voor innovatieve bedrijven, met name in techniek en energie.
- Daarbij benutten en versterken we onze **eigen kwaliteiten en economische kracht**, om te komen tot een profiel waarmee Rijswijk zich (beter) onderscheidt en positioneert in de regio. Er zijn verschillende factoren die van Rijswijk een sterke vestigingsplaats maken (o.a. goed leefklimaat, voorzieningenniveau, centrale ligging in de regio, aanwezig bedrijfsleven, beschikbare ruimte en arbeidspotentieel). Daarbij kunnen we voortbouwen op ons **diverse aanbod aan werklocaties en werkgelegenheid**. Een diverse economie is minder afhankelijk van sectorale economische schommelingen, en ook bedrijven en organisaties hechten waarden aan een dynamische en bruisende omgeving voor medewerkers en mogelijkheden tot inhoudelijke kennisuitwisseling.
- **Clustering en innovaties** zorgen voor verdere samenwerkingen, verbondenheid van bedrijven met Rijswijk en creëren een spin-off effect in de vorm van nieuwe bedrijvigheid en werkgelegenheid. Daarom streven we voor een aantal plekken naar (verdere) clustervorming – zoals de campusontwikkeling met kennis- en onderzoeksinstellingen, maakbedrijven in het middengebied van Plaspoelpolder, zakelijke dienstverlening op Hoornwijk en Broekpolder, detailhandel in Oud-Rijswijk, Bogaard Stadscentrum en buurtwinkelcentra.

Werklocaties

- **Toekomstbestendige werk- en winkelgebieden** dragen bij aan een duurzaam aantrekkelijk **vestigingsklimaat**. Dit vraagt een goede (her)positionering van die gebieden, ten opzichte van elkaar en regionaal, en moet aansluiten bij de wensen en behoeftes van inwoners, ondernemers en bezoekers. Met economisch vitale en levendige kerngebieden waar ondernemen, werken, wonen en recreëren samenkomen zorgen we voor een toekomstbestendig vestigingsklimaat en een sterke betrokken lokale economie.
- Ons uitgangspunt is een toename, dan wel minimaal behoud van de werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen.
- Aandachtspunt is dat leegstand en verouderd vastgoed (potentieel) afbreuk doen aan de kwaliteit en het vestigingsklimaat van bestaande centra en werklocaties. Ook bereikbaarheid staat hoog op de agenda.
- Om te komen tot **toekomstbestendige werklocaties** zetten we bewust sterker in op profilering van de werklocaties, door onderscheid te maken in doelgroepen, mate van functiemenging en intensiteit van de bebouwing. Zorgvuldig omgaan met de schaarse ruimte, behoud van ruimte voor economie en behoud van sociaaleconomische waarde op de werklocaties staan centraal. Ter versterking van werklocaties willen we samen met het bedrijfsleven gericht investeren in de toekomstbestendigheid. Verschillende variabelen zijn van belang voor de profilering en het toekomstbeeld van de werklocaties.
- Per werklocatie bepaalt de **strategie Toekomstbestendige werklocaties** een gebiedsprofiel, en op basis daarvan kernstrategie (ontwikkelrichting) voor de toekomst (zie afbeelding 4.8).
- Er zijn verschillende (potentiële) **ontwikkellocaties** aan te wijzen:
 - Plaspoelpolder wordt deels getransformeerd tot een gemengd, aantrekkelijk en toekomstbestendig werk-, woon- en verblijfsgebied. Daarvoor hebben we een Visie en Addendum op Plaspoelpolder opgesteld. Zie voor een uitgebreidere beschrijving ook hoofdstuk 5.
 - Verder invullen/afronden van bedrijvenstrook 't Haantje (RijswijkBuiten).

- Verkenning van de mogelijkheden voor de TNO-locatie.
- Visie op vervoerscentrum Vrijenban.
- Aandachtspunt is nader uit te zoeken wat we willen met het golfbaanterrein ten oosten van de Vliet; het is een potentiële locatie voor bedrijvigheid maar ook voor natuur-/groenontwikkeling.
- Een actuele opgave is de gedeeltelijke transformatie van de **Plaspoelpolder** naar een gemengd woon-, werk- en verblijfsgebied. Het gebied krijgt woningbouw en stedelijke voorzieningen aan de buitenranden. Het middengebied blijft gericht op bedrijvigheid. Om de verblijfskwaliteit te verbeteren zijn meer ontmoetingsplekken voor ondernemers en toekomstige bewoners, ruimte voor kleinschalige voorzieningen en de kwaliteit en onderhoud van de openbare ruimte aandachtspunten. Dit betekent dat de eisen voor een samenhangend stedelijk (verblijfs)gebied in samenhang moeten worden gebracht met de functionele en bereikbaarheidseisen van het bedrijventerrein. Dit is een belangrijke onderzoeksopgave.
- Het revitaliseren van **bestaande bedrijventerreinen** zal niet alleen een opgave voor de komende vijf jaar zijn, maar fasegewijs opgepakt worden over een langere periode. Daarmee is dit ook een opgave voor de lange termijn. Datzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor het in stand houden en verbeteren van de bereikbaarheid en het verbeteren van de klimaatbestendigheid.
- Een opgave is om de mogelijkheden te onderzoeken om bestaande bedrijventerreinen beter benutten (ook met het oog op milieuaspecten).
- Op het gebied van digitale bereikbaarheid wordt gestimuleerd om glasvezelaansluitingen te realiseren op meerdere bedrijventerreinen. Om gebruik van elektrisch vervoer te stimuleren willen we inzetten op het plaatsen van meer elektrische laadpunten op bedrijventerreinen.

Afbeelding 4.8: Ontwikkelrichting (kernstrategie) per werklocatie (bron: Stec groep, februari 2023).

Detailhandel en horeca

- Uitgangspunt op het gebied van **detailhandel en horeca** zijn:
 - Een zo compleet en divers mogelijk voorzieningenaanbod voor inwoners van binnen en buiten Rijswijk.
 - Levendige en aantrekkelijke buurtcentra die voorzien in de dagelijkse behoeften aan winkels, ontmoeting en zorg.
 - Een aantrekkelijk en dynamisch ondernemersklimaat dat uitnodigt tot investeringen.
 - Het strategisch benutten van kansrijke horecalocaties waar horeca een ondersteunende rol kan vervullen of een bijzondere bestemming met zelfstandige aantrekkingskracht en een eigen doelgroep kan bieden.

- Voor de dagelijkse winkelsector is er uitbreidingsruimte van circa 1.500 – 2.800 m² wvo in 2030, en toevoeging van 1-2 supermarkten (of uitbreiding van bestaande supermarkten).
- Voor horeca is er uitbreidingsruimte van circa 4.600 – 7.100 m² bvo, wat gelijk staat aan circa 22-34 horecazaken.
- Uitgangspunt is **concentratiebeleid** voor detailhandel en horeca in Rijswijk met een versterking van de **twee grote centra** (Oud-Rijswijk en Bogaard stadscentrum) met elk een duidelijk profiel. Bogaard stadscentrum transformeren we tot een levendig winkel-, woon- en verblijfsgebied. Voor Oud-Rijswijk zetten we het beleid van functionele zoning voort. Daarnaast faciliteren we toekomstbestendige buurtwinkelcentra in het behouden van hun aantrekkelijkheid door het op peil houden van de uitstraling. Het integrale **retail- en horecabeleid** gaat, op basis van de bestaande situatie, trends en ontwikkelingen, dieper in op de potentiële kansen en ontwikkelrichting van de verschillende locaties.
- Rondom de Sir Winston Churchillaan tekent zich een zone af met aan de ene kant het historische dorpscentrum Oud-Rijswijk en aan het andere uiteinde het nieuwe Bogaard stadscentrum. Veel projecten in het Programma Stadsontwikkeling zijn hieraan direct of indirect gekoppeld. Onderlinge verbindingen in dit gebied kunnen nog worden versterkt door de Sir Winston Churchillaan in te richten als verbindende stedelijke boulevard. Samen met randen van de Plaspoelpolder en het Kesslerpark kan zo een samenhangend stedelijk gebied ontstaan met een eigen identiteit, opgespannen tussen de historische kern en het nieuwe Bogaard stadscentrum (de 'Stadsas').

Identiteit, cultuurhistorie, beleving en recreatie

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Actualisering nota Cultureel Erfgoed gemeente Rijswijk (2013)
 - Kadernota voor evenementen in de openbare ruimte (2023)

Cultuurhistorisch erfgoed

- In algemene zin hebben we ontoereikend **beleid op het gebied van cultuurhistorie**, hoewel Rijswijk wel degelijk plekken heeft van cultuurhistorische betekenis. De gemeentelijke Erfgoednota (2013) is niet meer actueel en onvolledig. De nota is vooral gericht op archeologie en minder op cultuurhistorisch waardevolle structuren of elementen in de stad. Opgave voor de omgevingsvisie is daarom om erfgoed als volwaardig onderdeel van het cultuurhistorisch beleid explicieter een plek te geven in de omgevingsvisie. Daarin moet in ieder geval het versterken van de cultuurhistorische kwaliteit van Oud-Rijswijk een plek krijgen; maar bijvoorbeeld ook aandacht voor de naoorlogse stedenbouw.
- Algemene uitgangspunten in de zorg voor ons erfgoed zijn behouden, inpassen, onderzoeken en documenteren.
- Aandachtspunt is om het cultuurhistorisch erfgoed te **inventariseren** (o.a. naoorlogse stedenbouw), zodat beter beleid en beheer mogelijk is.
- Naast het zichtbaar maken van ons erfgoed, wat al deels is gebeurd, is vervolgens het **beheer en onderhoud** erg belangrijk. Als onderdeel van onze identiteit en visitekaartje voor Rijswijk, verdient de **presentatie van erfgoed** aandacht in onze omgang met de openbare ruimte.
- Daarbij is van belang om niet alleen te kijken naar losse objecten, maar het totale weefsel van kleine en grote objecten, landschap et cetera. Het geheel is bepalend of een gebied aantrekkelijk is om te bezoeken en verblijven.

Versterken van de Rijswijkse identiteit

- Een overkoepelende opgave is het creëren van een sterker onderscheidend **Rijswijks profiel**. Rijswijk als een 'beleefbare' identiteit. De groei en ontwikkeling die Rijswijk de komende jaren gaat doormaken zorgt ook voor een kans om die eigen **identiteit** in de regio duidelijker naar voren te laten komen en verder te ontwikkelen.
- De bestaande ruimtelijke structuur en manier waarop de verkleuring (transformatie) en

verdichting vormgegeven is en wordt draagt bij aan de identiteit en herkenbaarheid van Rijswijk. De ontwikkelopgave van Rijswijk is uiteindelijk gebaseerd op de ligging aan de Oude Lijn. De historische ontwikkeling van dorp tot stad met verschillende gezichten bepaalt tegelijk ook juist het DNA van Rijswijk: zowel een stedelijke woonplaats als een groene buitenplaats, zowel historisch en dorps als modern en stads. Om deze identiteit te behouden en te benadrukken is het uitgangspunt dan ook om verder te verstedelijken in bestaand stedelijk gebied, en tegelijk de groengebieden te behouden.

- De dynamiek van gebiedsontwikkelingen zoals in het Havenkwartier, de campusontwikkeling At the Park en Bogaard stadscentrum gebruiken we daarnaast als katalysator voor het verbeteren van het imago van Rijswijk – als een actieve gemeente met lef.
- Ook het realiseren van herkenbare iconen op zichtlocaties kan een aandachtspunt zijn om het profiel van Rijswijk te versterken.

Ruimtelijke kwaliteit

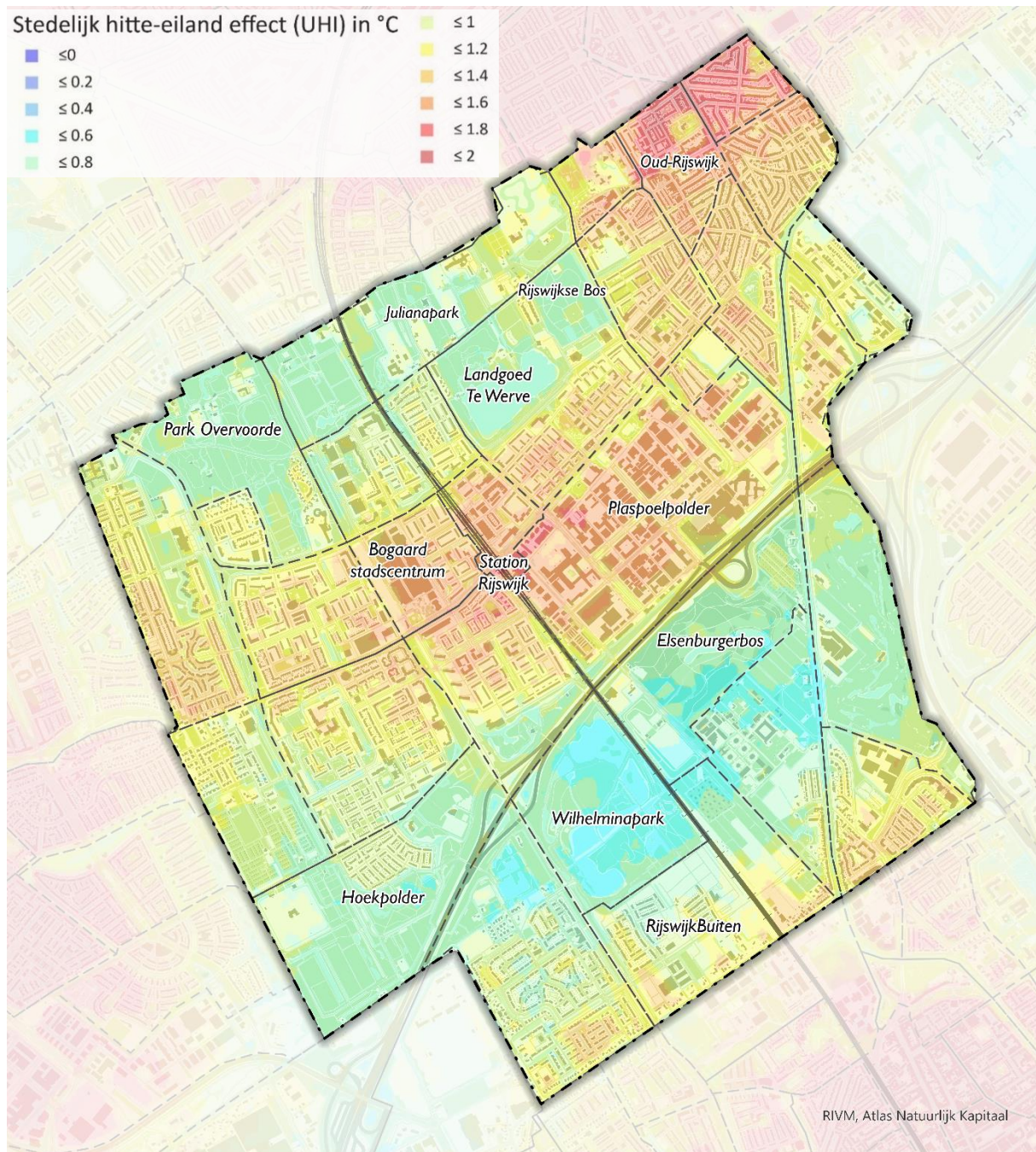
- Een van de doelen van de Ow is een goede **omgevingskwaliteit**. Opgave voor Rijswijk is om onze omgevingskwaliteiten beter in kaart te brengen. Daarbij kan gedacht worden aan o.a. de deelgebieden Vlietzone, Beatrixlaan, Landgoederenzone, de vooroorlogse en naoorlogse stedenbouw; de verschillende bestaande beeldkwaliteitsplannen kunnen hiervoor een bouwsteen zijn.
- Aandachtspunt is ook dat de hoogbouwvisie is opgesteld maar nooit is vastgesteld. Inhoudelijk is de visie wel actueel en nog van toepassing.

Beleving en recreatie

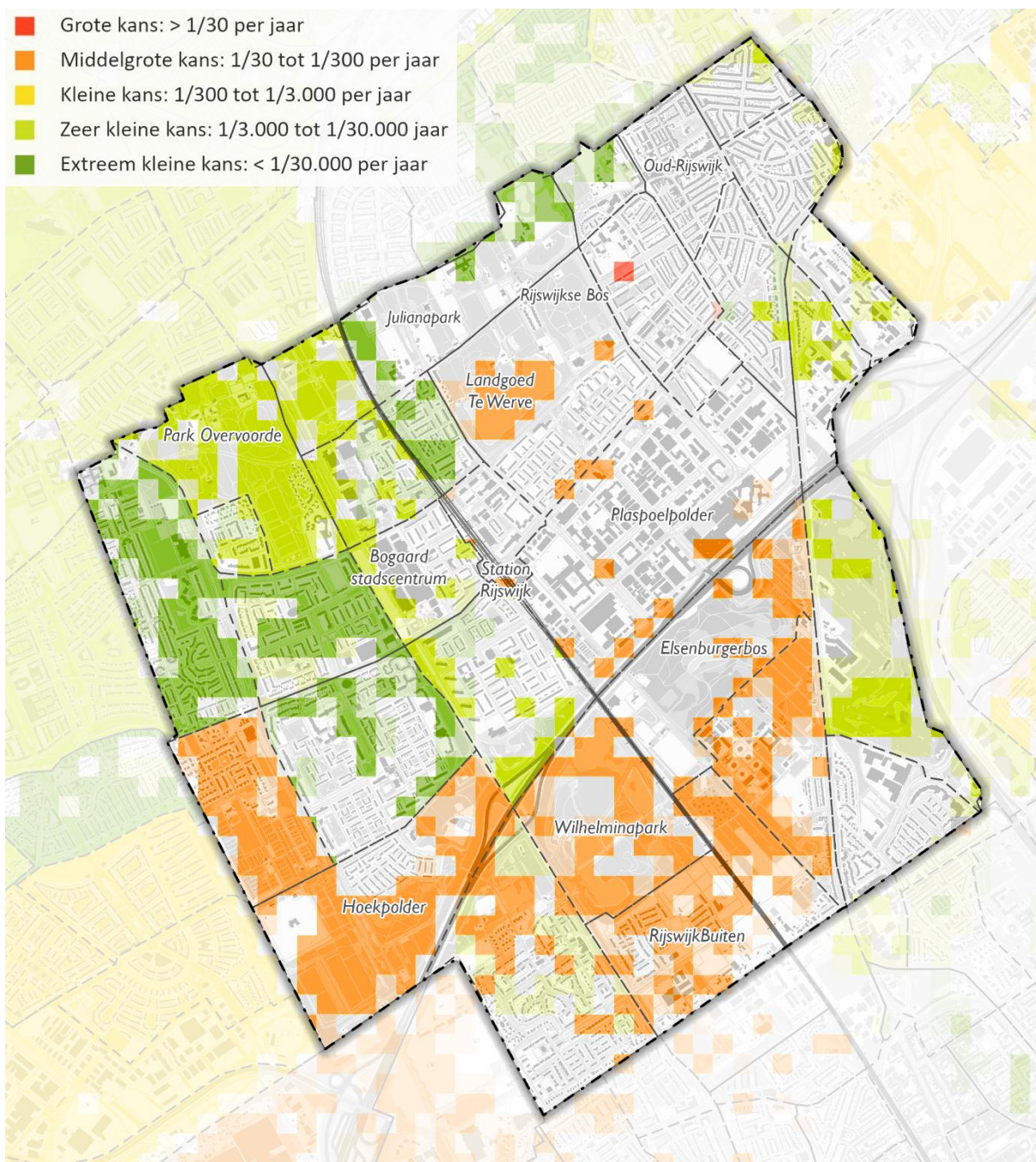
- Op het gebied van **beleving en recreatie** is de belangrijkste opgave om een breed palet aan vrijetijdsbestedingsmogelijkheden te bieden. Clustering en/of samenhang van voorzieningen kan daaraan bijdragen. Zorgen voor goede verbindingen en toegankelijkheid voor iedereen is daarbij belangrijk. Het aanbod voor jeugd en jongeren is een specifiek aandachtspunt.
- Voor maatschappelijke voorzieningen en de mogelijkheden voor verblijven, ontmoeten en bewegen, zie ook paragraaf 4.1.
- We geven ons evenementenbeleid gestalte met een kadernota voor evenementen in de openbare ruimte, en voeren nog een locatieonderzoek uit naar mogelijke evenemententerreinen in Rijswijk.

4.5 Duurzaam en toekomstbestendig Rijswijk

4.5.1 Bestaande situatie en kwaliteiten

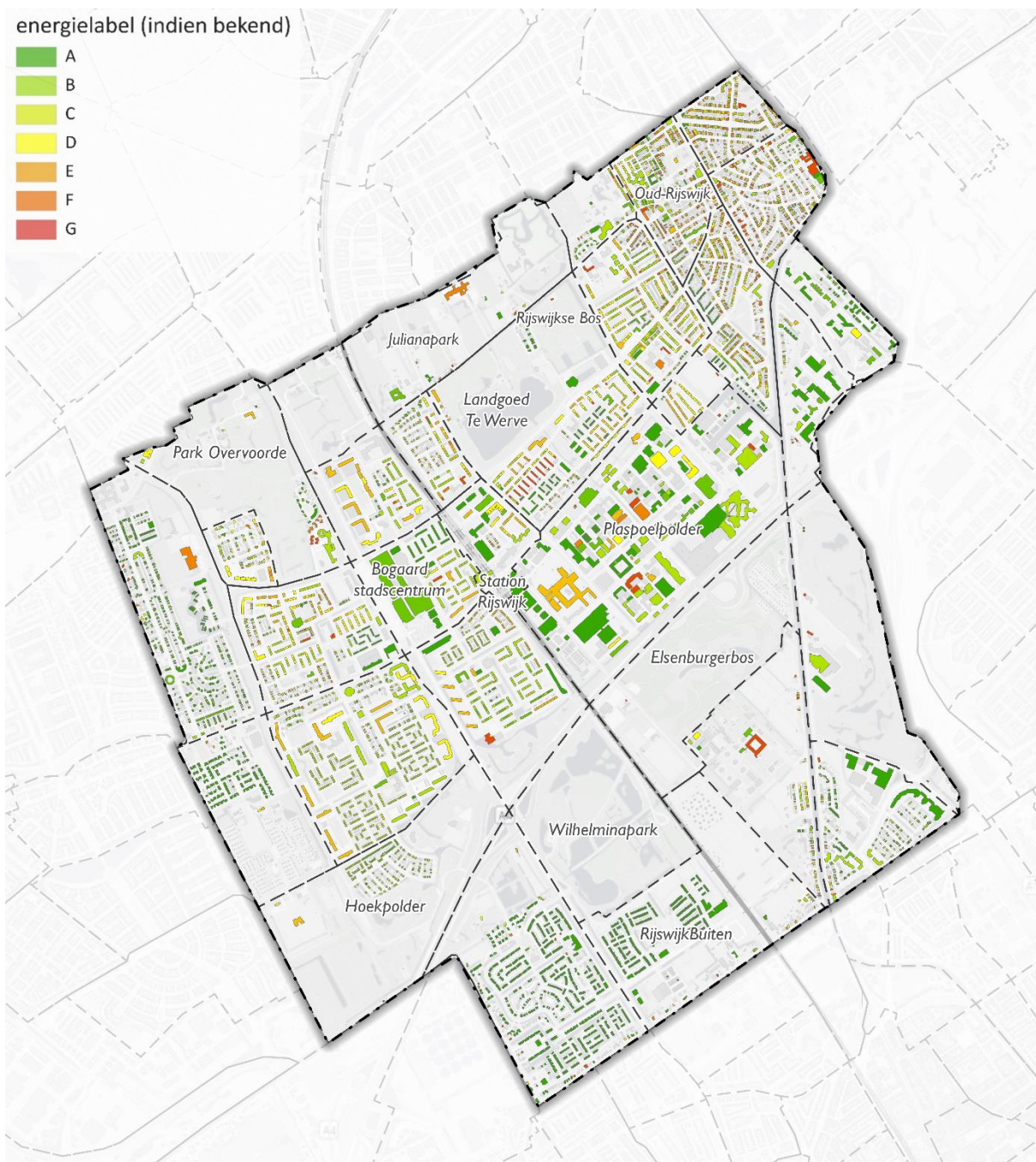

Afbeelding 4.9: Stedelijk hitte-eilandeffect (bron: RIVM / KuiperCompagnons).

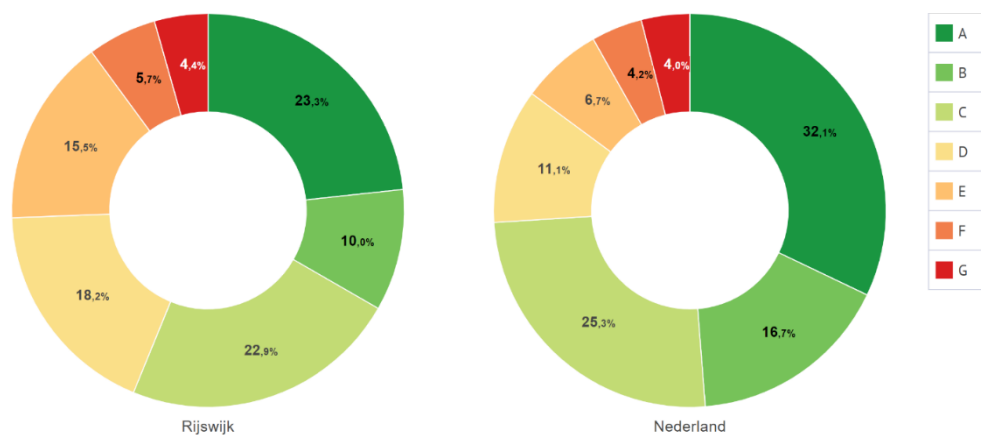

Afbeelding 4.10: Wateroverlast / plaatsgebonden overstromingskans (20 cm) (bron: RIVM / KuiperCompagnons).⁶

⁶ Op enkele plaatsen is de brondata (Geoweb) niet geheel actueel; met name delen van RijswijkBuiten die met het oog op de ontwikkelingen inmiddels zijn opgehoogd.

Afbeelding 4.11: Energielabels van gebouwen (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).

Afbeelding 4.12: Verdeling geregistreeerde energielabels van woningen (bron: Rijswijk in Cijfers / RVO, 2022).

- De bebouwde omgeving in Rijswijk bestaat uit circa 28.000 woningen en 4.000 bedrijfspanden. In de delen van de stad waar deze bebouwing het meest geconcentreerd is treedt dan ook met name het stedelijk hitte-eilandeffect op, zoals te zien in **afbeelding 4.9**.
- Tegelijk behoort Rijswijk tot de **groenste stedelijke gemeenten** van Nederland. De stad kent twee grote groenzones, bestaande uit verschillende groengebieden: de Landgoederenzone en de stadsparkzone. Deze gebieden zijn duidelijk zichtbaar in **afbeelding 4.9**, als tegenhanger van de bebouwde delen van de stad waar het hitte-eilandeffect optreedt.
- Op het gebied van duurzaamheid en energiegebruik is **RijswijkBuiten** als duurzame wijk met onder meer de ‘energie-nul-woningen’ een goed en toonaangevend voorbeeld.
- Circa 70% van de woningen heeft een geregistreerd energielabel. De verdeling van de energielabels is duidelijk weerspiegeld in de leeftijd van de bebouwing (zie **afbeelding 4.11**). De recente bebouwing van RijswijkBuiten kent vrijwel geheel energielabel A. Ook in de recentere bebouwing rondom Bogaard stadscentrum en in Plaspoelpolder zijn bijvoorbeeld vrij veel energielabels A en B zichtbaar. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde ligt Rijswijk nog wat achter op dit gebied (zie **afbeelding 4.12**), met name zichtbaar in de naoorlogse wijken en Oud-Rijswijk. Woningcorporaties zijn hier wel bezig met een inhaalslag.

4.5.2 Trends en ontwikkelingen

- **Klimaatverandering** heeft een directe impact op Rijswijk. Ons klimaat verandert. De temperatuur loopt op. De zomers worden warmer en de winters natter. Dat heeft direct invloed op het leefklimaat in Rijswijk. In steden blijft de warmte in de zomer namelijk langer hangen dan in buitengebieden. Vooral 's nachts houdt de stad warmte vast. Dit kan leiden tot **hittestress**; vooral kinderen en ouderen hebben hier last van. In Rijswijk speelt dit nadrukkelijk vanwege de intensieve bebouwing, waardoor sprake is van ‘hite-eilanden’.
- Klimaatverandering leidt daarnaast tot **toenemende droogte**, en **extremere neerslag**. Wateroverlast kan op termijn steeds urgenter worden. Het gaat dan om zowel toenemende/langere perioden van droogte als de kans op een ‘Limburgse bui’.
- Met het oog op deze ontwikkelingen wordt een **klimaatadaptieve leefomgeving** en klimaatadaptief bouwen steeds belangrijker. In dit kader werkt het Rijk aan een Landelijke maatlat voor een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Dit sluit grotendeels aan bij het Convenant klimaatadaptief bouwen Zuid-Holland (dat we hebben ondertekend), en bevat onder meer verschillende eisen en normen voor bebouwing.
- Klimaatadaptatie gaat over het inspelen op de gevolgen van klimaatverandering. Een voorbeeld van aanpassen. We kunnen ook bijdragen aan het afremmen van de klimaatverandering, door minder energie en ‘schone’ energie te gebruiken. Een van de belangrijkste ontwikkelingen en opgaven op dit moment is dan ook deze **energietransitie**: het verkleinen van de energiebehoefte en de overgang van fossiele naar duurzame (hernieuwbare) bronnen van warmte en energie.
- In het Klimaatverdrag van Parijs (2015) is afgesproken dat 197 landen zich inzetten om de opwarming van de aarde te beperken met 1,5 tot maximaal 2 °C. Nederland heeft de doelen van het klimaatverdrag vertaald in de Klimaatwet en het **Klimaatakkoord**. Daarin stelt het Rijk het doel om in 2030 de helft minder CO₂ uit te stoten ten opzichte van 1990. In 2050 moet de uitstoot met 95% zijn afgenomen. Vooral de afspraken voor de gebouwde omgeving en elektriciteit hebben grote impact op onze gemeente. Zo moet in 2030 70% van alle elektriciteit uit hernieuwbare bronnen worden gewonnen. In 2050 moeten 7 miljoen woningen en 1 miljoen gebouwen van het aardgas af zijn, met als eerste stap dat de eerste 1,5 miljoen bestaande woningen in 2030 verduurzaamd moeten zijn. Voor Rijswijk komt dat neer op circa 5.500 woningen.
- Het Klimaatakkoord legt de regie voor de uitvoering bij decentrale overheden. In een **Regionale Energie Strategie** (RES) vertalen gemeenten in energieregio's (in ons geval: Rotterdam Den Haag) de afspraken uit het Klimaatakkoord in regionale ambities en oplossingsrichtingen. De RES wordt gebruikt als basis om lokaal beleid en plannen verder uit

te werken en in verbinding te brengen met de (inter)nationale opgave. In een **Transitievisie Warmte** beschrijven gemeenten welke stappen zij zetten om in de toekomst de bebouwde omgeving duurzaam te verwarmen, in welk tempo en in welke volgorde.

- De noodzaak tot **verduurzaming van de woningvoorraad** is met het oog op de energietransitie in het centrum van de aandacht komen te staan. De opgave is groot en complex.
- Actueel is de aanleg van **WarmtelinQ**: een hoofdtransportleiding voor warm water, waarmee woningen en bedrijven in Zuid-Holland op termijn duurzaam verwarmd kunnen worden. De leiding loopt straks van de Rotterdamse haven naar het bestaande warmtenet in Den Haag. Vanuit WarmtelinQ wordt restwarmte naar andere, kleinere warmtedistributienetten gepompt. Die leveren de warmte vervolgens aan woningen en bedrijven. De leiding komt naar verwachting per 2025 in Rijswijk onder de Prinses Beatrixlaan door te lopen; de aanleg is momenteel in volle gang. Ten oosten van de Prinses Beatrixlaan maken we ruimte voor een warmteoverdrachtsstation (WOS), dat de restwarmte uit WarmtelinQ overzet naar het lokale buurt-warmtenet. De aanleg van de leiding is gepland voor 2023/2024.
- Hiermee samenhangend zullen op langere termijn nog ontwikkelingen spelen zoals de verdere aanleg van warmtenetten, de aanleg van het WOS, op termijn doortrekken van WarmtelinQ naar Leiden, aanleg van geothermie / hoge temperatuuropslag, de aanleg en uitbreiding van het Stedin-netwerk, et cetera.

4.5.3 Aandachtspunten

Energietransitie: duurzame warmte en duurzame energie

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Basisdocument energietransitie Rijswijk (2019)
 - Transitievisie Warmte Rijswijk (2021)
 - Bodemenergieplan Bogaard Stadscentrum en Plaspoelpolder (2023)
 - Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag [RES 1.0] (2021)
 - Woningisolatieprogramma (2023)
- Beleid in ontwikkeling:
 - Uitvoeringsplan duurzame opwek

Uitgangspunten energietransitie

- Onze algemene uitgangspunten voor de energietransitie zijn:
 - Verkleinen van de warmtevraag (isoleren van gebouwen);
 - Lokale initiatieven stimuleren en faciliteren;
 - Betaalbaarheid;
 - Stap voor stap;
 - Specifieke kansen voor Rijswijk zijn onder andere bebouwing in hoge dichtheid, veel corporatiebezit, potentiële geothermische bron, en WarmteLinQ.

Warmtetransitie

- Belangrijke opgave is om de **gebouwde omgeving aardgasvrij** te maken. Onze **Transitievisie Warmte** beschrijft op welke wijze richting 2050 stapsgewijs wijken worden afgeschakeld van het aardgas. De wijken in Rijswijk zijn ingedeeld in vijf alternatieve warmteoplossingen (zie **afbeelding 4.13**):
 - Collectieve warmtenetbuurten (Rode en oranje buurten)
 - WKO (bedrijven) (Gele buurten)
 - All-electric buurten (Paarse buurten)
 - Duurzaam gas (hybride) buurten (Groene buurten)
 - Overige oplossingen (Blauwe buurten)
- Voor de fasering van de **warmtetransitie** hanteert de Transitievisie drie warmteclusters: warmteclusters West (start voor 2030), warmtecluster Midden (start na 2030) en warmtecluster Oost (start na 2040). Eerste begrotingen tonen aan dat het aardgasvrij maken

van wijken nog niet kostenneutraal kan worden uitgevoerd. Er wordt een plan van aanpak gemaakt om in aanmerking te komen voor een subsidie.

- Met het oog op de **aanleg van WarmtelinQ** is een ruimtelijke reservering en/of de uitvoering van het WOS een aandachtspunt. Bij de aanleg van de leiding is en wordt de Prinses Beatrixlaan voor bepaalde perioden afgesloten.
- Door het aanleggen van een warmtenet ontstaan veel kansen voor andere beleidsuitgangspunten. Wanneer wegen worden opengebrouwen kan dit gecombineerd worden met herprofilering van de weg, meer ruimte voor fietsers, voetgangers, groen en waterberging (en daarmee doelen als klimaatbestendigheid, betere luchtkwaliteit, lagere geluidsbelasting, biodiversiteit, ruimte voor ontmoeten). Bij de uitwerking van de energietransitie is het dus van belang om de kansen voor andere beleidssectoren in beeld te brengen.
- Met het oog op de energietransitie moeten nieuwbouwprojecten sowieso via een **collectief of individueel duurzaam warmtesysteem** van warmte worden voorzien. Het relatief grote aantal gebiedsontwikkelingen dicht op elkaar, biedt een kans voor een efficiënte collectieve warmtevoorziening in de vorm van een warmtenet.

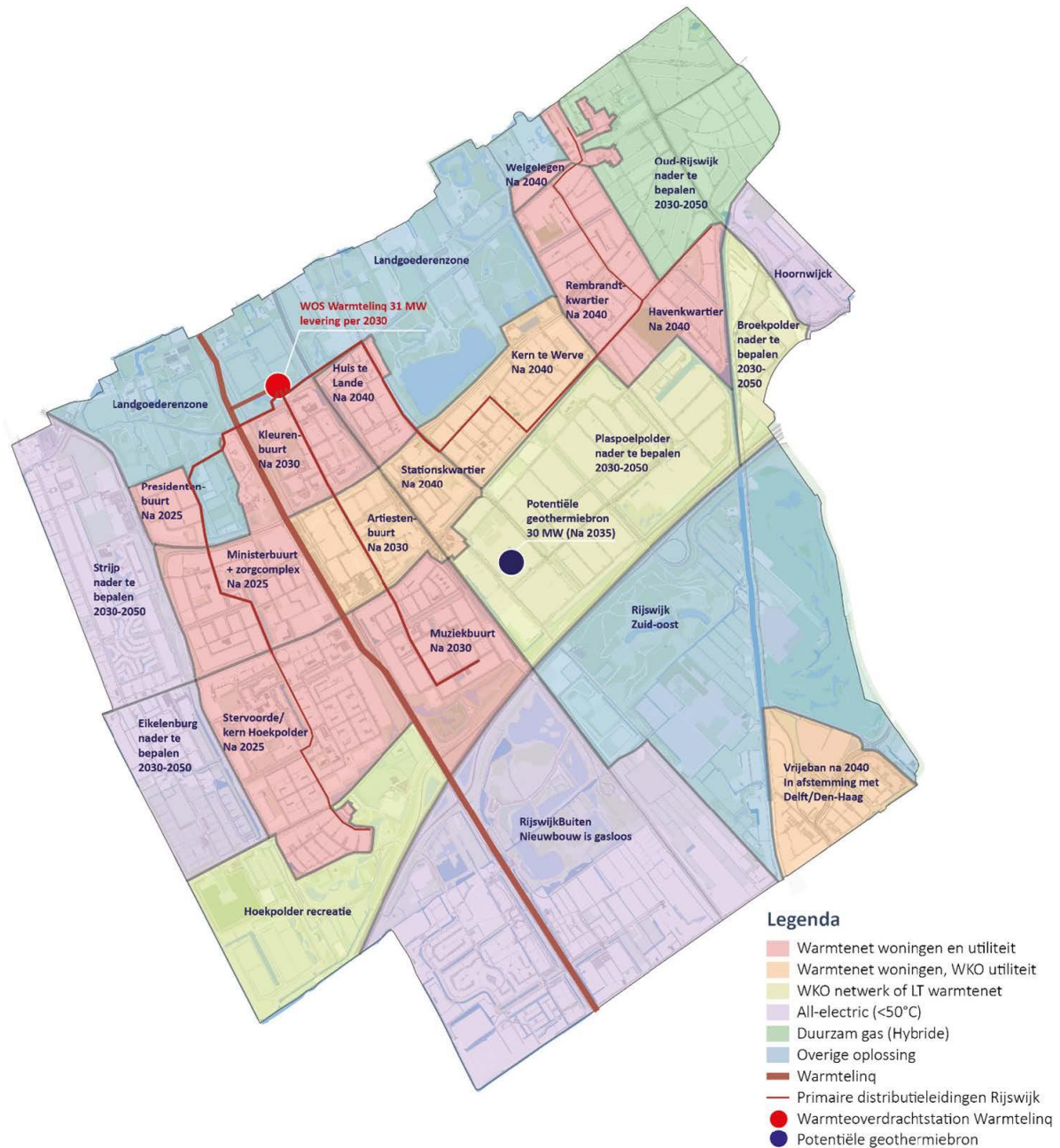
Duurzame opwek van energie

- Daarnaast is het van belang zoveel mogelijk energie **duurzaam op te wekken**. Collectieve geothermiebronnen zijn een mogelijkheid, al dan niet samen met het warmtenet en zoveel mogelijk gebruik makend van het dakoppervlak voor de plaatsing van zonnepanelen. Hier liggen belangrijke keuzen die op de korte termijn gemaakt moeten worden, wil daarbij gebruik gemaakt kunnen worden van de kansen die gebiedsontwikkelingen bieden.
- Voor de opwek van duurzame elektrische energie ligt de focus vooral op de toepassing van **zonnepanelen**. In de opzet van het uitvoeringsplan opwek duurzame elektriciteit wordt ingezet op toepassing van zonnepanelen op daken van particuliere woningen, VvE's, corporaties, bedrijven, scholen, sportverenigingen, overheidsgebouwen en gemeentelijk vastgoed. Ook wordt ingezet op overige ruimtes zoals parkeerterreinen en -garages en zonnevelden. Om de toepassing van zonnepanelen te bevorderen worden lokale energiecorporaties ondersteund; verder voorziet het Nationaal Warmtefonds in duurzaamheidsleningen.
- We willen inzicht in de potentie en de risico's bij de inzet van **bodemenergie** ten behoeve van de energietransitie voor de gebouwde omgeving. Omdat er steeds vaker gebruik gemaakt gaat worden van bodemenergie is het ook zaak om hierop te kunnen sturen middels een bodemenergieplan. Het doel van het bodemenergieplan is om op basis van de lokale geohydrologie en de huidige en toekomstige energiebehoefte een aantal regels op te stellen. Deze regels dienen ertoe dat de inzet van de bodem efficiënt wordt benut en bodemenergiesystemen optimaal worden ingericht. Deze regels omvatten aanvullende vereisten aan de toekomstige vergunningaanvragen en aanleg van systemen. Voor Bogaard stadscentrum en Plaspoelpolder hebben we een bodemenergieplan opgesteld.

Energietransitie

- Voor de energietransitie zien we ook een aantal aandachtspunten. Zo moeten we allereerst aandacht hebben voor de **toegankelijkheid tot verduurzaming**. Dit kunnen we in beeld brengen/houden met een energiearmoedekaart.
- In Rijswijk staan relatief veel woningen uit de jaren '50, zoals te zien in afbeelding 4.1. Deze moeten duurzaam worden **gerenoveerd of worden vervangen** door nieuwe woningen. Nieuwe woningen en kantoren moeten vanzelfsprekend de nieuwste technieken toepassen in energiegebruik. Daar is RijswijkBuiten met de energienul-woningen een goed voorbeeld van.
- We inventariseren of er mogelijkheden zijn om het toepassen van duurzaamheidsmaatregelen voor grondgebonden woningen eenvoudiger, dan wel vergunningsvrij, te maken. Er wordt o.a. gekeken naar het plaatsen van het buitendeel van een warmtepomp aan de gevel, toepassen van buitenisolatie of zonnepanelen.
- Verder is het van belang om niet alleen te letten op woningen maar ook bedrijven, mobiliteit, scholen en ons eigen vastgoed.

- Daarnaast ontstaat er steeds meer **drukke in de ondergrond**. De ondergrond ligt nu al aardig vol met kabels en leidingen, en heeft ook andere functies, zoals de berging van water. De energietransitie leidt tot extra kabels en leidingen in de (boven- en) ondergrond, bijvoorbeeld voor de aanleg van warmtenetten.
- Netcongestie lijkt voornamelijk (tot 2030) in Rijswijk nog geen knelpunt te zijn, maar is in het algemeen wel een aandachtspunt.
- De energietransitie biedt ook **koppelmansen**, bijvoorbeeld op het gebied van klimaatadaptatie, groen en herinrichting van de openbare ruimte. We zijn bezig deze kansen verder te inventariseren en in kaart te brengen.

Afbeelding 4.13: Basiskaart Transitievisie warmte – overzicht warmtetransitie per buurt (bron: Transitievisie warmte).

Klimaatbestendigheid: wateroverlast, droogte, hitte, bodemdaling, zeespiegelstijging

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Uitvoeringsplan Klimaatadaptief Rijswijk (2022)
 - Rijswijkse Adaptatiestrategie en Aanpak voor Klimaatverandering (RAAK) 2023-2030
 - Gemeentelijk riolerings- en waterplan 2021-2025

- Programma Stadsbeheer 2023-2027 (2023)

Klimaatadaptieve gebouwde omgeving

- Rijswijk is al een groene gemeente, onze ambitie is om dit verder te profileren. Er is met name urgentie op het vlak van **hittestress, biodiversiteit en wateroverlast**. Voorkeur is om dit thema **gebiedsgericht** aan te vliegen; knelpunten verschillen namelijk per deelgebied.
- In het algemeen zetten we groen en water in om de effecten van klimaatverandering te temperen. Hoewel dit op gespannen voet kan staan met de **verdichtingsopgave**, is stadsontwikkeling ook een kans voor vergroening en meer **klimaatadaptief en -bestendig bouwen**. Dat betekent ook, water- en bodemsturend ontwikkelen.
- We hebben een Rijswijkse Adaptatiestrategie en Aanpak voor Klimaatverandering (RAAK) opgesteld, op basis van het Convenant klimaatadaptief bouwen en de landelijke maatlat. De RAAK stelt de volgende doelstellingen voor **klimaatadaptatie in de gebouwde omgeving**:
 - Er is een goed begrip van de kwetsbaarheden van het gebied voor extreme omstandigheden, inclusief de vitale en kwetsbare functies.
 - Overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven, beheerders en bewoners hebben gezamenlijk, op basis van deze bekende kwetsbaarheden, een ambitie vastgesteld. Hierbij wordt rekening gehouden met lokaal en regionaal handelingsperspectief en wordt een gedeeld beeld gevormd van kosten en baten.
 - De voortvloeiende uitvoeringplannen met vastgestelde ambities zijn uitgevoerd.
 - Binnen gemeente Rijswijk worden mitigatie- en adaptatiestrategieën geïntegreerd toegepast, waardoor onze leefomgeving voortdurend klimaatadaptief blijft.
 - Bewoners en bedrijven in Rijswijk zijn bewust van het belang van klimaat, water en biodiversiteit. Ook geven we zelf het goede voorbeeld met ons maatschappelijk vastgoed.
 - Het principe van klimaatbestendigheid en waterrobuuste inrichting wordt geïntegreerd in het dagelijkse en strategische handelen. Bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen wordt de klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting meegenomen in het plantoetsproces.
 - De kwetsbaarheid van het gebied wordt regelmatig opnieuw bekeken en indien nodig aangepast op basis van klimaatontwikkelingen of veranderingen in de ruimtelijke inrichting. Dit gebeurt ten minste eens in de zes jaar, of eerder indien nodig.
 - Niet alle kwetsbaarheden kunnen volledig worden opgelost. Er blijft altijd een kans dat het mis kan gaan. Dit 'restrisiko' is voor alle thema's bekend en begrepen door partneroverheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers.
 - De calamiteitszorg en het herstelvermogen zijn aangepast aan de restrisiko's, en burgers en bedrijven zijn op de hoogte van hun persoonlijke handelingsperspectief in geval van een calamiteit.
- Daarnaast is ons streven om tot 2027 met de volgende concrete doelen aan de slag te gaan (**Uitvoeringsplan Klimaatadaptief Rijswijk**):
 - Alle nieuwbouwprojecten in Rijswijk die in voorbereiding starten, worden klimaatadaptief ontwikkeld conform het Convenant klimaatadaptief bouwen.
 - Bij alle niet-individueel particuliere renovatie- en transformatieprojecten binnen Rijswijk worden minimaal twee klimaatadaptieve doelvoorschriften voorgeschreven waaronder tenminste één voor het thema hitte (andere zijn wateroverlast, biodiversiteit, droogte, overstroming of bodemdaling);
 - Bij alle gemeentelijke vervangingsopgaven zijn verkoelende en waterbergende maatregelen de standaard;
 - Van het verharde oppervlakte is in 2027 minimaal 0,6 ha ontsteend en vervangen door groen ten opzichte van 2021 en in 2030 1 ha;
 - Voor 60% van de inwoners en werknemers in Rijswijk is er in 2027 binnen 300 meter een koele plek (conform definitie kennisportaal klimaatadaptatie en in 2030 voor 100% van de inwoners en werknemers);
 - De voortgang van klimaatadaptatie in de projecten wordt jaarlijks gemonitord door

middel van voortgangsrapportage en dit wordt gebruikt als communicatiemiddel.

- In lijn met het Nationaal Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie willen we een klimaatbestendige inrichting **integreren in alle ruimtelijke opgaven** en ontwikkelingen, waaronder nieuwbouw, groot onderhoud aan gebouwen, de energietransitie en de overgang naar een circulaire economie. Het is inefficiënt en ineffectief om alleen voor ruimtelijke adaptatie de straat open te breken, vooral in drukke stedelijke gebieden.
- Belangrijke **koppelkansen** zitten in het toevoegen van meer groen op buurtniveau; naast het tegengaan van hittestress en wateroverlast draagt het bij aan aspecten als ontmoeten, bewegen, een sterker groennetwerk en ecologische waarden. Klimaatadaptatie en biodiversiteit zien we als onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ook aandacht voor klimaatadaptief- en natuurinclusief bouwen in combinatie met behoud van cultuurhistorisch landschap kan koppelkansen opleveren.

Neerslag en wateroverlast

- Voor het **klimaatrisico van neerslag**, is de situatie in Rijswijk vanwege het robuuste gedimensioneerde rioolstelsel redelijk op orde en niet zorgwekkend. Dat wil niet zeggen dat overlast uitgesloten is. Buien kunnen in extreme gevallen wel leiden tot langdurige plassen. Het is economisch niet haalbaar om ook de nadelige effecten van de meest extreme buien te voorkomen door qua aanleg van riolering en waterberging uit te gaan van dit extreme scenario. Uitgangspunt is wel dat dergelijke buien geen wateroverlast veroorzaken in panden.
- Uit de stresstest tot 2050 blijkt dat er in Rijswijk beperkt kans is op een waterdiepte van 20 cm of meer na **extreme neerslag**. De meeste kwetsbare gebieden zijn de Plaspoelpolder, Kleurenbuurt, Stationskwartier en Te Werve.
- Hiernaast zullen ook nieuwe ontwikkelingen leiden tot een hogere druk op de rioolstelsels. Uit stresstesten tot 2050 is gebleken dat de **waterbergingscapaciteit** in Rijswijk grotendeels op orde is. Omdat klimaatdata aan verandering onderhevig is en nu al in Nederland soms buien voorkomen die groter zijn dan toegepast in de stresstest, is het wel verstandig om de toekomstbestendigheid te monitoren en gebiedsontwikkelingen en herinrichting van openbare ruimte te benutten om de waterbergingscapaciteit te vergroten.
- De toename van enerzijds droogte en anderzijds wateroverlast vormt een aandachtspunt voor toekomstige waterbergingen.
- Bij het voorkomen van wateroverlast (klimaatadaptatie) gaat het niet alleen om vergroten van de berging, maar om een goede balans tussen lokale **vasthoudmaatregelen** (infiltratie/vertraging), **berging** voor water dat niet vastgehouden kan worden, én **afvoer** (voldoende brede watergangen) om het water uiteindelijk weg te krijgen. In bestaande en nieuwe omgeving moeten alle drie voldoende mogelijk zijn. Nu, maar vooral ook bij klimaatverandering én als de verstedelijkingsopgave is gerealiseerd.
- Het **vergroten van de vasthoud- en bergingscapaciteit** van water is momenteel niet zo urgent dat daarvoor specifieke maatregelen nodig zijn. Wel is het van belang hier bij herinrichting van gebieden en openbare ruimte rekening mee te houden. Hoe meer water vastgehouden wordt (klimaatadaptatie), hoe minder berging nodig is (en andersom). Ook een sterkere groenblauwe structuur kan invulling geven aan meer opvangcapaciteit voor water, zowel voor klimaatadaptatie als tegen water-op-sstraat of inundaties.
- Als een dijk doorbreekt, dan duurt het circa 12 uur voor het water in Rijswijk is. De maximale waterdiepte ligt tussen de 0,5 en 1 m. Probleem is wel dat de bewoners niet meer weg komen uit het gebied (dit geldt voor heel de Randstad) omdat rijkswegen niet meer bereikbaar zijn.

Hitte en hittestress

- Op het gebied van **klimaatbestendigheid** is met name het thema **hitte** een opgave. Uit de eerste ronde stresstesten bleek dat Rijswijk kwetsbaar is voor **hittestress**. Ook woningcorporaties benadrukken dit. Uit de klimaatatlas blijkt dat het probleem het grootst is rondom de Stadsas. De meest kwetsbare gebieden (hitte-eilanden) zijn Plaspoelpolder, Bogaard stadscentrum en Oud-Rijswijk. Kortom, de dichtst bebouwde gebieden waar bovendien veel nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden. Hier wordt al aandacht aan besteed in de

gebiedsontwikkelingen Bogaard stadscentrum, Kesslerpark en Havenkwartier. Extra aandacht is nodig voor de tussenliggende gebieden zoals de Plaspoelpolder en het Stationskwartier. Afstemming met ontwikkelaars is hierbij een aandachtspunt.

- We gaan hierop inspelen door een Lokaal Hitteplan te ontwikkelen.
- In algemene zin kan de aanwezigheid van groen en water en het creëren van schaduw en wind het hitte-eilandeffect verminderen. We stellen als doel om iedere bewoner en werknemer binnen 300 meter een koelteplek te bieden (bijvoorbeeld door aanleg van raingardens, groene gevelprojecten, meer plantsoenen en publiek groen of multifunctioneel gebruik van maatschappelijke voorzieningen).
- Een koppelkans is dat maatregelen tegen hittestress ook goed scoren in de nieuwe Energielabelmethodiek en de BENG-eisen voor nieuwbouwwoningen.

Overige aspecten

- **Waterveiligheid** is niet urgent in Rijswijk; vanwege de grootschalige gevolgen is het als een algemeen aandachtspunt wel belangrijk.
- **Bodemdaling** is geen wijdverspreide opgave binnen de gemeente, wat niet wil zeggen dat dit lokaal niet kan optreden. Hier wordt met de aanleg van de openbare ruimte al rekening mee gehouden.

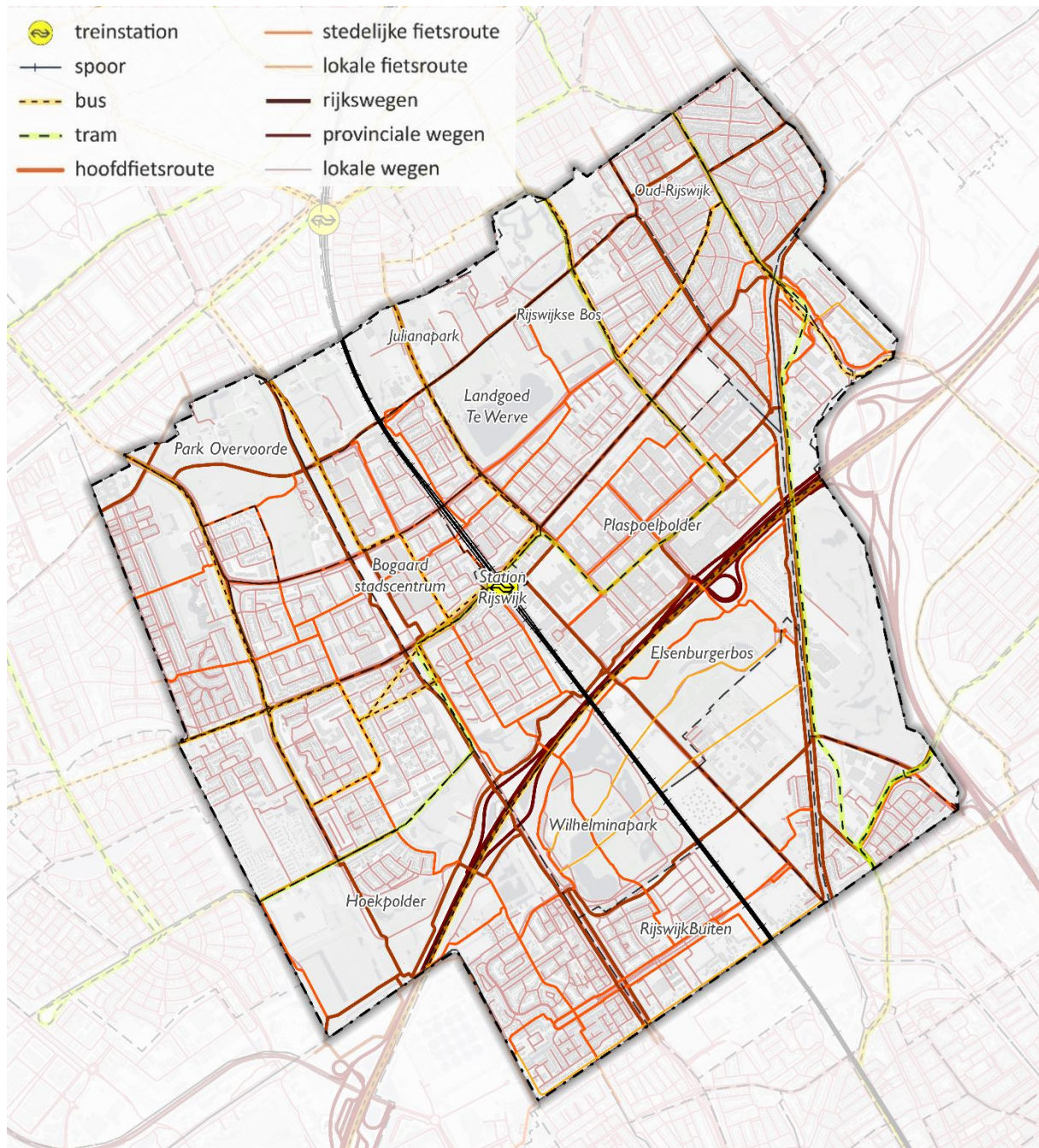
Circulariteit, duurzaam bouwen en ontwikkelen

Circulair bouwen en inrichten

- In algemene zin is het aspect **circulariteit nog een lacune**. Richting 2050 zal de economie (en ruimte) steeds meer moeten worden ingericht op circulariteit, ook op regionaal niveau (ruimtelijke puzzel) wordt hier veel aandacht voor gevraagd. Integraal beleid in Rijswijk ontbreekt nog op dit vlak.
- De circulaire economie zal naar verwachting extra (schuif)ruimte vergen, vooral op werklocaties. Daardoor ontstaat nog meer noodzaak tot zorgvuldig ruimtegebruik. Inbreiding (ander of beter gebruik van bestaande locaties) is dan ook belangrijk.
- De vele nieuwbouw is een kans om meer **circulair te gaan bouwen**. Veel gemeentes hebben al de ambitie uitgesproken om te streven naar een meer circulaire maatschappij. Dit vraagt mede om het anders inrichten van afvalstromen. Op regionaal niveau wordt onderzocht of dit gefaciliteerd moet worden door een regionale bouwstoffenhub.
- Ons uitgangspunt is om de **openbare ruimte** en speelplekken in te richten met nadrukkelijk aandacht voor circulariteit en duurzaamheid, onder andere door hergebruik van materialen.

4.6 Bereikbaar en verkeersveilig Rijswijk

4.6.1 Bestaande situatie en kwaliteiten

Afbeelding 4.14: Infrastructuur en mobiliteitsnetwerken (bron: Geoweb Rijswijk / KuiperCompagnons).

- Rijswijk is **uitstekend bereikbaar en verbonden** met de regio. Zoals te zien in **afbeelding 4.14** lopen er door en rondom Rijswijk verschillende grote infrastructurele verbindingen. Zo zorgen de snelwegen A4, A13 en op korte afstand A12 voor goede autobereikbaarheid en -verbindingen met de regio, onder meer Den Haag en Rotterdam. Ook is de Prinses Beatrixlaan een belangrijke verkeersverbinding tussen Den Haag en Delft. Met een treinstation op de spoorlijn Den Haag – Delft is Rijswijk ook goed per openbaar vervoer bereikbaar. Ook is Rijswijk aangesloten op het tramnetwerk van Den Haag. Deze bereikbaarheid maakt Rijswijk voor veel mensen een aantrekkelijke plaats om te wonen, en ook voor veel bedrijven is het

een belangrijke en onderscheidende kwaliteit om zich hier te vestigen.

- Naast de grote infrastructurele (auto)verbindingen kent Rijswijk ook een fijnmaziger **netwerk voor langzaam verkeer**. Het fietsnetwerk bestaat uit hoofd-, stedelijke en lokale fietsroutes (zie afbeelding 4.14). Deze zorgen onder meer voor verbindingen binnen de stad en met de verschillende groengebieden.
- Tegelijk vormen met name de A4 en de spoorlijn, die Rijswijk doorkruisen, ook **ruimtelijke barrières** tussen verschillende gebieden binnen de stad. Hetzelfde geldt voor de doorgaande verkeersassen die door de stad lopen, zoals de Prinses Beatrixlaan, Sir Winston Churchilllaan en Generaal Spoorlaan.

4.6.2 Trends en ontwikkelingen

- De mobiliteit zal met **de groei van de bevolking en de economie** in Nederland meegroeien. In Rijswijk nam het verkeer de afgelopen jaren toe. Door de verstedelijking wordt het nog drukker in de stad (toename inwoners en banen). Dit vraagt om ander mobiliteitsgebruik.
- Vooralsnog is de trend zichtbaar dat **autogebruik** blijft toenemen voor middellange afstand, terwijl autobezit minder hard groeit dan voorheen. De elektrische auto is in opmars.
- Er is sprake van groei in **fiets- en treingebruik**. De elektrische fiets of e-bike is als alternatief naar voren gekomen, en wordt ook steeds vaker gebruikt voor woon-werkverkeer. Het aandeel van de elektrische fiets blijft groeien.
- Er gaat daarnaast steeds meer gebruik worden gemaakt van **deelconcepten** en digitale platforms waarbij laagdrempelig uit een variatie aan mogelijke vervoersmiddelen kan worden gekozen. Dit biedt ook kansen voor nieuwe parkeeroplossingen.
- Autoverkeer heeft negatieve effecten op de **milieukwaliteit en gezondheid**. Ook vanuit het oogpunt van leefbaarheid in steden wordt daarom steeds vaker gericht op duurzame mobiliteit, bijvoorbeeld door het weren van auto's (autoluwe zones, zero emissie milieuzones), het stimuleren van elektrisch rijden of andere duurzame mobiliteitsvormen. Elektrificering leidt tot een daling van CO₂-uitstoot en een schonere lucht.
- Veel weggebruikers van omringende steden en dorpen maken gebruik van de Rijswijkse infrastructuur. Grote **ontwikkelingen in de regio** zijn daarmee van invloed op de bereikbaarheid van Rijswijk, zoals de gebiedsontwikkelingen in Den Haag-Zuid, de Binckhorst, en een eventuele verbreding van de A4 (momenteel voor onbepaalde tijd uitgesteld).
- In Rijswijk is het **gemiddelde autobezit** per huishouden over de jaren vrijwel constant gebleven. Naar verwachting zal dit ook de komende jaren niet toenemen, vooral vanwege het relatief lage aantal parkeerplaatsen bij nieuwbouwprojecten. Bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen in specifieke wijken kunnen wel zorgen voor een toename van het gemiddeld aantal auto's per huishouden, met name waar de parkeerdruk nu nog niet te hoog is. Dit heeft negatieve consequenties voor bereikbaarheid en leefbaarheid.
- Het **totale aantal auto's** binnen de gemeente zal in de toekomst wel toenemen, door de verwachte forse groei van het aantal huishoudens. Dit heeft niet per se negatieve gevolgen voor de parkeerdruk in bestaande woonwijken – bij nieuwbouwontwikkelingen worden ook parkeerplaatsen aangelegd – maar heeft wel consequenties voor het wegennetwerk. Aanwezige auto's zullen immers gebruikt gaan worden voor verplaatsingen. Bij ongewijzigd beleid betekent dit een **verminderde doorstroom** van het autoverkeer en een evenredige toename van verplaatsingstijd, vooral gedurende spitstijden.
- Daarnaast zijn er enkele negatieve effecten van de – door de jaren heen toegenomen – automobilititeit, en andere en snellere typen (brom)fietsen. Zo is er sprake van toenemende **verkeersonveiligheid**; Rijswijk scoort relatief hoog als het aankomt op ongevallen per inwoner binnen de MRDH. Dit blijkt ook uit de ongevallenanalyse die we hebben uitgevoerd.
- Er wordt een nieuwe hov-verbinding (tram) aangelegd tussen Den Haag, Binckhorst, Voorburg, Rijswijk en Delft. Deze lijn zal door Rijswijk lopen via de Geestbrugweg en aansluiten op de sporen in de Haagweg. Het Ministerie van I&W heeft hiervoor in het MIRT middelen vrijgemaakt, verwerkt in een bestuursovereenkomst met de gemeenten. Hiermee is de

verkenningfase afgerond en start de plannings- en studiefase. Die wordt naar verwachting over twee jaar afgerond, waarna gefaseerd met de aanleg kan worden begonnen.

4.6.3 Aandachtspunten

Mobiliteitstransitie

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Mobiliteitsprogramma Rijswijk 2040 (2021)
- Beleid in ontwikkeling
 - Mobiliteitsstrategie
 - Parkeerbeleid

Verstedelijking en mobiliteit

- Om verdere **stedelijke verdichting** en nieuwe prettige woonmilieus te faciliteren is het noodzakelijk om anders om te gaan met verkeer en vervoer in de openbare ruimte. Hoofdpoging is daarom de wederkerige relatie tussen de **verstedelijkings- en mobiliteitsopgave**: het spanningsveld tussen alle gewenste functies (wonen, economie, groen, klimaatadaptatie, et cetera) en de benodigde ruimte voor mobiliteit.
- Rijswijk en omliggende gemeenten groeien de komende jaren sterk, waardoor het steeds drukker wordt in het verkeer. Ook krijgt de stad te maken met **negatieve effecten van mobiliteit**: toenemende verkeersonveiligheid, slechte luchtkwaliteit en geluidshinder. Op deze aspecten zijn ook in de huidige situatie al knelpunten aanwezig. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder andere de stationsomgeving Station Rijswijk, een nieuw station RijswijkBuiten, de entrees van de stad (met relatief veel doorgaand verkeer) en de blackspots op gebied van verkeersveiligheid. Uitgangspunt voor maatregelen is een gebiedsgerichte aanpak, naast een algemene aanpak op de hoofd(auto)structuur.
- Door de verwachte toename van het verkeer en de groei van Rijswijk zullen **bestaande knelpunten** (doorstroming, verkeersveiligheid, luchtkwaliteit, geluid, barrièrewerking, parkeerdruk, verblijfswaarde openbare ruimte) toenemen. De toenemende drukte is niet zonder meer te faciliteren met meer asfalt, er moeten alternatieven worden gestimuleerd om het aantal reizigers te verspreiden over diverse vervoersvormen.
- De opgave voor Rijswijk op het gebied van mobiliteit is het vinden van een nieuw **evenwicht tussen bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid** in een stad die groeit. Dit kan door het mobiliteitssysteem én de mobiliteitskeuzes te veranderen; een **mobiliteitstransitie**.

Mobiliteitstransitie

- *[NB Deze paragraaf bevat voorlopige uitgangspunten, vooruitlopend op de Mobiliteitsstrategie die nog in ontwikkeling is.]*
- Een mobiliteitstransitie is mogelijk door het faciliteren van **andere vervoerswijzen**: voetgangers, (e)fietsers, e-scooters, deelmobiliteit en een optimaal ov-systeem. Het aantrekkelijker maken van deze modaliteiten vraagt om verschillende maatregelen: betere verbindende routes, stallingsplaatsen, aanbod van deelmobiliteit binnen wijken en bij overstappunten, intensiveren van tramlijnen, een nieuw ov-station RijswijkBuiten, verbeteren van de stationsomgeving en het direct of indirect koppelen van toekomstige verdichtingsprojecten aan ov-bereikbaarheid.
- Uitgangspunt van het Mobiliteitsprogramma (2021) is om de stad leefbaar, bereikbaar en veilig te houden. Om daarin te kunnen voorzien, met het oog op de verstedelijking in Rijswijk en omgeving en de hierboven beschreven effecten en knelpunten die daarmee gepaard gaan, gaan we uit van het **STOMP-principe**. Dat doen we in een gebiedsgerichte aanpak.
 - **Stappen** (lopen): goede voetpaden en nabijheid van voorzieningen.
 - **Trappen** (fietsen): fietsplan met hoofd- en stedelijke fietspaden.
 - **Openbaar vervoer**: mogelijkheden aansluiting op regionale hov-verbindingen.
 - **Mobility as a service (MaaS)**: deelmobiliteit en hubs, ook in samenhang met vastgoedontwikkelingen, in combinatie met lagere parkeernormen.

- **Privéauto:** totale autowegenstructuur met aansluiting op de regio.
- In het Mobiliteitsprogramma zijn per vervoerswijze een aantal locatiespecifieke knelpunten benoemd. Uitwerking van het Mobiliteitsprogramma vindt plaats in een **Mobiliteitsstrategie**, inclusief afweging tussen de verschillende vervoerswijzen en met andere beleidsthema's. De Mobiliteitsstrategie is nog in ontwikkeling.
- Aandachtspunt is **stadslogistiek** in relatie tot duurzame mobiliteitstransitie. We hebben al een milieuzone ingesteld, en werken aan een mogelijke uitbreiding hiervan.

Alternatieven voor de auto

- Wenselijk is dat zowel het **fietsgebruik** als **ov-gebruik** toeneemt en het autogebruik daalt. Omdat het totale aantal huishoudens nog blijft toenemen, zal het **gemiddelde autobezit** per huishouden zal moeten afnemen als we extra drukte op de wegen en ruimte voor parkeren willen beperken.
- Deze ambitie wordt in verschillende **gebiedsontwikkelingen** al gerealiseerd. Bij deze actuele ontwikkelingen is de behoefte aan parkeerplaatsen lager en wordt het parkeeraanbod vaak beperkt door lagere parkeernormen te hanteren. Alle alternatieven gelden dan als vervanger automobilititeit en leiden tot een lagere behoefte aan privé-autobezit.
- Het streven is om ook het gemiddelde autobezit in **bestaande wijken** te laten afnemen; te denken valt aan bijvoorbeeld 10% over 10 jaar. Dit geldt in de eerste plaats voor wijken waar de parkeerdruk nu al extreem hoog is. Maar ook vanuit het oogpunt van leefbaarheid is het wenselijk als het autobezit in vooral de oudere wijken zou afnemen.
- Daarnaast is onze wens dat geparkeerde auto's minder dan nu gebruik maken van de **openbare ruimte** om te parkeren. In wijken met een zeer hoge parkeerdruk zorgt dit voor een toename van bereikbaarheid en leefbaarheid. In wijken met een relatief lage parkeerdruk kan de vrijgevallen ruimte benut worden om de openbare ruimte te vergroenen.
- Om het **autobezit en autogebruik** in bestaand bebouwd gebied te laten afnemen en het parkeren op eigen perceel te bevorderen, kunnen diverse maatregelen worden voorgesteld. De belangrijkste maatregel is om meer dan voorheen '**vraagsturend parkeerbeleid**' te gaan ontwikkelen en afscheid te nemen van 'vraagvolgend parkeerbeleid'. In de uitwerking daarvan kan gedacht worden aan verschillende maatregelen.
- Tot het STOMP-principe in **gebiedsontwikkelingen** hoort ook het faciliteren van openbare of gebouwde parkeerplaatsen aan de randen van **verkeersluwe woongebieden** (waar haalbaar) en het stimuleren van **deelmobiliteit**. Ook kan worden vooruitgelopen door ontwikkelaars te verplichten om deelauto's aan te bieden op eigen perceel en ruime, goed toegankelijke fietsenstallingen aan te leggen.
- **Nieuwe mobiliteitsconcepten** en **elektrificatie van vervoersmiddelen** brengen infrastructurele opgaven met zich mee. Zo moet er ruimte worden gemaakt voor elektrische laadpalen en voor deelmobiliteit, moeten parkeernormen en -plaatsen worden aangepast, fietspaden en -voorzieningen worden aangelegd, vergroot of verbeterd.

Openbaar vervoer

- In het algemeen moeten alle wijken van Rijswijk goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer; wat we daaronder verstaan en hoe we dat realiseren werken we uit in een ov-visie.
- **Station Rijswijk** beschouwen we als spin in het web van de mobiliteitstransitie in Rijswijk. We willen niet alleen de kwaliteit van het station zelf verbeteren, maar ook bijvoorbeeld betere looproutes realiseren tussen station en werklocaties zoals de Plaspoelpolder. Naast ruimtelijke verbeteringen gaat het bij het station ook om de verbetering van het dienstenpakket en deelmobiliteit, zoals ruimte voor servicediensten als fietsenhuur- en reparaties.
- Zo ontwikkelen we het **stationsgebied als aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied** rondom het station als ov-hub, met passende uitstraling, voorzieningen en vervolgvervoer.
- Daarnaast is een opgave het realiseren van een **ov-station RijswijkBuiten**, als belangrijke hub voor het nieuwe woongebied (en Delft-Noord). Dit is onderdeel van de MIRT-verkenning. We bekijken de optie van een extra busverbinding richting RijswijkBuiten, totdat het station is gerealiseerd (onderdeel van de OV-visie).

- Er is overeenstemming over de komst van de nieuwe hov-verbinding tussen Den Haag en Delft via Rijswijk. De plannings- en studiefase en aanleg zal in de komende jaren plaatsvinden.
- Meer dan voorheen moet worden ingezet op verplaatsingen met de fiets of te voet op korte afstand, en ‘**openbaar vervoer plus fiets of lopen**’ voor langere afstanden. Om mensen hiertoe te verleiden moeten fietsverbindingen en -voorzieningen worden verbeterd, ov-diensten frequenter aangeboden worden en waar mogelijk de lijnvoering rechtstreekser en sneller worden. Ook is aandacht nodig voor kwalitatief hoogwaardige overstapmogelijkheden tussen dezelfde en verschillende vormen van vervoer (ov-ov, fiets-ov, auto-ov).

Fiets en langzaam verkeer

- Algemeen uitgangspunt is voldoende ruimte voor fietsverkeer: met name voldoende en veilige fietsparkeergelegenheid in het stationsgebied, centrumgebieden en bij voorzieningen.
- We hebben een ambitieuze inventarisatie gemaakt voor **hoofd fietsroutes en fietsparkeren** met maatregelen tot 2040. Dit is onderdeel van het Fietsplan 2022-2040, dat een plek krijgt in de uitvoeringsagenda van het Mobiliteitsprogramma. De inventarisatie stelt prioriteiten op de korte, middellange en lange termijn.
- Een belangrijk aandachtspunt is dat het openbaar vervoer en routes en voorzieningen voor langzaam verkeer ook **toegankelijk (inclusief) zijn voor ouderen en mensen met een beperking**. Zo moet er goed vervoer mogelijk zijn waarmee zij van deur tot deur vervoerd kunnen worden, ook bijvoorbeeld met een rollator of scootmobiel.
- Een mogelijk uitgangspunt is de 15-minutenstad, waarin alle dagelijkse voorzieningen binnen 15 minuten te fiets of voet bereikbaar zijn.

Auto en wegenstructuur

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Mobiliteitsprogramma Rijswijk 2040 (2021)
- Beleid in ontwikkeling
 - Mobiliteitsstrategie

Aanpassingen in de wegenstructuur

- In de verkenningen voorafgaand aan het Mobiliteitsprogramma zijn **knelpunten voor het autoverkeer** geconstateerd (met name bij de A4 en de Plaspoelpolder). Zonder inzet en positieve effecten van verandering van het mobiliteitssysteem én de mobiliteitskeuzes worden de knelpunten niet kleiner. Die inzet is onderdeel van het Mobiliteitsprogramma, met de mobiliteitstransitie en het STOMP-principe van ordening.
- De snelweg A4 en de spoorlijn Den Haag – Delft doorkruisen de gemeente, en vormen een **ruimtelijke barrière** tussen de verschillende delen van de stad. Ook de brede doorgaande wegen door de stad zoals de Prinses Beatrixlaan, Sir Winston Churchilllaan en Generaal Spoorlaan vormen barrières. Ook verkeersveiligheid is hier een probleem dat aandacht vergt, zoals blijkt uit de uitgevoerde ongevalanalyses.
- Met name de Beatrixlaan is een verkeersveiligheids- en milieuknelpunt. Het is een regionale verkeersader met veel doorstroomverkeer van de A4 naar Den Haag. Omdat de knelpunten niet uitsluitend liggen binnen Rijswijk om op te lossen maar onderdeel zijn van het regionale ontsluitingssysteem is dit dan ook een regionaal vraagstuk. Een eventuele ondertunneling van de Beatrixlaan is een onderzoeksopgave. Een tunnel die het doorgaande verkeer van het maaiveld afhaalt, met name ter hoogte van Bogaard stadscentrum, kan de omgeving een verbeterde verblijfswaarde geven met veel meer lokaal verbindend karakter. Hierover is nog discussie gaande, en wordt mogelijk een hernieuwde toekomststudie uitgevoerd.
- We gaan door met het **herinrichten** van onze relatief brede (doorgaande) wegen, zodanig dat ze verkeersveiliger en minder een barrière tussen wijken en voorzieningen worden.
- In het Programma Stadsontwikkeling is het **afschalen van enkele wegen** voor autoverkeer en opwaarderen voor langzaam verkeer als onderzoeksmogelijkheid genoemd. Niet alleen kan dit bijdragen aan een verbeterde bereikbaarheid en (groen)structuur, het kan ook als kans

worden benut om hittestress te verlagen, waterbergingscapaciteit te vergroten, meer ruimte te creëren voor ontmoeten en de leefbaarheid te vergroten. Er is geen generieke oplossing voor alle wegen, maatwerk is nodig. We werken nog aan een nieuwe autohoofdstructuur, waarin mogelijkheden voor het afschalen van wegen worden meegenomen.

- Een aandachtspunt hierbij is het effect op het **ondernemings- en vestigingsklimaat**. Voor het maken van ‘knips’ in bestaande wegen is wel een voorwaarde dat eerst het alternatief (ov, langzaam verkeer) voldoende op orde moet zijn.

Parkeren

- De **parkeersituatie** in Rijswijk verschilt sterk van wijk tot wijk. In veel naoorlogse wijken is de bezettingsgraad van parkeerplaatsen relatief laag en kunnen veel bewoners gemakkelijk een parkeerplaats vinden in de directe nabijheid van hun woning. In vooral de oudste wijken is de maximale, nachtelijke bezettingsgraad op parkeerplaatsen in de openbare ruimte echter zeer hoog (> 90%) of extreem hoog (> 95%).

Verkeersveiligheid

- Belangrijkste beleidsdocumenten op dit thema:
 - Mobiliteitsprogramma Rijswijk 2040 (2021)
 - Actieplan verkeersveiligheid 2020-2025
- Uitgangspunt van het Mobiliteitsprogramma is om de stad leefbaar, bereikbaar en veilig te houden. Gezien de toenemende verkeersonveiligheid ligt er daarom een opgave om de **verkeersveiligheid** in Rijswijk verbeteren.
- In een ongevalsanalyse zijn onder meer locaties met de meeste ongevallen (onveilige kruisingen, ‘blackspots’) en wegen met de meeste snelheidsovertredingen in kaart gebracht. Op basis daarvan zijn maatregelen (fysiek, gedrag, handhaving) aangemerkt als aanscherping van de uitvoeringsagenda van het Actieplan verkeersveiligheid.
- Dit kan bijvoorbeeld door wegen aan te passen en verkeersveiliger in te richten, en/of door de maximumsnelheid in de bebouwde kom af te waarderen van 50 naar 30 km/u. Ook het realiseren van meer veilige en comfortabele fietsvoorzieningen en oplossen van onlogische/ gevaarlijke situaties is belangrijk. Een oplossing die al wordt toegepast is het aanleggen van schoolzones en het plaatsen van flitspalen. We hebben een aantal blackspots en gevaarlijke wegvakken geïdentificeerd die met prioriteit geagendeerd kunnen worden.

5. Deelgebieden

5.1 Inleiding

Uit de analyse van de bestaande situatie en verkenning van opgaven voor Rijswijk komen een aantal deelgebieden in de gemeente naar voren. Dit zijn in de eerste plaats herkenbare geografische gebieden, zoals de twee centra en Plaspoelpolder. De integrale beschrijving van de thema's voor de hele gemeente (hoofdstuk 4) gaat daar deels ook al (beknopt) op in: sommige kwaliteiten of aandachtspunten gelden ook of alléén voor een bepaald gebied. In dit hoofdstuk zetten we de verschillende deelgebieden op een rij, met een beknopte beschrijving en soms – op basis van gebiedsgericht beleid – aangevuld met specifieke ontwikkelingen en opgaven die hier spelen. Dit hoofdstuk biedt als het ware alvast een doorkijk naar een gebiedsindeling met een koers per deelgebied zoals we straks in de omgevingsvisie opnemen.

Tegelijkertijd zijn we als gemeente bezig met het opstellen van een eerste **omgevingsplan**(wijziging). Het omgevingsplan stelt regels over activiteiten in de fysieke leefomgeving. Uitgangspunt voor het omgevingsplan is om op basis van gebiedskenmerken en kwaliteiten een aantal gebiedstypen in Rijswijk te onderscheiden, waarbinnen we op eenzelfde manier willen sturen op activiteiten. De voorlopige gebiedstypen voor het omgevingsplan zijn:

- *Centrumgebied*: afhankelijk van de gebiedskenmerken en de gewenste kwaliteit van de leefomgeving die we willen borgen/bereiken kan zowel Oud-Rijswijk als Bogaard stadscentrum onder dit gebiedstype vallen. Maar als die wezenlijk anders zijn en we ook anders willen sturen op activiteiten, dan liggen twee gebiedstypen voor de hand.
- *Landgoederenzone/parkzone*: hiervoor geldt hetzelfde als voor centrumgebied. Hebben deze zones andere gebiedskenmerken, wil je daar een andere kwaliteit van de leefomgeving bereiken, en wil je daar andere regels stellen over het toelaten van activiteiten? Afhankelijk daarvan kiezen we hier ook voor één of twee gebiedstype(n).
- *Bestaande/rustige woonwijk*: een gebiedstype voor alle bestaande woonwijken in Rijswijk.
- *Bedrijventerrein*: een gebiedstype voor alle werklocaties in Rijswijk.
- *Gemengd wonen en werken*: mogelijk als een apart gebiedstype.

Deze komen nog niet per definitie overeen met alle gebieden in de volgende paragraaf. Daarin zetten we vooral bij wijze van verkenning gebieden op een rij die te onderscheiden zijn vanwege bepaalde kenmerken, ontwikkelingen of opgaven die er spelen. Het is wel de bedoeling dat de gebieden in de omgevingsvisie en het omgevingsplan op elkaar aansluiten. We werken op korte termijn toe naar een heldere gebiedsindeling, in samenspraak met het omgevingsplanteam. Zo kan de omgevingsvisie met een koers per deelgebied als beleidsmatige basis dienen voor de (keuzes voor) regels in het omgevingsplan.

5.2 Deelgebieden

Oud-Rijswijk, Bogaard stadscentrum, Stationskwartier

Relevante visies en plannen voor deze gebieden

- Agenda Stadsontwikkeling
- Retail- en horecabeleid – Gemeente Rijswijk (2023)
- Masterplan In de Bogaard (november 2019)

Specifieke uitgangspunten

- Hoofddoel van het Masterplan Bogaard stadscentrum is om van het oude winkelcentrum een levendig en modern stadscentrum te maken. We ontwikkelen/transformeren **Bogaard stadscentrum** tot een levendig winkel-, woon en verblijfsgebied, en een gebied met een onderscheidende stedelijke woonkwaliteit (van monofunctioneel winkelgebied voor de regio naar multifunctioneel gebied voor de stad).
- Voor **Oud Rijswijk** zetten we het beleid van functionele zonering voort; uitgangspunt is

minimaal twee winkels naast elkaar.

- Belangrijke kansen en opgaven daarin zijn naast de genoemde projecten vooral ook de ontwikkeling van de **stationsomgeving** als belangrijke poort en schakel. Toekomstige verdere verstedelijking is met name kansrijk in dat gebied, verder doorzettend langs de Sir Winston Churchillaan met de transformatie van de bestaande wijken en de rand van de Plaspoelpolder.
- Rondom de Sir Winston Churchillaan tekent zich een zone af met aan de ene kant het historische dorpscentrum Oud-Rijswijk en aan het andere uiteinde het nieuwe Bogaard stadscentrum. Veel projecten in het Programma Stadsontwikkeling zijn hieraan direct of indirect gekoppeld. Onderlinge verbindingen in dit gebied kunnen nog worden versterkt door de Sir Winston Churchillaan in te richten als verbindende stedelijke boulevard. Samen met randen van de Plaspoelpolder en het Kesslerpark kan zo een samenhangend stedelijk gebied ontstaan met een eigen identiteit, opgespannen tussen de historische kern en het nieuwe Bogaard stadscentrum (de '**Stadsas**'). De assen die Bogaard stadscentrum, het Stationskwartier en de randen van de Plaspoelpolder met elkaar verbinden, worden zo ontwikkeld tot moderne stedelijke gebieden.
- De ontwikkelingen rondom de Stadsas vinden deels plaats op voormalige bedrijventerreinen/kantoorlocaties. Een goed evenwicht tussen functies is van belang.

Landgoederenzone, Stadsparkzone

Relevante visies en plannen voor deze gebieden

- Landgoederenvisie
- Uitvoeringsprogramma Landgoederenzone (juni 2021)
 - Verbeteren toegankelijkheid, beleefbaarheid en groene natuur.
 - Ontwerp (+ uitvoeringsplan) in ontwikkeling.
 - Landgoederenzone is ook onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen en de provinciale Erfgoedlijn Landgoederen.

Gebiedsbeschrijving

- De **Landgoederenzone** omvat onder andere Park de Voorde en Overvoorde, landgoed Te Werve, het Julianapark en het Rijswijkse Bos.
- De **stadsparkzone** omvat onder andere de Zwethzone, Hoekpolder, het Wilhelminapark, Elsenburgerbos en de Vlietzone.

Bestaande woonwijken

Gebiedsbeschrijving

- Dit deelgebied omvat alle bestaande woonwijken en daarmee een aanzienlijk deel van Rijswijk (zie ook de CBS-indeling wijken en buurten). Het gaat om wijken en buurten met overwegend een woonfunctie, die in principe zijn uitontwikkeld. Hieronder vallen onder meer de vooroorlogse wijken rondom het dorpscentrum van Oud-Rijswijk, de wijken uit de naoorlogse decennia verder naar het westen en de recentere (uitbreidings)wijken.
- Sommige woongebieden zijn nog in ontwikkeling, zoals RijswijkBuiten (Parkrijk, Pasgeld); delen (zoals Sion) zijn 'uitontwikkeld' en kunnen ook tot de bestaande woongebieden gerekend worden.

RijswijkBuiten

Relevante visies en plannen voor dit gebied

- Masterplan Rijswijk-Zuid (2009)
- Schetsboek Pasgeld in Potlood (september 2021)

Gebiedsbeschrijving

- **RijswijkBuiten** is de grootschalige gebiedsontwikkeling aan de zuidkant van de A4, op basis van het Masterplan Rijswijk-Zuid. Via beleidsrijke herzieningen geeft raad verdere sturing op

de gebiedsontwikkelingen.

- RijswijkBuiten bestaat uit drie gebieden:
 - **Sion**: westelijk deel van RijswijkBuiten; uitontwikkeld.
 - **Parkrijk** (voorheen 't Haantje): middendeel van RijswijkBuiten, ten zuiden van het Wilhelminapark; deels gerealiseerd, volop in ontwikkeling.
 - **Pasgeld**: oostelijk deel van RijswijkBuiten, bestaande uit Pasgeld-West en -Oost; nog volop mee bezig.

Specifieke uitgangspunten

- RijswijkBuiten ontwikkelen we tot een gemêleerd, uniek en duurzaam **woonmilieu**. Met betaalbare woningen voor het behouden en aantrekken van jonge gezinnen, naast het bouwen in het duurdere segment. RijswijkBuiten als woonmilieu met groenstedelijk wonen en als recreatief uitloopgebied voor de stad.
- Resterende **programma**: verder invullen en afronden van Parkrijk, daarnaast circa 950 woningen in Pasgeld-West (circa 50% grondgebonden) en circa 110 woningen in Pasgeld-Oost. Daarnaast voegen we hier nog verschillende fysieke en sociale voorzieningen voor de nieuwe wijk toe, waaronder een basisschool en sporthal.
- Voor de **TNO-locatie** zoeken we ook naar een nieuwe invulling; hiervoor is een eerste verkenning uitgevoerd, we onderzoeken nog de opties.
- Met de nieuwe woongebieden en bijbehorende voorzieningen wordt RijswijkBuiten een sterker samenhangend stadsdeel. Belangrijk voor de nog te ontwikkelen delen is ook dat de nodige langzaam verkeersverbindingen worden gerealiseerd, die ervoor zorgen dat in RijswijkBuiten een sterke **onderlinge samenhang** ontstaat.
- Ook kunnen de nieuwe woongebieden van RijswijkBuiten nog sterker **verbonden worden met het bestaande Rijswijk**. Dit betekent met name dat ingezet moet worden op goede verbindingen voor langzaam verkeer, die de barrièrewerking van o.a. de A4 minimaliseren. Dit bevordert het 'delen' van voorzieningen aan beide zijden van de A4: detailhandel, horeca en andere stedelijke voorzieningen aan de noordkant van de A4 en de aantrekkelijke parken en sportvoorzieningen aan de zuidkant. Het bevordert ook de sociale samenhang en zorgt ervoor dat RijswijkBuiten en zijn inwoners meer onderdeel worden van de stad.
- Thematische uitgangspunten:
 - **Mobiliteit**: STOMP-principe is het uitgangspunt. Zo wordt Pasgeld niet ontwikkeld met doorgaande autowegen, zoals de Sir Winston Churchillaan, Prinses Beatrixlaan en de Generaal Spoorlaan door de stad. Fietsverkeer zoveel mogelijk ondersteunen, met langzaam verkeersverbindingen en o.a. routes Rijswijk-Delft en Ypenburg-RijswijkBuiten. Daarnaast is de realisatie van een **nieuwe ov-halte RijswijkBuiten** hier een belangrijk uitgangspunt, waar we op voorbereid moeten zijn.
 - **Groen – natuur**: De parkzone is een belangrijke kwaliteit van Rijswijk, als groene schakel en uitloopgebied. Daarop aansluitend willen we Pasgeld ontwikkelen als 'tweede landgoederenzone', aanhakend op de Vlietzone en Zwethzone. We zijn bezig met uitwerken van een ecologische hoofdstructuur Pasgeld. Deze bestaat uit een 'bosloper', 'parkloper' en 'waterlopen', met daarbinnen de 'plots' met woningbouw. Uitgangspunt qua biodiversiteit is behoud en waar mogelijk versterken van natuurwaarden; specifieke kansen liggen er voor water/moeras-, park/bos- en stadsnatuur.
 - Daarnaast komen er als de verbreding van de A4 doorgaat twee overkluizingen over de weg. (incl. knip van Rijnweg), ecoducten als uitbreiding van het groengebied. Niet zo groot als ooit bedacht in Stadsvisie, de praktische uitwerking leidt tot ecoducten van circa 75 en 25 meter breed.
 - **Groen – recreatie**: uitgangspunten zijn het groene karakter als (rustig) uitloopgebied zoveel mogelijk te behouden; versterken van de aantrekkingskracht, samenhang en toegankelijkheid van openbaar groen; en zorgen voor veel ruimte voor buitenspelen.

- **Klimaat:** Opgave is voorbereid te zijn op meer droogte en piekbuien (spons). Robuuster watersysteem, samenhang tussen deelgebieden, cascade op alle schaalniveaus. Wateroverlast beperken en waar mogelijk verbeteren (maatwerk langs de randen).
- **Energie:** Even veel energie opwekken als nieuwe woningen verbruiken.
- **Cultuurhistorie:** aandachtspunt is de inrichting van het zogeheten kloosterterrein, met resten van het klooster (Middeleeuwen) en de buitenplaats (17^e-18^e eeuw) buitenplaats Sion.

Werklocaties

Relevante visies en plannen voor dit gebied

- Toekomstbestendige werklocaties – Economische analyse en strategie (2023)

Gebiedsbeschrijving

- De strategie Toekomstbestendige werklocaties onderscheidt acht werklocaties:
 - Bedrijventerreinen: Delftweg, Heulweg (inclusief TNO-locatie en BPRC), Bedrijvenstrook 't Haantje, Vervoerscentrum Vrijenban
 - Kantoorlocaties: Hoornwijk, Zuidflank
 - Gemengde werklocaties: Plaspoelpolder, Broekpolder
- Plaspoelpolder is eerder in deze paragraaf opgenomen als apart deelgebied, vanwege de ontwikkelingen die hier (nu al en nog gaan) plaatsvinden. Het middengebied waar de focus blijft liggen op bedrijvigheid is ook aan te merken als 'werklocatie'. De randen waar transformatie plaatsvindt naar gemengde werk-woongebieden zijn ook aan te merken als transformatiegebied (of gemengd woon-werkgebied).

Plaspoelpolder, Havenkwartier, Kesslerpark

Relevante visies en plannen voor deze gebieden

- Toekomstvisie Plaspoelpolder (februari 2017)
- Addendum Plaspoelpolder (2019)
 - Hierin wordt op hoofdlijnen weergegeven welke delen getransformeerd kunnen worden naar werk-woongebieden. In het middengebied blijft de focus op behoud en versterken van bedrijvigheid.
- Ontwikkelkader Kesslerpark (februari 2023)
 - Transformatiegebied, ook benoemd in woon-werkakkoord, zie voor meer info over woningbouwplannen.
- Ontwikkelkader Havenkwartier (maart 2021)
 - Transformatiegebied, ook benoemd in woon-werkakkoord, zie voor meer info over woningbouwplannen.
 - Dit vormt het (gedetailleerde) kader voor de herontwikkeling van het Havenkwartier naar een gemengd werk-woongebied met 2500 woningen, 70.000 m² bedrijven en 30.000 m² voorzieningen (verschuiving doordat Sijthoff hotel waarschijnlijk niet gerealiseerd wordt). Naast de hoeveelheid bedrijven en voorzieningen die terug moeten komen, dan wel gerealiseerd moeten worden, wordt er uitvoerig ingegaan op de randvoorwaarden en beeldkwaliteit van de toekomstige bebouwing. De leefbaarheid en groenvisie is ook meegenomen.

Specifieke uitgangspunten

- **Plaspoelpolder** wordt getransformeerd naar een aantrekkelijk toekomstbestendig werk-, woon- en verblijfsgebied. Het gebied krijgt meer woon- en andere functies aan de randen: Havenkwartier en Kesslerpark.
- Het **Havenkwartier** transformeren we naar een gemixt woon-werkgebied, met appartementen voor starters en kleine huishoudens.
- Ook het **Kesslerpark** transformeren we naar een gemixt woon-werkgebied, met het idee van een campusontwikkeling met ruimte voor studenten.
- Het **Middengebied** is aangemerkt als bedrijvenreservaat waar de focus blijft liggen op een

werklocatie met (maak)bedrijvigheid.

- Het realiseren van woningbouw en stedelijke voorzieningen aan de buitenranden betekent dat de eisen van het stedelijk gebied in samenhang moeten worden gebracht met de functionele en bereikbaarheidseisen van het bedrijventerrein. Onderzocht moet worden hoe de wens om een samenhangend stedelijk verblijfsgebied te creëren samengaat met de bereikbaarheidseisen van de Plaspoelpolder.
- In de **Plaspoelpolder** willen we de verblijfskwaliteit verbeteren met meer ontmoetingsplekken voor ondernemers maar ook voor toekomstige bewoners. Dit willen we onder meer doen door (in algemene zin op bedrijventerreinen) ruimte te bieden voor kleinschalige voorzieningen (broodjeszaken e.d.), maar ook door meer te doen aan de kwaliteit en onderhoud van de openbare ruimte (bijvoorbeeld opruimen zwerfvuil).
- Voor het **Groene Assenkruis** en de Treubstraat is het van belang te kijken hoe de kwalitatieve verbetering en vergroening van de openbare ruimte samengaat met de functionaliteit van bedrijfsvoering. Hoe de verblijfswaarde en ontmoetingsfunctie verbeterd kan worden voor zowel bedrijven als de woningen. Hoe aspecten zoals veiligheid ondersteund worden door sociaal veilige routes tussen de nieuwe stedelijke ontwikkelingen **Havenkwartier** en **Kesslerpark**. Hoe de wens van groene recreatieve verbindingen tussen de grote groengebieden Landgoederenzone en Elsenburgerbos samengaan met het functioneren van het bedrijvengebied.

Transformatiegebieden

Relevante visies en plannen voor deze gebieden

- [Zie ook: *Bogaard stadscentrum, RijswijkBuiten, Plaspoelpolder, Havenkwartier, Kesslerpark*]
- Masterplan In de Bogaard (2019)
- Toekomstvisie Plaspoelpolder (2017), Addendum Plaspoelpolder (2019)
- Ontwikkelkader Kesslerpark (2023)
- Ontwikkelkader Havenkwartier (2021)
- Nota van Uitgangspunten Te Werve-Oost (februari 2023), Ontwikkelkader Te Werve-Oost (oktober 2023)

Gebiedsbeschrijving

- Er zijn verschillende gebieden van Rijswijk momenteel in ontwikkeling, of die in de nabije toekomst (her)ontwikkeld worden. Ontwikkellocaties voor woningbouw zijn o.a. delen van RijswijkBuiten (Parkrijk, Pasgeld), Te Werve-Oost en Eikelenburg.
- Delen van Plaspoelpolder, Havenkwartier, Kesslerpark, Bogaard Stadscentrum en omgeving en het Stationskwartier worden getransformeerd/ontwikkeld tot gemengde woon-werkgebieden.
- Voor gebiedsontwikkelingen en -transformaties stellen we vaak een gebiedsvisie, ontwikkelkader en/of nota van uitgangspunten op. Daarin bepalen we de uitgangspunten voor de toekomstige ontwikkeling van het specifieke gebied.
- In algemene zin verkennen we in de transformatiegebieden ook de mogelijkheden van huisvesting c.q. woonzorgconcepten voor kwetsbare doelgroepen.

6. Conclusies

Vooruitlopend op de omgevingsvisie, hebben we met deze Verkenning de ‘huidige staat’ van Rijswijk geïnventariseerd. Na een schets van de historische (hoofdstuk 2) en regionale (hoofdstuk 3) context, hebben we aan de hand van vijf thema’s de belangrijkste kwaliteiten, trends en ontwikkelingen en aandachtspunten (hoofdstuk 4) verkend. Met name de aandachtspunten per thema vormen een belangrijke opmaat richting de koers die we met de omgevingsvisie willen uitzetten: wat zijn de uitgangspunten en opgaven voor de toekomst van Rijswijk? En welke kansen, knelpunten en dilemma’s komen daarbij naar voren? De belangrijkste aandachtspunten per thema zijn in onderstaande tabel samengevat.

Thema	Belangrijkste aandachtspunten
Aantrekkelijk en gezond	Met de krapte (woningcrisis) op de woningmarkt, ligt er een grote kwantitatieve woningbouwopgave voor Nederland, de regio en Rijswijk.
	Een belangrijke opgave is het vinden van een balans tussen kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van de stad (en regio). Strategische keuze is of we inzetten op doorgaande groei of stabilisatie op een bepaald aantal inwoners.
	Het actuele woningbouwprogramma bestaat uit circa 11.000 woningen tot 2040.
	Gezien onze beperkte ruimte en uitdrukkelijke wens om het groen te behouden, zal de woningbouwopgave vooral in bestaand stedelijk gebied terecht moeten komen. Kortom: een transformatie- en verdichtingsopgave .
	In kwalitatief opzicht , is de opgave in ieder geval om te zorgen voor een evenwichtige bevolkingsopbouw in leeftijden, achtergronden en inkomensniveaus, door de realisatie van verschillende woonmilieus.
	We zetten in het bijzonder in op het bouwen van betaalbare koop- en huurwoningen in het middensegment , en het toevoegen van sociale huurwoningen .
	Er is steeds meer behoefte aan goede, betaalbare en duurzame woningen waar ouderen en mensen met een beperking in een veilige omgeving zelfstandig kunnen wonen, met eenvoudige toegang tot voorzieningen, zorg en (extra) ondersteuning. Daar houden we rekening mee bij de inrichting van wijken ; ook moeten woningen aanpasbaar en levensloopbestendig worden ontworpen.
	Opgave is om de voorzieningen (zorg en welzijn, onderwijs, sport en andere maatschappelijke voorzieningen) in wijken en buurten op peil te houden, ook in relatie tot de toenemende verstedelijking.
	De leefomgeving en openbare ruimte nodigt uit tot gezond gedrag , biedt mogelijkheden om elkaar te ontmoeten (binnen en buiten) en is voor iedereen bereikbaar en toegankelijk . De menselijke maat en maatschappelijke samenhang is daarbij belangrijk.
	Algemeen uitgangspunt is een verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van milieuhinder . De verstedelijkings- en verdichtingsopgave in relatie tot milieu vormt een belangrijk aandachtspunt en mogelijk dilemma.
De verdichtingsopgave en daarmee bevolkingsgroei in relatie tot (sociale) veiligheid is een aandachtspunt. Gebouwen en openbare ruimte moeten zodanig ingericht worden dat mensen zich veilig voelen en zo min mogelijk overlast ervaren van elkaar en andere functies.	
Groen en natuurlijk	De verstedelijking vraagt om een tegenhanger in de vorm van een sterk groen-blauw casco; uitgangspunt is de doorontwikkeling van het bestaande groen en water tot een samenhangend groen-blauw raamwerk .
	Aandachtspunten daarbij zijn het invullen van ontbrekende schakels , versterken van de groene verbindingslijnen (te beginnen met primaire natuurverbindingen) en andere delen van de natuurstructuur (o.a. secundaire verbindingen, wijkgroen).
	Ambitie is een groene woonstad : met aantrekkelijk groen (in wijken), waardevolle parken, natuurbeleving en een sterke boomstructuur.
	Centrale opgave en mogelijk conflict is groen versus verstedelijking ; een balans vinden tussen het groene karakter en de verstedelijkingsopgave van Rijswijk. Tegelijk

	<p>is stadsontwikkeling en verdichting ook een kans voor vergroening en klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen.</p> <p>Versterken van de kwaliteit van groen is een belangrijke opgave. Vergroten van groenkwaliteit gaat boven vergroten van groenkwantiteit. De kwaliteit van groen wordt versterkt door te kiezen voor diversiteit (van bomen, heesters, planten) in samenhang met de betekenis van groen voor de natuur. De groenkwaliteit wordt afgestemd op verschillen per gebied en functie (biodiversiteit, gebruiks- en belevingswaarde).</p> <p>De bereikbaarheid en toegankelijkheid (voor iedereen) van het groen is een aandachts- en verbeterpunt.</p> <p>Belangrijke opgave is het verbeteren van de natuurwaarden en biodiversiteit, ook de stad is een biotoop voor de natuur (stadsbiotoop). Daarom moeten inrichtingsopgaven ook worden afgestemd op natuurdoelsoorten, in het bijzonder in relatie tot de verstedelijking. Dit kan onder meer door zowel gebouwen als buitenruimte natuurinclusief in te richten.</p> <p>Opgave voor de toekomst (ook vanuit het Rijk) is water en bodem sturend maken bij ruimtelijke ontwikkelingen; hoe we hier vorm aan geven moet nog worden bepaald.</p> <p>Aandachtspunt is dat de waterkwaliteit niet voldoet de eisen in de KRW. Ons streven is om de waterkwaliteit te verbeteren.</p>
<p>Ondernemend en beleefbaar</p>	<p>Om het de Rijswijkse economie in te spelen op actuele trends en ons regionaal te profileren, benutten en versterken we onze eigen kwaliteiten en economische kracht; onder meer door behoud van ons diverse aanbod aan werklocaties, clustering en stimuleren van innovaties en bedrijven (in met name techniek en energie).</p> <p>Voor toekomstbestendige werklocaties zetten we in op profilering van de werklocaties, door onderscheid te maken qua doelgroepen, mate van functiemenging en intensiteit van de bebouwing. Per werklocatie hebben we een kernstrategie (ontwikkelrichting) bepaald.</p> <p>Een grote actuele opgave is de gedeeltelijke transformatie van Plaspoelpolder tot gemengd woon-werkgebied. Revitaliseren van andere bestaande bedrijventerreinen is een opgave voor een langere periode.</p> <p>Voor horeca en detailhandel is het uitgangspunt concentratiebeleid met versterking van de twee grote centra (Oud-Rijswijk en Bogaard stadscentrum). Daarnaast faciliteren we de toekomstbestendige buurtwinkelcentra.</p> <p>Beleid op het gebied van cultuurhistorie is momenteel ontoereikend, en willen we als volwaardig onderdeel van de omgevingsvisie uitwerken.</p> <p>Voor de presentatie van ons cultuurhistorisch erfgoed is beheer en onderhoud belangrijk. Om te komen tot beter beleid en beheer is een aandachtspunt om ons erfgoed te inventariseren.</p> <p>Qua beleving en recreatie is de belangrijkste opgave een breed palet aan vrijetijdsbestedingsmogelijkheden te bieden, toegankelijk voor iedereen en met specifieke aandacht voor jeugd en jongeren.</p>
<p>Duurzaam en toekomstbestendig</p>	<p>Belangrijke opgave is om de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken. Onze Transitievisie Warmte beschrijft op welke wijze richting 2050 stapsgewijs wijken worden afgeschakeld van het aardgas (warmtetransitie).</p> <p>Belangrijke actuele ontwikkeling is de aanleg van WarmtelinQ; de aanleg van een warmtenet biedt ook koppelkansen voor andere beleidsdoelen.</p> <p>Het is van belang om zoveel mogelijk energie duurzaam op te wekken. De focus ligt vooral op zonnepanelen, op daken en overige ruimtes. We willen inzicht in de potentie en risico's van bodemenergie / geothermie.</p> <p>Aandachtspunten bij de energietransitie zijn o.a. de toegankelijkheid (voorkomen energiearmoede), verouderde bestaande woningvoorraad (renovatie of vervanging) en drukke in de ondergrond. Maar er zijn ook koppelkansen (o.a. klimaatadaptatie, groen, herinrichting openbare ruimte).</p> <p>We zetten groen en water in om de effecten van klimaatverandering te temperen (vooral hittestress, biodiversiteit en wateroverlast). Dit pakken we gebiedsgericht aan, en integreren we in alle ruimtelijke opgaven.</p> <p>De verdichtingsopgave kan op gespannen voet staan met klimaatadaptatie; tegelijk biedt het ook kansen voor vergroening en klimaatadaptief bouwen.</p>

	<p>Om wateroverlast door extreme neerslag in de toekomst te voorkomen is een goede balans tussen vasthoudmaatregelen, waterberging en -afvoer van belang, bij ontwikkelingen en in de bestaande omgeving.</p> <p>Tegengaan van hittestress is een belangrijke opgave. Het probleem is het grootst in de sterk versteende gebieden (hitte-eilanden) rond de Stadsas; waar bovendien veel nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden.</p> <p>Bodemdaling is geen wijdverspreide opgave binnen de gemeente, maar kan lokaal wel voorkomen.</p> <p>Het aspect circulariteit is nog een lacune in Rijswijk, integraal beleid ontbreekt. Nieuwe ontwikkelingen vormen een kans om meer circulair te gaan bouwen. Ook voor de inrichting van de openbare ruimte zijn circulariteit en duurzaamheid belangrijk uitgangspunten.</p>
<p>Bereikbaar en verkeersveilig</p>	<p>Hoofdpoging is wederkerige relatie tussen de verstedelijkings- en mobiliteitsopgave; tussen alle gewenste functies (wonen, economie, groen, etc.) en de benodigde ruimte voor mobiliteit.</p> <p>Door de verwachte groei van Rijswijk en de regio en daarmee verkeerstoename zullen bestaande knelpunten en negatieve effecten van mobiliteit (doorstroming, verkeersveiligheid, hinder etc.) toenemen.</p> <p>Een nieuw evenwicht vinden tussen bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid in een groeiende stad kan door het mobiliteitssysteem én de mobiliteitskeuzes te veranderen: een mobiliteitstransitie.</p> <p>Uitgangspunt van de mobiliteitstransitie is het STOMP-principe, met een gebiedsgerichte aanpak.</p> <p>Dit vraagt om maatregelen om andere vervoerswijzen te faciliteren en aantrekkelijker te maken. Wenselijk is dat het autobezit en -gebruik afneemt om negatieve effecten te beperken – in gebiedsontwikkelingen en bestaande wijken (o.a. door vraagsturend parkeerbeleid, bieden van alternatieven zoals deelmobiliteit).</p> <p>Nieuwe en elektrische mobiliteitsvormen brengen infrastructurele opgaven met zich mee (o.a. ruimte voor laadpalen, deelmobiliteit, betere fietsvoorzieningen).</p> <p>Tegelijk zetten we meer in op verplaatsingen door lopen/fietsen en ov plus lopen/fietsen. Om meer mensen daartoe te verleiden zijn goede verbindingen en voorzieningen belangrijk.</p> <p>Openbaar vervoer en routes en voorzieningen voor langzaam verkeer moeten toegankelijk (inclusief) zijn voor ouderen en mensen met een beperking.</p> <p>We willen een aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied ontwikkelen rondom station Rijswijk als ov-hub. Daarnaast is een opgave het realiseren van een ov-station RijswijkBuiten als hub voor het nieuwe woongebied.</p> <p>De relatief brede (doorgaande) wegen vormen ruimtelijke barrières en knelpunten qua veiligheid en leefbaarheid. Dit pakken we aan door verder herinrichten van wegen; afschalen is een te onderzoeken optie. Dit biedt ook meer ruimte voor o.a. langzaam verkeer, groen en een aantrekkelijker openbare ruimte. Aandachtspunt is het effect op het ondernemersklimaat.</p> <p>Gezien de toegenomen onveiligheid en groeiende verkeersdruk is het verbeteren van de verkeersveiligheid (door verschillende maatregelen in de fysieke leefomgeving) een opgave.</p>